

2015

Jaunā Gaīta

281

VASARA

2015

VOL. LXI, No 2, ISSUE 281
2015

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief:

Rolfs Ekmanis
Fax: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com

Contributing Editors:

Voldemārs Avens, Māris Brancis,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Šilenieks, Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilita Zaļkalne

Technical Editor:

Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Business Manager:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

JG home page and archive:
<jaunagaita.net>

Subscription rates

1 year:	USD 39	EUR 35	CAD 47
2 years:	USD 76	EUR 69	CAD 93

Single issues:	USD 10	EUR 9	CAD 12
----------------	--------	-------	--------

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Contributions are tax-deductible
in the USA.

Printed by
SIA Drukātava, Rīga, Latvia
and
TigerPress, East Longmeadow, MA, USA

ISSN 0448-9179

61. GADAGĀJUMS VASARA 2015 2. (281) NUMURS S A T U R S

- 1 Astrīde Ivaska (Ivara Ivaska foto)
- 2 Astrīde Ivaska – Par sevi
- 3 Astrīde Ivaska (Jura Žagariņa foto)
- 4 DZEJA – Astrīde Ivaska – Atgriešanās
- 8 Astrīde/Ivars Ivaski (Rolfā Ekmaņa foto)
- 11 Izvadīšana (Gunāra Janaiša foto)
Valters Nollendorfs – Veļu ceļi
- 12 Dita Lūse – Auditorija (glezna)
- 13 Ainārs Zelčs – Abrene 2002
- 17 SCRIPTA MANENT – Vija Beinerte – Lai
vēstures mācība mūs iedvesmo!
- 18 Sanita Upleja – Kur palicis spēks
- 19 Leons Briedis atbild Vitai Kraujai
- 20 Aspazijas un Raiņa gads (re)
- 21 Olīvs Mētra – Rainis pludmalē (foto)
- 22 Sarma Muižniece Liepiņa – DAU GA VA
- 25 Linda Treija – Krēsls (foto)
- 26 Dita Lūse – Etniskais kods (glezna)
- 27 Rolfs Ekmanis – Māris Čaklais VI
- 29 Rumāņu buramdziesmas (atdz. L. Briedis)
- 31 Sandis Laime – Raganas Latvijā
- 33 Juris Šlesers – Nerimtā četrotne
- 37 MŪZIKA – Ilze Šarkovska Liepiņa – Cēsīs/Rīgā
- 39 Andrejs Jansons – Saskare ar Bruno Skulti
- 47 MĀKSLA – Linda Treija – Dita Lūse
- 49 Dita Lūse – Dziesmu saraksts (glezna)
- 50 VĒSTURE – Franks Gordons – 9. maijs
- 52 Ritvars Jansons – Okupācijas mugurkauls
LPSR drošības iestādes
- 54 Kārlis Zvejnieks – Tiesāšana Štuthofā
- 57 DAŽOS VĀRDOS (vg)(al)(mb)(fg)(jž)(re)
- 69 Borisa Ņemcova meita tēva bērēs (foto)
- 70 NO LASĪTĀJU VĒSTULĒM / ERRATA
- 72 GRĀMATAS – Jānis Liepiņš – Ķuzānes spars
- 73 Jānis Liepiņš – Gara stiprums (*Meža meitas*)
- 74 Laura Celmiņa – Ilzes Jansones *Vienīgais*
- 76 JG LABVĒĻI
IN THIS ISSUE – (jž)

Maketētājs Juris Žagariņš
JG pateicas par PBLA KF un labvēļu atbalstu

Ditas Lūses vāks: *Pilnmēness, detaļa. 2013.*
Audekls, eļļa

ASTRĪDE IVASKA
1926-2015

Foto: Ivars Ivaskis

Astrīde Ivaska

PAR SEVI*

Esmu dzimusi Rīgā, lauvas zīmē, gada skais-tākajā mēnesī augustā, un, kam tuvas zvaig-znes, tas sapratis, pret ko man bijis jācinās un kas mūža pūrā līdzī dots.

Mātes priekšteči ir vidzemnieki no Ķīšeze-ra apkaimes, jūrnieki, tālbraucēji kapteiņi. Kuģa taurēšana miglainos rītos bij mātei mī-lākā skaņa. Māte bij rokdarbniece: palaikam mūsu dzīvoklis pārvērtās grāmatu sietuvē ar līmes smaržu un zelta krāsas pudelītēm, pa-laikam austuvē, palaikam stikla gleznotāja darbnīcā. Viņa iespēja daudz: nogāzt pie ze-mes spēcīgāko vīru ar džiū-džitsu paņēmie-niem, audzēt vīnogas, pieņemt ārzemju dip-lomātus un sarīkot apkūlības.

Tēvs, jā – tēvs. Tēvs bij vienīgais cilvēks, kurā kā spoguļi spēju saskatīt sevi. Ar tēvu dzīve būtu bijusi tāda, kādu to mirstīgiem nedod dievi; tēvu aizveda. Viņš mīlēja makšķerēt, meditēt, apstaigāt laukus un grāmatveikalus, valkāt karavīra tērpu, runāt maz un raudzi-ties saules rietos. Tēvs dzīvoja ciešā saskarē ar saviem senčiem. Dzimis viņš bij pie Kuldī-gas, un pa ciltskoka zaram iesniedzās kuršu ķoniņos un lībiešos.

Brālis Juris Vaļņevs bērniībā bij niķīgs un vi-ņam nepadevās svešvalodas. Es bērniībā biju klausīga un man labi padevās svešvalodas; gājām abi Franču licejā. Vēlāk brālis Juris la-bojās, mīlēja sēdēt un domāt; viņam ļoti pa-devās matemātika. Es kļuvi niķīga, mīlēju klejot un domāt; man nepavisam nepadevās matemātika. No brāļa Jura iznāca labs ma-temātiķis, – no manis neiznāca nekā tamlī-dzīga.

Bērniības vasaras iesākās pie jūras un bei-dzās Lestenes muižā, Zemgales augstienē. Desmit Lestenes vasaras atskatoties saplūst vienā vienīgā zeltainā vasarā, kuras saska-ņu netraucē nekas, pat pirmā mīlestība ne, pat ne karš. Kad pirmo reizi iebraucām Les-tenē, zeme bij nosēta gaiļpiešiem un dzel-tenām pļavu tulpēm. Ceļu nezinot, iedzīves vedēji izbrauca šķērsām cauri parkam un at-stāja dziļas grambas zālē. Tās vēl nebij izzu-dušas, kad aizbraucām no Lestenes pavisam pēc desmit gadiem. Zeme bij zeltaina no

āboliem un kļavu lapām. Pēdējā rudenī no-ņēmām ziemas ābolus tikpat rūpīgi kā ik ga-dus, izzvejojot tos pa vienam no zilgmes ar garām maikstēm un noglabājot klētī.

Mārburgā pie Lanas man pavērās Eiropas gara pasaule. Triju gadu laikā universitātē nodarbojos ar septiņām svešvalodām, gan dzīvām, gan sen sastingušām, un ieprecējos somugru kultūras lokā. Manas dzīves lielā-kais sasniegums ir tas, ka esmu iemācījusies runāt igauņiski un cept rupjmaizi.

Dzeja? Dzeja sākumā bij visuma daļa un riņ-ķoja manā pasaulē, kā asinis riņķo miesā – neredzēta, nedzirdēta, nepieciešama. Pagā-ja ilgi gadi, līdz pārgriezu dzīslu un iemērcu tanī spalvu. Bērniībā man bij kurlmēma drau-dzene, un varbūt bailes no garīga mēmuma piespieda mani rakstīt.

Mana dzīves vieta ir Amerikā, bet esmu bie-ži atgriezies Eiropā. To apceļojot, man soli pa solim atklājusies Eiropas īstenā seja. Čet-ras zemes un to dzejnieki mācījuši mani sa-prast dzīvi un nāvi: Austrija, Spānija, Grieķija un Somija. Vīne, pilsēta kā pārbriedis auglis, kam nīcība ieēdusies jau serdē, bet kam gar-ša brīnumsalda, mācīja pieņemt nāvi kā dzī-ves daļu, par ko var skumt, bet ne par daudz. Spānija mācīja nicināt nāvi un spēlēties ar to, izaicinot uz divkauju. Nāve Spānijā ir iedves-ma un varens radītājs spēks. Grieķijā nāves nepazīst, tur ir tikai mūžīga dzīvošana saulē. Nonācu Krētas salā kā svētselnieks, kam visi grēki piedoti un atņemtas bailes. Somijā nā-ves vietā ir mūžība, mežu un ezeru mūžība. Tur gribas saukt: nāve, kur ir tavs dzelonis, un gaviļēt kā bērnam, lasot sēnes un ogas. Daudz ir Somijas mežos sēņu un ogu, daudz tās ezeros zivju, liela ir ļaužu vientulība, lie-la arī laipnība. Pie Vidusjūras dzīve zviļo, So-mijā tā ir viengabalaina, raupja un klusa. So-mija kļuvusi man par otru bērniību un otrām mājām. Un ko gan dzīvē citu varam cerēt, kā laiku pa laikam nonākt atkal mājās.

*No dzejas un dzejprozas grāmatas *Līču loki. Ainas un ainavas*. Stockholm: Daugava, 1981

**Astrīde Ivaska 3x3 nometnē
Raunā (2000) ar Juri
Kronbergu (kr. pusē) un
Knutu Skujenieku**

Foto: Juris Zagariņš

– ar Austri Grasi

Foto: Juris Zagariņš

ASTRĪDE IVASKA

VASARAS PAŠĀ APAKŠĀ

ATGRIEŠANĀS

Mēs pārbraucam ar autobusu no Igaunijas robežas pie Ainažiem, un pēkšņi šī sajūta, ka esam nonākuši galā. Ne vietiski galā, jo braucam taču uz Rīgu, bet metafiziski galā: tālāk vairs nav kurp iet. Mēs esam nonākuši. Vairs nav ceļa ne uz priekšu, ne atpakaļ, jo šis ir gala un sākuma punkts, nezinot meklētais punkts, kur viss sākas no jauna. Kā slīcējs, kājām sasniedzot ezera dibenu, nevar vairs dziļāk grimt, tikai atsperties un sākt celties augšup, tā mēs esam sasnieguši Latvijas zemi. Ilgs ir bijis šis niriens, četrdesmit četrus gadus ilgs, bet šai brīdī mēs sākam iet citā virzienā, mēs esam atspērušies pret dzimto zemi un mēs nirstam augšup.

Šai brīdī dzīves abas puses – tas tur un tas šeit, svešums un dzimtene, tas pazīstamais šaipusē un tas noslēpumainais tur palikušais, šīs puses sāk tuvoties viena otrai kā rokas atplestiem pirkstiem, kas saākējas domai vai lūgšanai, un divu vietā ir viens. Nav vairs puses, ir vairs tikai veselums.

1988. gada rudenī

Vasaras pašā apakšā ir rudens,
un rudens pašā apakšā veļavas.
Mārtiņrožu un miglas
vijīgās villainēs tīta
saujiņa atmiņu: vieglas
un smagas, plūksnas un svins.

Vidzemes miglas, tu teici, nekur
nav tik mīkstu miglu kā Vidzemē,
tā tu teici; un es ticēju, domādama
par pūkainajām villainēm
pūrlādes pašā apakšā.
Pēc mīkstajām miglām
nāk salna un melno miķelnīcas.

Vārdi vēl lokani tavās rokās
un tu veido savu tēlu. Sīkstā
dzīve vēl mīksta,
taviem pirkstiem veidojot
sievietes tēlu,

Šai vienai dzīvei sievietes seju
kā pušu pārlauztu augli.
Šī viena mūža pūralādes pašā apakšā,
Vidzemes mīkstajās miglās tītu,
sievietes tēlu.

Rudens pašā apakšā staigājam mēs
veļu villainēs.

*

Dažbrīd rudens naktīs tu tā veries,
tuvs un vaicājošs bumbieres zaros.
Tu pastiep man savu
nespodro sidraba apli
kā to, ko romiete turēja
pret mirēja mīlotā lūpām,
līdz dzīvības miklums vairs nespēja
pārvilkt tam akluma plēvi.

Tu veries un vaicā, tu gaidi
manu elpu savā sejā, manu roku
izstieptu taustot, manu asaru
valgumu uz sava vaiga:
redzi, es vēl esmu.

Krīt bumbieři paretam rudens naktīs.
Lēnām tu griezies uz rietu.
Un es –
redzi, es tomēr vēl esmu.

*

Tu to zini kopš mūžu mūžiem,
un mans laiks šeit ir īss.
Jau rudens rādās un aizlīst ceļi –
kā tu man vari to iemācīt?
Ziemas es trūkstos. Un trūkstos
cenas, kas reiz būs jāmaksā.
Tādēļ lai paliek. Tu to zini.
Un manis vairs nebūs aizparīt.

NOVEMBRIS

Man tīkas ainava, kas nestrādā, bet pūšas,
kam rugājains un sen vairs neskūts vaigs.
No laiskuma pat sētas ielikušas,
un it nekam vēl pienācis nav laiks.

Zviln tīrumi kā gultas netaisītas,
un klajums piedrazāts kā nemēzts klons.
Ar pērnjiem augļiem ābeles vēl piebārstītas,
aiz mitriem kārkliem netīrs miglas fons.

Ir mājām logi aiznagloti ciet.
Par vēlu dubļains suns grib virsū skriet.
Pret šķūņa sienu, pelēku kā alva,
stāv nekustīgi melna kaķa galva.

JŪRAVAS

1.

Te nu mēs esam kā senās dienās -
aci pret aci un ausi pret ausi,
abas un vienas.
Es neesmu maziņa vairs,
tu – vēl arvien liela.
Jūra, tev mani jāuzklausā.

Lūk, es tev atnesu tavus vārdus,
ko tu man mazai iečukstēji.
Es tavu vārdu senseno sēju
sevī lielu izauklēju.

Tagad tos palaižu tavos krastos,
lai spurdz un sametas kuģu mastos,
lai dzied tev šūpuļa dziesmu.

Lepna tu esi, Vidusjūra,
brīnumputnu un lidzivju tev papildnam –
prieka būs maz tev no atmatu dzilnām.
Bet arī tām sava dziesma.

Uzklausies: tāpat kā tu, arī es
mūžīgai dzīvībai pošos, –
tā kā tu, jūra, es nepadošos.

JŪRAVAS

2.

Tādēļ, ka jūra tik tuvu,
aizvērsim durvis un
nolaidīsim logiem
saules aizsargus.

Tomēr istabas pielīst

jūras dvašas.

Tādēļ, ka pār jūru pilnmēness,
aizslēgsim durvis un
aizvilksim logiem
tumšos aizkarus.

Tomēr istabas pielīst

jūras smaržas.

Tādēļ, ka jūra tik stipra,
aizbultēsīm durvis,
ielīdīsim gultā un

pabāzīsim galvu zem spilvena.

Tomēr tā ienāk,

paņem savās skavās

un aijā.

*

Tur tajā darezā – kā Lestenē teica –
drīkstēju staigāt starp bišu stropiem,
sajust uz mēles savas valodas medu.

Kā gulbji –

lūk, tā tie iet un iet

un neapstājas. Ai, turiet ciet!

Vai tiešām viņiem jāaiziet?

Tur tajā darezā –

„Kā gulbji balti padebeši iet”,

tie iet un iet un neaiziet.

Padebeši ir brīnumains vārds;

leišu valodā gluži tāda nava,

bet es esmu dzīvojusi viņu ēnā

savas valodas dārzā.

Tur mani apņēma ķērpainas ābeles

un deva man dzidros, rožābolus,

sīpoliņus, vēlos māleņus.

Bet Dapatu ķeizariņus, tos turiet ciet,

kaut mājām bijis jāaiziet,

tos ceļamaizei līdzī paņemiet!

Kā gulbji senie vārdi iet,

tos pieminiet, tos pieminiet!

Astrīde un Ivars Ivaski ceļā uz „zivju restorānu“ pēc Baltijas Studiju veicināšanas apvienības (Association for the Advancement of Baltic Studies) konferences Ilinoisas Universitātē (U. of Illinois), Čikāgā, ASV (1974).

*

Melnajos rudens vakaros Lestenes parkā
zvaigznes griezās kastaņu platajos kroņos,
takās bij jāzin ik sakne un akmens.
Laimīgs, kas nonāca dāsnās lampas lokā
pēc rēgaino istabu rindas,
bet garajā pagraba ejā, tik soļus skaitot,
varēja uziet glābējas durvis,
jo kaktos tupēja krupji zeltainām acīm.

*

Kad es tevi ieaijāšu
savu acu zilītēs,
tad tu mani iedziedāsi
tavu acu atvaros.

Novelc savas dubļu kurpes,
te ir jāiet klusiņām,
mums bez kurpju un bez drānu
mirdzumā ir jāpastāv.

Tikai lietus mīrinādams
pirkstus tev uz pieres liks,
vējš, pa lapām čabinādams,
tavas bēdas neaiztiks.

Tad tu mani iežūžosi
tavu acu zilītēs,
tad es tevi ieaijāšu
savu vārdu atvaros.

AUDĒJAS MĀJA

Lietus atspole auž
rudens rasainos autus.
Ai, vientuļā audējas māja
lielu silu malā!
Tavs linu galdauts ir vēss
un smaržo pēc ūdens.
Ilgī tanī dzīvos
laiksnes un skalbes.

Gaisam šodien ir dūmu garša.
Drīz tavas takas
aizaudīs sniegs.

No Astrīdes Ivaskas izlases ... *jo rudens ir mans atgriešanās
laiks*. Rīgā: Preses nams, 1998

Pirmajā PSRS okupācijas gadā, tolaik Franču liceja audzēknes tēvu, Latvijas armijas ģenerāli Mārtiņu Hartmani (1882-1941), apsūdz par “kontrevolucionāru darbību”, aizved uz Iekškrīviņu un nošauj (1941.27.VII). Pirms otrreizējās okupācijas (1944) ģimene dodas bēgļu gaitās, nonāk Rietumvācijā. Pēc latviešu ģimnāzijas absolvēšanas (1946) Hanavas (Hanau) nometnē studē filoloģiju Mārburgas Universitātē (1946-1949) un kļūst par igauņu dzejnieka/literatūrzinātnieka Ivara Ivaska dzīvesbiedri. Dodas trimdā uz ASV (1949), kur mācījusi krievu un vācu valodu Minesotā (St. Olaf College) un Oklahomā (U. of Oklahoma). Ivaski izmanto katru izdevību, lai pabūtu atpakaļ Eiropā, īpaši Somijā un Īrijā, un pārceļas uz dzīvi Īrijā (1991), kur gadu vēlāk Astrīde kļūst par atraitni. Atgriežas Latvijā (2001). Sāk publicēt (1959) dzeju un literatūrkritiku, visvairāk *JG* un *Ceļa Zīmēs* (Londonā), darbojas abu rakstu krājumu redakcijās (*JG* red. 1962-1982), raksta arī gadagrāmatai *Archīvs*, žurnālam *Tilts* un angļu valodā – *Books Abroad* (vēlāk *World Literature Today*), *Journal of Baltic Studies*, *Encyclopedia of World Literature in the 20th Century* u.c. (1967). Tolaik okupētās Latvijas jauno dzejnieku darbi, Ivaskas atlasīti un komentēti, iespiesti *JG*67(1968). Dzeja/dzejproza publicēta grāmatās *Ezera kristības* (1966), *Ziemas tiesa* (1968, Zinaīdas Lazdas balva), *Solis silos* (1973, PBLA Gada balva), *Gaisma ievainoja* (1982), *Līču loči* (1981, Jāņa Jaunsudrabiņa prozas balva), kam pievienojas bērnu grāmata *Pārsteigumi un atklājumi* (1984, Kārļa Gopera fonda balva), kā arī virkne izlašu – *Vārdojums* (1987, 1993), ...*jo rudens ir mans atgriešanās laiks* (1998), *Pasaules pagalmos* (2003). Astrīdes Ivaskas darbu kopojums publicēts grāmatā *Dzeja un atdzeja* (Rīga: Pētergailis, 2008). Dzejas disks *ceļš* (2009). LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts publicē literatūrzinātnieces Anitas Rožkalnes grāmatu *Lauva: dzejniece Astrīde Ivaska* (2012). Dzejnieces darbi tulkoti atsevišķās grāmatās – *At the Fallow's Edge* (Papuves malā) (Santa Barbara, California, 1981), *Tapio, Master of the Forest* (Tapio. Silu valdnieks, 1991), *Maailma taskussa* (Līču loki) (Helsinki, 2002), *Rändav jäärvi* (kopā ar Ivaru Ivasku) (Tallinn, 2002), *Skraidantis ežeras* (kopā ar Ivaru Ivasku) (Vilnius, 2007), kā arī latviešu dzejas antoloģijās angļu, franču, zviedru, vācu, bulgāru un ukraiņu valodā. Rakstu krājumā *JG* Astrīde Ivaska iesāk atdzejpojumu sēriju (no somu, igauņu, lietuviešu, angļu, spāņu, krievu val.) un ir aktīva Latviešu Rakstnieku Apvienībā (LaRA) un gadskārtējo Rakstnieku nedēļu (RN) organizēšanā ASV. TZO (2001), Literatūras gada balva par mūža ieguldījumu (2008). (re)

Dzejnieces Astrīdes Ivaskas izvadišanā Zaļajā ceturtdienā, Rīgā, 2015.2.IV

Valters Nollendorfs

VEĻU CEĻI

Astrīdei Ivaskai

Savu vārdu
mīļos veļus
Tu paņēmi līdzī
savos liču lokos,
Ivara bezgala
spirāļu apļos
savā atceļā
uz iesākumu.

Mums paliek tikai,
papīrā iekaltas,
Tavu vārdu
atstātās zīmes
līkloču ceļam
uz attālo vietu,
kur pirmoreiz
tapa Tavs vārds.

Tuvs ir
un grūti
tverams
Tavs vārds,
jo tuvs šķiet,
bet ilgi ejams
loku un spirāļu ceļš,
kas mums līdz veļiem vēl jānoiet.

2015.2.IV

Dita Lūse. *Auditorija*. 2014. Audekls, eļļa. 116 x 89 x 4 cm

Ainārs Zelčs

ABRENE 2002

Ja Otrais pasaules karš nebūtu bijis...

Sākums lasāms JG276.

Krustojumā ar Franča Trasuna ielu no pamatskolas puses uzrodas vēl viens jauniešu bariņš. Netrūkst arī jaunkundžu, kas saposušās ballītei un iet kā puķes. Puiši gan viņas sauc par ogām; joki un ķircināšanās skan bez mitas. Pa Balto ielu iedami, viņi jau ir tikusi aiz pilsētas vecās robežas. Te mājas sabūvētas turīgiem abreniešiem, un ne par mata tiesu sliktākas vai mazākas kā daugavpīliešiem, liepājniekiem vai rīdziniekiem. Jaukajā sestdienas vakarā ne viena vien ģimene atpūšas dārzā, bērniem šūpojoties šūpolēs, pieaugušajiem kavējot laiku nesteidzīgās sarunās un pēc amerikāņu modes cepot gaļu. Neviļus piekļust pat visbravūrīgākie, jo saprot, ka par miera traucēšanu tie abrenieši var nekavējoties uzlaist policiju.

Jauno tautas namu ir projektējis slavenais arhitekts Pauls Kundziņš. Tas nav sevišķi liels, bet latvisks gan ārējā, gan iekšējā izveidē un iekārtā. Savas sanāksmes te notur mazākas biedrības, kuŗām nav savu namu; izrādes spēlē Abrenes tautas teātris.

Lai gan viss latviskais ir godā un cienā, jaunatne acīgi ievēro to, kas parādās lielajās rietumzemēs. Ir nēsātas bikses ar platiem galiem; jaunekļi ataudzējuši garus matus līdz pleciem; jaunavām bijušas tik īsas kleitīņas, ka tik tikko apsedz dibenu; tad mati ir apgriezti kā sekstes un krāsoti kā Lieldienu olas. Bet nu ir tā, ka dažs jau pasācis smēķēt marihuanu vai pat raut iekšā kaut ko vēl sliktāku.

Brīvēstības laiki. Aizsargu jeb vecajā tautas namā toties dejo tikai latviešu tautas dejas, un uz deju vakariem visi ierodas tautas uzvalkos. Nācēji sabrūk jaunajā tautas namā kliegdami brēkdami. Aizsargu namā viņi tā neuzvestos. Neparasti ir tas, ka šeit nav neviena tautas uzvalkā. Te apmeklētāji ir sapūsti no jauniem vējiem, kas pūš no televīzijas aparātiem un datoriem.

Adele čalo ar satiktām draudzenēm, un vai tad Aivaram māsa tagad būtu jāsargā kā no uguns? Viņš nolemj doties uz bufeti. Pa kāpnēm un gaitenīem iedams, ilgojas ierau-

dzīt Laimdotas smuidro augumu. Blakus turas Džerijs, nepārtraukti vāvuļodams. Tautas nama dziļumā, aptumšotā zālē, pa kuŗu skraida žilbinoši un ar lielu izmaņu kārtoti uguni, grand, dārd, dun dzen kā pāļus – tā ir tā tagadnes deju mūzika, un dažs labs jau raustās un kratās uz dejas grīdas.

Pirms ienirt bufetē, Aivars atskatās pār plecu un gandrīz vai sastingst, ieraugot Aloizu – bet kas viņam blakus!... Aloizam blakus ir Laimdota, un abi jautri triec.

Džerijs uzgrūžas no mugurpuses, un Aivars vai tenterēdams ietenterē bufetes telpā. Jaunajā tautas namā šī vieta gan saucas citādi, par bāru. Izveicīgs dzērienu maisītājs rosās aiz piestākļa, dalīdams dzērienus pa labi un pa kreisi, visiem izslāpušiem. Aivars smagi atkrīt sēdekļī. Vai Aloizam ar Laimdotu radusies kāda īpaša draudzība?... Nevar būt! Tad viņš to būtu pamanījis no Aloiza izturēšanās.

Ģimnazijas iepriekšpēdējā klasē Laimdotu pēc visiem deju vakariem uz mājām pavadīja Juris, un klases meitenes jau sačukstējās, ka tur būšot pāris. Bet Juŗa tēvs tika pārcelts darbā uz citu vietu, un nozuda arī Juris. Vislielākās briesmas draud no tās puses, kur Laimdota mācās nu jau piekto gadu, -- no Rēzeknes Skolotāju institūta, no tiem puišiem, bet brīvdienās kopā ar Laimdotu neviens rēzeknietis vēl nav atbraucis. Aivars izslienā staltāk, pasmejas par Džerija jokiem. Viņš māk teicami izlikties, kad jāslēpj savas jūtas pret Laimdotu.

Plecam uzguļas kāda roka. Aloizs! Bet Laimdotas viņam blakus vairs nav. –

Atnāci gan! – Jā, ko tad mājās sēdēs? Te vismaz var satikt savus čomus, papļāpāt par dzīvi un... – Un uzņemt uz krūts! – smeļ Džerijs. Aivaram uz mēles ir bijis nevainīgi iecerēts jautājums – vai Aloizs atnācis viens pats? – Taču pēdējā mirklī viņš ir aprāviens, un jautājums palicis neizteikts. Arī tā var sevi nodot.

Būdami lieli dzimtās puses cienītāji, viņi pasūtina Zeļesnīcas kokteili un triec par šo un to. Džerijam ar Aloizu tik labi nesaskan; Džerijs aiziet pie spēļu automata bāra stūrī un sāk ar vieglu roku tērēt Koksnes logu un durvju rūpnīcā pa nedēļu nopelnīto naudu. Abrenē spēļu automati ir tikai jaunajā tautas namā, un pilsētnieki ir asi iebilduši arī pret šo laimētavu, kas patiesībā saucama par

zaudētavu, taču ir bijuši arī tādi, kas spēļu automatus aizstāv.

Kāpēc Aloizs tik dedzīgi ir aicinājis nākt uz šejieni?... Pa vaļumu bāra sienā Aivars atkal redz Laimdotu, kā viņa paiet garām, saķērusies rokās ar Sarmīti, draudzeni no bijušās parallēlklases. Abām par pavadoni uzmeties puisis ar bālo un cēlo fanātiķa vaigu – Konrāds. Trijotne aiziet uz zāles pusi. Konrāds ir Aivara vislielākais sāncensis, kuŗš tāpat līdz ausīm iemilējies Laimdotā, bet to neslēpj. Viņš aplido Laimdotu, kā vien mācēdams. Ar Juri viņš ir kāvies, un ne reizi vien.

Zēni, zupā tārpi! – uzsauc Džerijs, pametis spēļu automatu. – *Spirtā tārpi nemaitājas!* atjoko Aloizs. – *Peciņu uz augšu!* – Un Džerijs jau ir gabalā. Aivars un Aloizs paliek. Aivars ir mierīgs, pavisam mierīgs. Tepat netālu kāds un kāda jau dejo... Lai! Aivars ir mierīgs, pavisam mierīgs...

Bārā ienāk vīrs, kuŗu Aivars šodien ir nejauši, drusku neveiklā kārtā ieraudzījis savas mājas izīrējamās daļas logā. *Ivans Sudātovs!* – *Vai tu viņu pazīsti?... – Mūsu jaunais īrnieks!* –

* * *

Latviešu bēkonu un sviestu tagad pazīst visā pasaulē, tāpat kā alu, augļu un ogu vīnus, saldumus, zivju konservus un daudz ko citu. Latvieši ir pieradinājuši citas tautas arī pie jāņu siera, ceptiem nēģiem un rupjmaizes ar ķimenēm.

Zemkopībai ejot plašumā, nav zudis arī zaļais zelts – meži, lai gan, pieaugot mašīnbūves un citu nozaļu eksportam, tā daļa 1999. gadā no visa eksportētā ir sastādījusi 27%, salīdzinot, piemēram, ar vairāk nekā 38% 1930. gadā. Vislielākie eksportieři ir „Latvijas Finieris”, „Latvijas Bērzs”, „Koksne”. Kopš pie Daugavas, Ozolsalās, ar Zviedrijas kapitālu uzbūvēta liela cellulozas fabrika, samazinājies papīrmalkas eksports. Tas nav paticis starpnieku kantorjiem ostās. Fabrikas vajadzībām papīrmalku nelielos daudzumos iepērk pat no Padomju Savienības, un varbūt tāpēc par Daugaviņas māmuliņas sūro likteni sāk klusāk brēkāt Maskavas radio starptautiskie raidījumi latviešu valodā. Tirdznieciskie sakari ar Padomju Savienību gan ir ļoti vāji. Vai gaidāma uzlabošanās?...

Bērziņa laikā pie Doles ir uzbūvēta otra Daugavas ūdensspēka stacija, un viņa valdīšanas pēdējos gados plašās sabiedrības aprindās ir sākušās pārrunas un arī asi strīdi par trešo, ko Daugavas ūdensspēka izbūves projekts ir paredzējis būvēt pie Pļaviņām. Sociāldemokrātu partijas jauniešu nodaļas biedri izpušķotās laivās ir airējušies uz Staburagu un teikuši kvēlas runas daiļās un raudošās Staburadzes aizstāvībai. Nacionāldemokrāti rīkojuši Kārļa Skalbes dzeju vakarus pie Liepavota, un galu galā tauta ir noraidījusi tādu ūdensspēka stacijas izbūvi, kas Staburagu applūdinātu. Pa to laiku valdošās partijas vadoņi lielā slepenībā ir veduši sarunas ar dažiem ārzemniekiem, ietekmīgiem vīriem no darījumu aprindām, kuŗi domā, ka nav jābūvē ūdensspēka stacija, bet gan kodolspēkstacija...

* * *

Nepiesēdies, Sudātovs izmet šņabja glāzīti vienā paņēmienā, samaksā un iet laukā. Bāra krēslībā viņš diezin vai ir pamanījis sava namsaimnieka dēlu. Pa to pašu vaļumu, pa kuŗu Aivars bij redzējis Laimdotu un Sarmīti, var redzēt arī īrnieku aizejam uz zāles pusi. Tas tik ir pensionārs, kas nu lēkās modernos ritmos! – *Kad viņš ievilkās?* – *Nezinu. Jāprasa vecākiem.* – Aloizs pabungā ar pirkstiem pa krēsla paročiem, un izskatās domīgs. *Kāpēc tu par viņu interesējies?* – *Tāpat vien.* – *Tad ta atbilde!* – *Daudz gribēsi zināt, ātri paliksi vecs.* Bet Aloizs ir pielējis eļļu ugunij. Aivarā modusies ziņkāre, un tā viņam mēdz būt tik stipra, ka pamodināta nemēdz viegli aprimt. – *Lai notiek! Esmu ar mieru!* – viņš smeļ. – *Ar mieru – uz ko?... Aloiza skatiens ir kļuvis stingrs. Palikt vecs, bet toties daudz zināt!* – *Ak, liecies nu mierā!* – *Nelikšos vis!* *Vai mūsu īrnieks ir... kaut kādā ziņā aizdomīgs tips?*

Var manīt, ka Aloizam šī saruna sāk nepatikt. Viņš nemierīgi patrinās krēslā. *Tu nedrīksti slēpt no manis, ja zini kaut ko sliktu. Vai viņš ir... zaglis?* Aloizs smagi nopūšas, un viņa izskats itin kā grib teikt, lai Aivars liekas mierā. – *Ejam dejot!* – Aivars vilcinās, bet Aloizs jau ir piecēlies un dodas uz izeju, un Aivaram nekas cits neatliek, kā sekot.

Jaunais tautas nams ir ticis projektēts, rēķinoties ar turpmāku abreniešu skaita pieaugumu, un zāle var šķīst pārāk liela. Diskžokeja vadīti, jaunieši tur ņemas juku jukām, visādi izlocīdamies un kratīdamies. Pieradušiem dejojot tautasdejas vai dažkārt valsi un fokstrotu, abiem draugiem abreniešu jaunās izpriecās neiet pie sirds, un viņi paliek stāvam pie zāles durvīm. Nekur neredz Sudātovu; laikam aizgājis.

Viens pāritis, no pūļa atdalījies un sev vien zināmās skaņās ieklausīdamies, pa deju grīdas malām tik izveicīgi dejo tango, ka nenoskatīties. Aivars, protams, uzreiz ievēro Laimdotu, kuŗas zeltainā galviņa paviz zāles vidū. Laimdota ir kopā ar Konrādu, kuŗam tās liesmojošās acis... Viņi droši vien apprecēsies. Bet gan jau izšķirsies, un tad viņš nostāsies Laimdotai blakus, viņš, vienmēr uzticīgais Aivars, un tad... un tad... Aivars ir tā aizdomājies, ka nav dzirdējis, kā dejas troksnis piekļūst, diskžokejs nobļaujās: „Dāmu deja!”, un piepeši abu draugu priekšā nostājas Laimdota ar Sarmīti. Sarmīte pakniksē pret Aivaru, bet Laimdota – pret Aloizu...

* * *

Arī Somijai ir ūdensspēka stacijas un kūdras centrāles, un arī somus pasaules saimniecības gaita ir novedusi pie atziņas, ka izdevīgāk elektrība ražojama kodolspēkstacijās, no urāna. Zviedrijā kodolspēkstacijas ir jau uzbūvētas. Tādai būvei vajag daudz naudas, toties mazāki izdevumi par kurināmo.

Kodolspēkstacijas tagad būvē malu malās. Savilņojas arī latviešu saimnieciskās aprindas. *Economists* publicē rakstu serijas, kur lietpratēji no visām pusēm apspriež jautājumu, vai kodolspēkstacija būvējama Latvijā. Kā parasti, rodas gan piekritēji, gan noliedzēji. Saskaņa valda tikai par to, ka nedrīkst applūdināt Staburagu, un tas nozīmē, ka trešo ūdensspēka staciju uz Daugavas nedrīkst būvēt. Kam nepavisam nav sirds krūtīs, tie dabū uzklaut gēoloģisko priekšdarbu atzinumu, ka *traucētas gēoloģiskās uzbūves dēļ pamatošanas apstākļi ūdensbūvēm Pļaviņās nav diez cik labvēlīgi*. Bet pie Jēkabpils vai Daugavpils? – Tur būves iznāktu pārāk dārgas un ciestu arī citi dabas krāšņumi.

Kodolspēkstacijas piekritējiem nu ir trumpji rokās. Lai uzvara būtu vēl iespaidīgāka, sāk runāt un rakstīt par 20% lētākiem strāvas rēķiniem tautai. Jau noskatīta arī vieta, kur staciju celt. Tā ir Salaspils.

Noliedzēji nāk no tām aprindām, kuŗas pelna ar kūdru un koksnes šķeldu; tie ir arī mazo ūdens spēkstaciju īpašnieki, kuŗus biedē iespējama elektrības cenas krišana. Tāpēc tiek maksāts presei, lai parādītos ziņas par kodolspēkstacijas kaitīgumu, un nu var daudz lasīt par Zviedrijā sadzimušiem kropļiņiem, aizdomīgi lielām bekām un čūlojošu ādu. Tādas ziņas tautu stipri iespaido. Avīžu redakcijās sāk pienākt bažīgas vēstules; tīmekļa vietnēs lasītāji sāk izteikt savu nepatiku. Dažs salaspilietis paklusām tiek pie naudas, ar saukļiem stāvot pie saeimas. Zemnieku savienība atbalsta kodolspēkstacijas būvi; sociāldemokrāti ir pret to.

Kad neauglīgos strīdos aizritējuši divi gadi, savu vārdu nolemj teikt arī valsts prezidents, un Valsts aizsardzības padomes sēdē uzdod iekšlietu un kuŗa ministriem gādāt, lai īpaši izraudzīti lietpratēji dotu neapstrīdamu atzinumu par kodolspēkstacijas lietderību. Komisijai jādarbojas pilnīgā slepenībā. Prezidents negrib nostāties vienā vai otrā pusē; prezidents grib zināt patiesību. Iekšlietu ministrijas slēdziens ir labvēlīgs. Drošības dienesta papildu izdevumus atsvērs un pārsvērs kodolspēkstacijas ienākumi. Kuŗa ministrijas slēdziens ir nelabvēlīgs. Kuŗa gadījumā nav iespējams garantēt kodolspēkstacijas drošību, un avārijas sekas var būt ārkārtīgi smagas. Prezidents saprot, ka nespēs teikt savu vārdu. Šī ir ārkārtīgi sarežģīta lieta.

Neparasti, bet tieši tajās dienās pienāk ziņas no Lietuvas, ka šī valsts gatavojas būvēt savu pirmo kodolspēkstaciju Ignalinā, uz dienvidiem no Daugavpils. Kāpēc Lietuva, kuŗa joprojām ir naidā ar Poliju, nebaidās no iespējama uzbrukuma kodolspēkstacijai?... Šo jautājumu prezidents uzdod ārlietu ministram, bet skaidras atbildes nav. No tiem zināmiem starptautiskiem līgumiem, kādi ir Lietuvai, ir saslieta Lietuvas drošības celtne, kas, no Valdības nama Rīgā raugoties, nepavisam neatgādina tik varenu cietoksni, ka tam nespētu uzrasties nekaunīgi sveša labuma kārotāji. Vai kāds, kam Lietuvā ir gana

liela ietekme, mēnās?... Diezin vai. Šī lieta ir pārāk nopietna, lai jokotu.

Ārlietu ministrija sāk rīkoties enerģiskāk, un jau pēc pāris dienām prezidents saņem plašākus paskaidrojumus.

Astotais pasaules brīnums nav gaidāms — Polija negrasās aiziet no 1921. gadā Lietuvai atņemtā Viļņas apgabala, u.t.t., u.t.t., bet līdz galam nenoskaidrotu iemeslu dēļ ASV milzis, „General Electric”, grib būvēt Ignalinas kodolspēkstaciju. Daļa vajadzīgās naudas nākšot no amerikāņu bankām, daļa no Lietuvas valsts budžeta ieņēmumiem, daļa no privātām iekšzemes sabiedrībām un atlikums no valsts iekšējā aizņēmuma. No Lietuvas sūtņa pienāk mājiens, ka arī Latvija varētu piedalīties šādā uzņēmumā, paliekot par dalībnieku iespējamā akciju sabiedrībā...

* * *

Aivars ved Sarmīti dejot. Viņi izvēlas to vietu, kur gaišāks, un sāk valsēt. Tāpat dara Aloizs un Laimdota. No skaņu kastēm tagad negrand pērkons, bet vijas kaut kas saldi lipīgs. Aivars pamana Džeriju, kuŗš mīcās pa dejas grīdu, cieši piespiedis klāt meiču īsā kleitiņā. Priekšējā solu rindā sēž vientuļš Konrāds. Tur rējies pie Laimdotas, bet palicis neuzlūgts... Laimdota izvēlējusies Aloizu... Laimdota iemīlējusies Aloizā... Tas nevar būt! Un Aloizam taču nav nekādu mīlestības jūtu pret Laimdotu, — par to Aivars ir drošs. Bet Laimdotai?... Laimdota taču ir izrādījusi pret Aloizu īpašu uzmanību... Domas jauca pa galvu, cita par citu dīvainākas.

Sarmīte kaut ko pasaka, ko Aivars savā izklaidībā nesadzird. Sarmīte sakniebj lūpas un nesaka vairs neko. Tā viņi nodejo vienu valsi un pārtraukumā noiet malā. Aivars jau ir atguvies; savaldīgs kā parasti; jau ir spējīgs teikt glaimus un jokus. Sarmīte smaida. Viņi dejo visu vakaru. Aloizs ir kaut kur nozudis. — Kāpēc, kāpēc Aloizs tik neatlaidīgi tika aicinājis nākt uz šīm dejām?... — Laimdotu atkal dancina Konrāds. Brīnums, ka nav sācis kauties ar Aloizu. Bet tad ar dabūtu pa pūrslām, jo kaŗa skolas kadeti prot sevi aizstāvēt.

Īsi pirms vienpadsmitiem diskžoķejs nobrēcas: *Pēdējais valsis!* Pārīši salīp kopā; kam tas nav izdevies, tie gorās atsevišķi. Džerijs

ķēmojas pa vidu, kreķlu nosviedis, līdz pusei kails. Vienpadsmitos dejas beidzas. Aivars lūdz atļauju pavadīt Sarmīti uz mājām. Viņa dzīvo tai pusē dzelzceļam, kur arī Aivars. Viņi iet, un iedami šo to pārrunā. Pēc ģimnazijas beigšanas Sarmīte nav turpinājusi mācības augstskolā. Kad Aivars jautā, kāpēc tā, meiča šķelmīgi attrauc, ka viņai viss laiks paejot, lūkojoties pēc precinieka tepat Abrenē, un nekam citam laika neatliekot.

Laimdotu uz mājām droši vien pavada Konrāds... Pārgājuši dzelzceļam, Aivars un Sarmīte pagriežas pa labi un pa Kalpaka ielu nonāk līdz tirģus laukumam. Sarmīte dzīvo Parka ielā, tuvāk krustojumam ar Brāļu Skrindu ielu. *Abrenē pamaz jaunatnes*, turpinot sarunu par nākotnes izredzēm dzimtajā pilsētā, saka Aivars. — *Tā ir gan. Bet visvairāk cieš lauki.* — *Vai tu gribētu dzīvot laukos?* — *Un kādēļ gan ne?* *Vasarās tiku dzīvojusi pie krustmātes Kacēnos. Protu daudzus lauku darbus. Ja vīrs gadītos lielsaimnieks...* Sarmīte apraujas. — *Nu ja, nu ja!* Aivars smeķ iedrošinot. *Tik brašai meitai kā tev vajag lielsaimnieka!* — *Un tu?...* — *Ko — es?* — *Kādi ir tavi nākotnes nodomi?...*

Viņi ir pagājuši gaŗām vecajai slimnīcai, kur tagad ierīkots privāts doktorāts. Reizē ar austrumu aizsardzības līniju tika uzcelta jauna, plaša aprīņķa slimnīca.

Krustojums ar Parka ielu jau ir tuvu, un viņu ceļi šķirsies. Ko Sarmītei atbildēt?... Nevar taču teikt, ka viņš ir nolēmis neuzkrītoši sekot Laimdotai. Ja Laimdota paliks Rēzeknē, tad viņš varbūt apmetīsies netālajā Sakstagalā. Studiju biedra tēvam Viļānos pieder savs uzņēmums, un viņi jau ir runājuši par to, ka Aivaram darbs tur atrastos. Ja Laimdota ies tēva pēdās un pēc Skolotāju institūta beigšanas atgriezīsies Abrenē, lai strādātu par skolotāju, tad Aivars meķlēs darbu Abrenē vai laukos, tuvāk pilsētai. Elkšņu mājas pagaidām izirētā puse gaidīt gaida īstos saimniekus...

Vēl nezīnu, kā parasti, savus nolūkus slēpdams, atbild Aivars.

Turpinājumā Aināra Zelča romāna *Abrene 2002* atsevišķi fragmenti, kuros saglabājam autora rakstību. Par Aināru Zelču skat. JG276:10.

Vija Beinerte

LAI VĒSTURES MĀCĪBA MŪS IEDVESMO!

Kas tur kļiedza tik spalgi? Kas raudāja žēli un izmisīgi? Kas, zobus sakodis, klusēja, nespēdams noticēt? Bērns? Sieviete? Eņģelis? Sirmgalvis? Tauta? Vai reiz apklusis sirdi plosošās sliedes uz ziemeļiem, austrumiem, nāvi? Vai aizaus ar zāli, aizvilksies lēni kā brūce?

Jau kuru gadu 25. martā un 14. jūnijā, pieņemot dvēseles, kas tika „sašķirotas” un sadzītas lopu vagonos bez izmeklēšanas, aizstāvības, pierādījumiem, tiesas, es uzdodu sev šos jautājumus. Cerībā, ka drīz, pavisam drīz, tie vairs nebūs jāuzdod. Taču jautājumi nepazūd. Turklāt to kļūst arvien vairāk un vairāk.

Padomju laikā PSRS vēstures grāmatās vārds „okupācija” netika lietots. Arī pēc impērijas sabrukuma Kremļis šo vārdu visādi centās apiet. Bet nu Krievijā ir laists klajā klips, kurā aizkadra balss ciniski paziņo: *Sveicināti, esmu krievu okupants, tā ir mana profesija, un es esmu noguris atvainoties.* Tālāk seko apgalvojums, ka iekarotajām zemēm un tautām – no Sibīrijas līdz Baltijas valstīm, no Ukrainas līdz Kazahstānai – okupants esot nesis kultūru un darba tikumu. Tā augstprātīgi. Un melīgi.

Pēdējā laikā man vairākkārt ir nācies dzirdēt: vajag piedot! Pats Pestītājs taču ir teicis: *Piedodiet, un arī jums taps piedots!* Manuprāt, te tomēr būtu jāšķir personiskas un starptautiskas attiecības. Man nav naids ne pret vienu tautu. Katrā tautā ir glēvuļi un nodevēji, varoņi un svētie. Tāpēc starptautiskas attiecības runa ir nevis par nācijām, bet par varu un sistēmu. Taču ikviena konkrēta cilvēka ceļš pie Dieva sākas ar grēku nožēlu. Jā, nav tāda grēka, kas nevarētu tikt piedots. Tikai ar vienu noteikumu: piedot var vienīgi tos grēkus, kas nožēloti. Tā Zauls tapa par Pāvilu.

Bet kā lai piedod tiem, kas nav lūguši piedošānu, tiksmīnās gar vārdu „okupants”, ceļ pieminekļus Staļinam un neapgrūtina sevi ar sirdsapziņas pārmetumiem? Pēc Otrā pasau-

les kara nacisti par varas sagrābšanu savvērestības veidā, par kara izraisīšanu, kara noziegumiem un noziegumiem pret cilvēci stājās Nirnbergas Starptautiskā kara tribunāla priekšā, bet vācu tauta šķīstīja sirdsapziņu patiesā nožēlā. Ilgi un nopietni šķīstīja. Sarkanā terora ideologi un īstenotāji izbēga no tribunāla, jo uzvarētājus netiesā. To, ka šī uzvara tika izcīnīta ar sabiedroto atbalstu, tagad viņi ir aizmirsuši. Un arī to, kādā nevainīgu asiņu, izpostītu likteņu, izmisuma un sāpju jūrā bija mirkušas viņu vadoņa rokas. Tagad Krievijā totalitārisma liecības pazūd – sadeg unikāli arhīvi, viens pēc otra tiek slēgti muzeji. Bet Maskavas metropolitēnā joprojām skan paziņojums: nākamā pietura „Ploščadj Dzeržinskogo”. Vai „Prospekt Ņeņina”. Interesanti, kas notiktu, ja Berlīnes u-bānī atskanētu kas līdzīgs? Piemēram, nākamā pietura „Goebbels-Platz”. Vai „Hitlerstrasse”...

Nebīstieties no tiem, kas miesu nokauj un dvēseli nevar nokaut; bet bīstieties vairāk no tā, kas miesu un dvēseli var nomaītāt ellē, saka Kristus. Tādēļ krievu žurnālisti sākuši sist trauksmes zvanu. Tie krievu žurnālisti, kam nav vienaldzīgs viņu valsts un tautas liktenis, jo Kremļis savu elektorātu patlaban apzināti pārvērš pūli, kas, pilns naids un augstprātības, alkst asiņu un radioaktīvu putekļu, bet vārdus „laipnais zaļais cilvēciņš” un „okupants” izrunā ar baudu un lepnumu.

Tādēļ es nerimšos atgādināt Latvijas politiķiem: atmiņa mums ir nepieciešama kaut vai tādēļ, lai atcerētos, ka vienreiz mēs jau zaudējām informatīvajā karā. Tas bija 1940. gadā. Somija nelāvās apvārdojama un, Manerheima vadīta, spēja saglabāt valsts neatkarību. Lai šī vēstures mācība mūs iedvesmo!

Raksta (*LA.lv* 25.III) autore, režisore, producete, žurnāliste Vija Beinerte, Latvijas Kultūras akadēmijas maģistre (1994), pēcāk Kino un teātra mākslas docētāja un Ārvalstu sakaru daļas vadītāja, ieguvusi režisores diplomu (1979) Valsts kinematogrāfijas institūtā, Maskavā. Filma *Tās dullās Paulīnes dēļ* (*Because of Crazy Pauline*, 1979) kinoforumā „Arsenāls” atzīta (1996) par 25 visu laiku labākajām filmām.

Sanita Upleja

KUR PALICIS SPĒKS

REPRESĒTO PIEMIŅAS DIENĀS JĀGODINA VIŅU DZĪVESGRIBA

Par padomju varas varmācības upuriem, tajā skaitā 1949. gada 25. martā uz Sibīriju izsūtītajiem, var runāt un domāt dažādi. Var pamatoti šausmināties par prātam neaptveramu garīgu un miesisku nežēlību pret miermīlīgiem cilvēkiem, tajā skaitā ļoti daudzām bērniem, ko veikusi totalitāra valsts, tās varas īstenotāji un atbalstītāji. Var un noteikti vajag izzināt, izpētīt, aprakstīt un uzskaitīt visus šāda veida noziegumus pret nevainīgiem cilvēkiem cerībā, kas tas novērsīs līdzīgu režīmu un to noziegumu pret cilvēci rašanos nākotnē. Kā redzam joprojām Eiropā un citviet pasaulē, pilnībā pasargāti no tā neesam arī pēc tik daudz asiņu izliešanas un ciešanām.

Tomēr man šodien liekas svarīgāk runāt nevis tik daudz par ļaunas, totālas un mežonīgas varas rīcību, bet gan par to cilvēku rīcību, izvēli un gribu, pret kuriem šī vara vērsās. Galu galā tā nav nekāda netverama un bezpersoniska represēto masa ar numuriem vārdu vietā. Tie ir īsti cilvēki ar vārdiem, uzvārdiem un saviem dzīvesstāstiem. Daudzi no viņiem vēl ir mūsu vidū, nemaz nerunājot par viņu bērniem un mazbērniem. Turklāt izsūtīšana, sodīšana ar nāvi vai nosūtīšana uz gariem gadiem Sibīrijas vergu nometnēs, pastarpināti skāra arī viņu ģimenes locekļus un tuviniekus, kam paveicās palikt Latvijā un ārpus dzeloņstieplu žogiem. Taču arī viņiem bija jāizdara sava izvēle par to, kā vērtēt notikušo un dzīvot turpmāk.

SPĒKA PAVEDIENI. Ir skaidrs, ka katram padomju varas varmācības tieši un netieši skartajam cilvēkam ir savs īpašs stāsts un tie nav pilnīgi vienādu sižeta līniju caurvīti. Diemžēl daudzus stāstus mēs nekad vairs neuzzināsim, jo tie aizgājuši mūžībā, pašiem stāstītājiem nepārnākot no izsūtījuma un moku vietām vai bailu iespaidā apzināti izvēloties klusēt pat ģimenes lokā. Pārāk daudz stāstu nav palicis arī no tiem cilvēkiem, kas, noticot padomju varai, novērsās no saviem tuviniekiem vai tieši piedalījās un atbalstīja šo varmācību.

Tomēr daudzajās pārcietušo cilvēku atmiņās un stāstos, kas lasīti, dzirdēti, filmās iemūžināti un ģimenes mantoti, ir visai skaidri redzami līdzīgi spēka pavedieni. Kad par spīti

ne cilvēkiem apstākļiem, garīgām un miesiskām ciešanām, kā arī drūmajām nākotnes izredzēm (neaizmirsīsim, ka sākotnēji izsūtījums bija paredzēts uz mūžu), cilvēki spēja saskatīt jēgu gan savai dzīvei, gan savu bērnu nākotnei.

Tieši katra cilvēka stāja iepretim varai ir tā, kas galu galā pieveic un nogāž no māla kājām visnežēlīgākās un asiņainākās varas. Ja cilvēkam ir gribasspēks un apziņa, ka ļaunai varai nebūs iespējams salauzt viņa cilvēcību un vērtības pat vissmagākajos apstākļos, tad varas mūris sāk pamazām drupt. Tas ir iespējams tikai tad, ja cilvēks skaidri apzinās, ka savu patību var saglabāt arī par spīti varas milzīgajam spiedienam.

Nemāku teikt, kā cilvēki izsūtījumā un nometnēs tieši pieņēma lēmumus, taču diezgan daudz var nojaust no atmiņu krājumiem. Piemēram, izraujot bērnus no skolas un nosūtot uz Sibīriju, padomju varai neinteresēja, vai viņi varēs turpināt mācības skolā un vai viņi ir spējīgi mācīties krievu valodā. Tie bija tautas ienaidnieku bērni izsūtījumā uz mūžīgiem laikiem. Tādēļ tā bija vecāku atbildība parūpēties par savu bērnu nonākšanu skolā un pie iespējas vēlāk arī augstskolā, un to viņi arī darīja. Turklāt latvietības saglabāšana izsūtītajās ģimenēs bija papildus darbs, ko vecāki uzņēmās ļoti skarbos apstākļos un par spīti tam, ka atgriešanās Latvijā nebija garantēta.

Nekāda medus maize cilvēkus negaidīja Latvijā arī pēc atgriešanās, un pietiekami nožēlojama dzīve bija arī dzimtenē palikušajiem un padomju varas atstumtajiem tautas ienaidnieku tuviniekiem. Vai ļauties padomju varas kārdinājumiem, kas nozīmēja arī cilvēkam svarīgo līdzšinējo vērtību maiņu, vai arī saglabāt dzīvu savu vērtību kodolu, atsakoties no daudziem padomju varas "labumiem" - tāda izvēle daudziem cilvēkiem Latvijā bija jāizdara vēl ilgus gadus pēc drūmākajiem Staļina valdīšanas gadiem.

SAJUST BIJĪBU. Lasot atmiņas un stāstus par izsūtījumā un nometnēs pārdzīvoto, ir visai viegli aizķerties un palikt tikai tajā pāridarījumu līmenī, jo varmācība ir bijusi patiešām šausmīga. Turklāt cilvēki jau neraksta tādā veidā, ka es nolēmu darīt tā un tā. To, kāds gribasspēks bija nepieciešams un kādas izvēles cilvēkiem bija jāizdara, var nolasīt netieši un vairāk aizdomājoties par to, kas atmiņu lapās nav tieši vārdā nosaukts un uzrakstīts.

Vita Krauja (LA.lv 2015.21.IV): *Atbrauc ār- zemju latvieši un vairs lāgā nesaprot, ko mēs sakām?*

Leons Briedis: Ne velti mēdz teikt, ka valsts iet bojā nevis tad, kad to okupē, bet kad tautai izrauj mēli. Negājām bojā krievu oku- pācijas laikos, jo saglabājām dzimto valo- du. Un to ļoti rets spēj novērtēt. Runā par kaut kādu novecojušu, savecējušu valodu, ka mūsu rakstītais nekā nav bijis vērts. Jā, lielākoties varētu tā teikt. Padomju gados literatūrā radītās vērtības, izrādās, nav ne- maz tik dižas. Bet pa šiem neatkarības ga- diem latviešu valoda paguvusi noplicināties vēl vairāk. Puškina krājumā esot bijuši pieci tūkstoši vārdu, vecas latviešu māmuļas sa- runa ar lopiņiem skanēja kā poēma, bet šo- dien jaunā paaudze savas jūtas var izteikt dažos izsaučienos – *o, vau un pa lielam...* Valoda ir noplicināta ar rusicismiem un an- glicismiem. Kā dzemdībās, kad apkārt des- mit vecmātes un neviena nespēj bērnam at- griezt nabu, mums ir n-tās valodas aģen- tūras, bet aprūpējama bērns smok. Filmā *Liekam būt* krieviem nepatika viena latviski izteiksmīga frāze, bet izvītotā vārda vietā palikusī pauze tā vien mudināja uz rupjību *ej tu d...*, kas piešķīra pretīgu piegaršu. Sce- nārija autors Andris Kolbergs smējās, teica: *Leon, tu neticēsi – tur bija rakstīts tikai: „Ej pie velna!”* Literārā valoda ļauj izmantot vi- sus valodas slāņus. Neviens vārds, lai kāds tas būtu, ne pie kā nav vainīgs, taču visam

jānotiek valodas iekšējās likumības un kārtības ietvaros – atbilstīgi pašai valodai, ne- vis tai uztieptai gribai. Mums visa kā gana, jebkurā brīdī nopērc lētu biļeti, aizbrauc uz Romu iedzert tasīti kafijas, to var vien- reiz, otrreiz, bet – nu un tad? Vajag vēl kaut ko citu. Ir pienācis laiks saprast, ka galvenā nācijas vērtība ir nevis vienīgi ES vai NATO, vai eiro, vai... bet cilvēks, kultūra, valoda. Mūsu valstī patlaban visai neskaidri un ne- precīzi izvēlētas prioritātes, jo intelektuā- lis ir padotais, bet noteicējs – biznesmenis un menedžeris. Par spīti manai donkihotis- kajai izmisīgajai cīņai žurnālā *Kentaurs XXI*, diemžēl nekas no toreiz pateiktā nevienam funkcionāram nav iekritis prātā. Rodas sa- jūta, ka žurnāla nemaz nav bijis. Tik un tā tiek pieļautas tās pašas kļūdas, ieti tie paši ceļi. Kāpēc pastāv kultūra un dzeja? Nevis lai noliegtu, iebilstu, bet piedāvātu alterna- tīvu. Bet patlaban mēs neko nepiedāvājam. Vai varat nosaukt trīs lietas, ko intelektu- ālā doma piedāvā? Labklājību? Kas vienam labklājība, otram nav nekas. Man labklāji- ba būtu skrejritenis, uz kura atsperties un apbraukt ap māju, citam – viens mersedess pie sliekšņa, divi aiz stūra. Visskumjākais, ka Latvijas politika nevar piedāvāt skaidrus orientierus, jo valstsvīriem pašiem tādu nav. Tad ko jūs, tautas priekšstāvji, tur pie stūres darāt? Piebāžat savas kabatas, savus ledus- skapjus? Tad tā ir jūsu Latvija, nevis mūsu Latvija. Ir principiāli jāmaina attieksme pret norisēm valstī. Bet nav politiskās gribas.

Patiesībā mēģināt to labāk apjaust ir censties iedomāties sevi līdzīgā situācijā – ko es darītu tādā brīdī un tādā vietā. Un tas nozīmē iepazīties ar no padomju varas cietušo cilvēku atmi- nām vairākkārt un dažādos dzīves posmos, jo vienu lietu cilvēks var saprast pusaudža vecu- mā, citu brieduma gados un ar ģimenes dzī- ves pieredzi, vēl citu jau pavisam cienījamā ve- cumā.

Varētu jautāt, kāda jēga par to ir runāt tagad, ja mūsu ikdienas dzīvē saskaramies ar pavi- sam citām lietām un diezin vai kāds mūs uz Sibīriju kādreiz vēl sūtīs? Kaut vai tādēļ, lai sa- prastu, cik nožēlojams ir Latvijas sabiedriskās saziņas telpā cītīgi kultivētais noskaņojums par to, cik slikta ir dzīve mūsu valstī, kā valsts

mums nedod to un šito, kā tā neizaudzina un neizskolo mūsu vietā bērnus.

Ja reiz mūsu tautas gēnos ir tik daudz cilvēku, kas par spīti lielajām padomju varas nodarī- tajām ciešanām ir izaudzinājuši savus bērnus, saglabājuši latvietību un savu vērtību kodo- lu, tad kā gan mums šodien ceļas mēle gaus- ties par šausmīgi grūto dzīvi un neesošo dzī- ves jēgu?

<www.irir.lv> 2015.25.III

Neatkarīgā žurnāliste Sanita Upleja raksta par aktuāliem, sabiedriski politiskiem jautājumiem kopš 1993. gada. Lielāko daļu sava profesionālā mūža pavadījusi laikrakstā *Diena*, sadarbojusies arī ar LTV Ziņu dienestu un *Radio Brīvā Eiropa* Latviešu redakciju Mīnhenē. Tagad nedēļas žurnāla *Ir* līdzstrādniece. Uplejas rakstus publicējam ar autores un *Ir* (<www.irir.lv>) atļauju.

ASPAZIJAS UN RAIŅA GADS

UNIKĀLS IEGUVUMS

Iepriekš npublicētās mūziķa, skolotāja, koru vadītāja un fotogrāfa Olīva Mētras *Raiņa pēdējā vasara. Atmiņas un fotogrāfijas* (Rīgā: Rakstnieku muzeju biedrība „Pils”, 2015. 76 lpp.) īsi pēc dzejnieka nāves (1929.12.IX) apraksta 18 fotoattēlu radīšanas mirkli, apkārti, sarunas un noskaņojumu. Dažas nedēļas pēc šīs publikācijas Memoriālo muzeju apvienība, kā vēsta teātra pētniece Gundega Saulīte (*Laiks* 2015.28.II-6.III), saņēmusi no Aijas Hortonas (ASV) tēva atstāto fotoalbumu ar Mētras fotogrāfijām, kur cita vidū dokumentēta Raiņa pēdējā vasara. Jau rainologiem zināmā Mētras „Raiņa komplektā” atrasts arī pārsteigums, *unikāls jaunieguvums!* – kā Gundegai Saulītei izsaucas Raiņa un Aspazijas vasarnīcas vadītāja Jūrmalā, literatūrzinātniece Astrida Cīrule: *Rainis kopā ar pludmalē sastaptajiem paziņām labsajūtā plunčājas jūrā, fotogrāfijā redzams arī pats fotogrāfs. Te Rainis izskatās tāds priecīgs, ne velti atmiņās Mētra ierakstījis: „Rainim tieši tā patika vislabāk”. Tāpat nepārprotamu interesi saista arī šī attēla fons. Tā kā uzņemts ar skatu uz krastu, labi saskatāma kūrorta poliklīnika un cita apbūve Majoru pludmalē 1929. gada vasarā.*

Tehniski labāka kvalitāte par „Raiņa komplektā” gan zināmo, bet grāmatā *Raiņa pē-*

dējā vasara neiekļauto, ir no aizjūras atsūtītajam attēlam, kur iemūžināti abi dzejnieki kopā ar fotogrāfu un zem viņiem autogrāfi. Otrā pusē Mētras piezīme: *Aspazija parakstīja 21. augustā, Rainis, vēlāk septembrī, divas dienas pirms nāves.* (re)

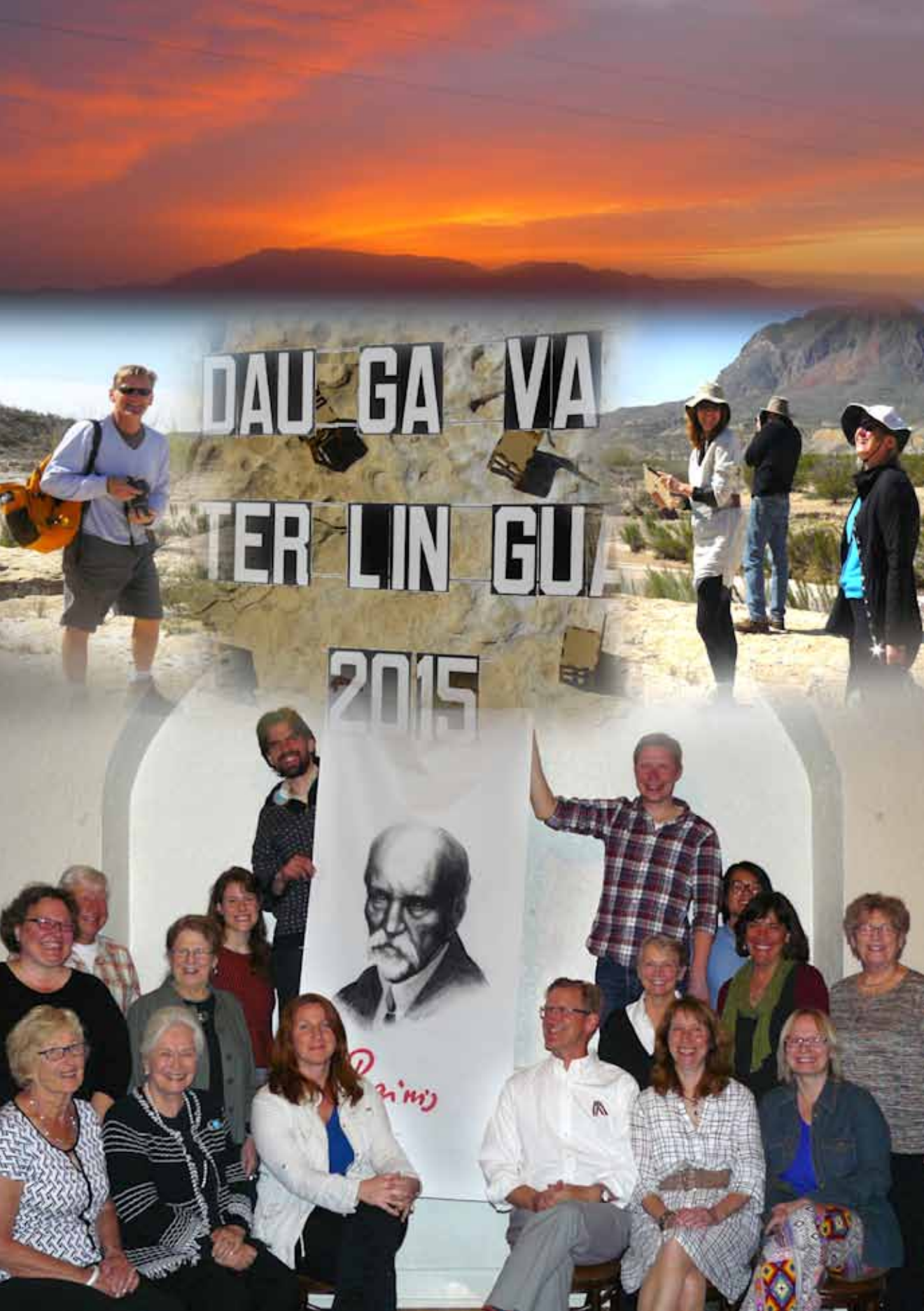
Aspazija pēc *Sidraba šķidrauta* pirmizrādes (1905) (skat. arī 56. lpp.)

Foto: Žanis Riekstiņš (no RTVM 55167)

2015. gadā jaunatklātais Olīva Mētras fotouzņēmums -- Rainis pludmalē Majoros savas dzīves pēdējā gadā (1929)

DAU GA VA

TER LIN GUA

2015

Dining

Sarma Muižniece Liepiņa

DAU GA VA / TER LIN GUA

RAIŅA 150 GADU JUBILEJAS SAIIETS
RIETUMTEKSASAS TUKSNEŠĪ, ASV,
2015.26.-29.III

Plānošana

Izaicinājums? Ideālisms? Ārprāts? Trīs dienu programma ar divām izstādēm, diviem Raiņa dzejas un latviešu dziesmu vakariem, referātu par Raiņa un viņa laikabiedru ideālismu un Raiņa un Aspazijas daiļrades ietekmi uz Latvijas valsts tapšanu 20. gs. sākumā, kā arī latviešu tautas un arhitekta Gunara Birkerta Latvijas Nacionālās bibliotēkas vīziju 20. gs. beigās, izvilcumi no Viļa Indes tulkotā Raiņa *Zelta zirga* 13 vietējo amerikāņu režijā un izpildījumā. Kur? Mazā Rietumteksasas pilsētiņā, Marfā, kas atrodas apmēram 362 600 km² mazattīstītā rajonā, *Chihuahua* tucsneša vidū.

Marfas pastāvīgo iedzīvotāju skaits ir mazāks par 2 000. No tiem viens ir latvietis. Un, cik zināms, nav arī neviena cita latvieša 300 jūdžu attālumā, uz kura interesi par Raini vai palīdzību ar organizatoriskajiem darbiem varētu atsaukties.

Lai plāns būtu vēl dullāks, piekabināsim šiem iecerētajiem pasākumiem vizuāla stāsta veidojumu par latviešu valodas zīlbēm *DAU GA VA / TER LIN GUA* un mūžīgām latviešu radošām dvēselēm 100 jūdžu attālumā no Marfas, Terlingvas (Terlingua) upes gravā, tucsnešī, Aqua Fria kalna pakājē, kur ne tik sen dzīvoja dinozauri un pēc tam kamieļi, ko sešus gadus pirms Raiņa un Aspazijas dzimšanas, 1859. gadā, Amerikas armija cerīgi atveda uz šo pasauso pasaules nostūri.

Par laimi, parasti ideālistiskiem latviešiem ir draugi, vislabākā gadījumā tie ir praktiski optimisti. Un tā, apmēram pirms gada, uzklausot Latvijas Kultūras Ministrijas Raiņa un Aspazijas jubilejas gada darba grupas aicinājumu paziņot par visiem pasākumiem, kas atzīmē Raiņa 150 gadu jubileju gan Latvijā, gan ārpus tās, nolēmu, vēl pilnīgi nepamatoti, atbildēt, vismaz klusām pie sevis: *Domāju, ka varbūt taps kaut kas Marfā.*

Tad tam bija arī jātop! Vispirms, saprotams, bija jāieinteresē plašāka pasākuma rīkošanā Vilis Inde, tas viens latvietis, kurš dzīvo Marfā. Inde krāj un lasa (daudzi krāj, bet nē-lasa!) grāmatas un periodiku par Raini, Aspaziju, par Eiropas tautu atmodas laiku un, pašmotivēts, ir veltījis vairākus gadus savas advokāta prakses un vēlāk *inde/jacobs* galerijas īpašnieka maizes darba brīvo laiku, tulkojot Raiņa *Zelta zirgu* mūsdienīgā angļu valodā. Ar *Zelta zirgu* Inde bija iepazinies 60. gados Mineapoles latviešu skolā, un Raiņa luga ar savu nepārprotamo vēstījumu par to, ka Antiņš var būt katrs, kurš tic latviešu valodas vērtībai un latviešu valsts tiesībām būt spēcīgai un vienlīdzīgai starp citām pasaules brīvām valstīm, bija atstājusi uz viņu dziļi iespaidu.

Vilis, arī bijušais Minsteres latviešu ģimnāzijas audzēknis, sava ceļa gājējs, bez lielas pārdomāšanas vai analīzes par latviešu, mūsu saieta mērķauditorijas, itin plāno demogrāfisko situāciju Rietumteksasā, man atbildēja: *Jā. Kamdēļ gan ne!*

Zināju, ka Teksasā, Hjūstonā, tikai 600 jūdžu (965 km) attālumā dzīvo Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) priekšniece Linda Treija. Hjūstona man likās pavisam tuvu Marfai, ņemot vērā, ka pati dzīvoju Ziemeļmasačusetā, tālāk no Marfas nekā ceļš no Rīgas līdz Kairo. Lindai uz Marfu iznāktu mērot tikai apmēram tādu ceļa gabalu kā no Rīgas līdz Kijevai, vai, ja izmantotu arī jūru, no Rīgas līdz Oslo. ASV apstākļos tāds brauciens uz interesantu latviešu saietu, ar mākslas un dzejas piegaršu, tīrais nieks! Par laimi, Linda, kura vasarās regulāri sēžas pie stūres, lai trīs dienas brauktu no Hjūstonas uz Mičiganu mācīt mākslu Garezera vasaras vidusskolas audzēkņiem, un rudenos dodas uz Ņujorkas Katskiļu kalniem vadīt ALMAS gadskārtējo saietu, „īso” Teksasas ceļa gabalu neuzskatīja par šķērslī kļūt par Raiņa saieta Marfā trešo rīkotāju. Mani uzplauka neprātīgi plašs, laimīgs smaidis.

Septembrī ALMAS saietā Katskiļu kalnos Vilis Inde stāstīja par savas mākslas galerijas *inde/jacobs* jauno celtni. Galeriju projektējuši minimālisma stilā strādājošie zviedru arhitekti *Claesson Koivisto Rune*. Pēc intensīvā

← Pirmā rindā (no kr.) Biruta Abula, Guna Mundheim, Linda Treija, Vilis Inde, Sarma Muižniece Liepiņa, Inga Strause-Godejord. Otrā rindā Helēna Viksniņa, Elga Pone, Baiba Kuriņa Gillard, Anna Rūtiņa, Maija Zaeska. Trešā rindā Jānis Liepiņš, Alissa un Marks Blumbergi, Jūlijs Liepiņš, Yuefan Wang

saieta visi trīs, smaidīgi, bet saguruši, atradāmie manās mājās. Baudījām Rīgas melno balzāmu ar upeņu piegaršu no lillā pudeles. Visas dziņas vēstija, ka vajadzētu atpūsties, bet skaidri zinājām, ka, ja šai vēlajā vakara stundā nenorunāsim Raiņa saietam noteiktu datumu, tas paliks interesantu skiču un sarunu stadijā, kā, piemēram, vērienīgās latviešu mūzikas *Dvēseļdienas* Kanādā 70. gados. Vai *Dvēseļdienas* tika izsapņotas vissīkākās detaļās? – Jā. Vai notika? – Nē. Izraudzījām datumu. 2015. gadā no 26. līdz 29. martam Marfā un Terlingvā, Teksasā.

Nākošais šķērslis. Reklāma. Iedomājos, ka būtu jautri un izaicinoši, ja kā miklu (vai kā Latvijā saka „puzli”) *Laika un Latvija Amerikā* avīzēs ievietotu dažādās lapaspusēs mazmaziņas mini-kastītes ar atsevišķiem burtniem: vispirms R, tad A, tad I ... un tad *Rietumtexasā 2015*. Bet nekādu līdzekļu mums nebija. Vispār. Ne reklāmai. Nekam. Pat ne atsevišķiem melnbaltiem burtniņiem. Varbūt varētu Marfas Raiņa saieta reklāmu veikt paslēpti? Lasītāja vēstulē par pilnīgi citu tēmu, sākt pirmo teikumu ar lielo R, nākošo ar A, tad ar I? Bet kā es tekstā iespraudīšu Rietumtexasu, neizraisot *Laika un Latvijas Amerikā* rūpīgo redaktoru un korektoru aizdomas?

Tātad, nekas par Raini Marfā arī neparādījās Ziemeļamerikas latviešu presē visu rudeni, ziemas sākumu, un mūsu potenciālie saietā dalībnieki mierīgi nocirta, nozāģēja, sava mājās, izrotāja svētku eglītes un nosvinēja gaišus Ziemassvētkus. Janvārī tie paši, mūsu saietā dalībnieki, piekāra pie sienām 2015. gada kalendārus, apsveica Laimnešus, Induļus, Orestus, Ābeļus, Miervalžus, Spodras, Sīmaņus un Zinšus, Spulgas, Rotas un Juliānus, saslaucīja un iesūca putekļusūcējos uz grīdām un kaktos sabirušās skujas, vēl arvien nenojaušot, ka, lūzt vai plīst, martā viņi dosies uz Marfu.

Patiesība varbūt bija mazliet citāda. Kamēr es laiski svinēju Rotu un Spulgu un citu vizuālu vārda dienas, raugoties pa logu, kā Bostonas rajonā snieg un snieg, un snieg, siltākā klimatā Vilis un Linda rīkojās krietni mērķtiecīgāk. Vilis savās feisbuka lapās starp fotogrāfijām un rakstiem par moderno internacionālo arhitektūru bija sācis ievietot minimālas, bet informatīvas *Rainis Marfā* afišas ar marta datumiem. Linda bija pieteikusi Marfas Raiņa dienas Amerikas Latviešu ap-

vienības (ALA) kultūras nozares \$250 speciālajam dotāciju fondam “sarīkojumu rīkošanai mazos latviešu centros”. Pretstatā, teiksim, Čikāgai, Klīvlāndei, Floridas St. Pēterburgai vai Vašingtonai DC, plānotās Raiņa dienas Marfā – ar tikai vienu latviešu iedzīvotāju, patiešām atbildā šo dotāciju pamatmērķim un vadlīnijām. Un mums dotāciju piešķīra! Beidzot mums bija nauda bankā! \$250. Budžets.

Bija arī radušies citi „Rainis Marfā” sponsori. Vilis ar savu nopietno, ziemeļniecisko šarmu un ilggadīgajām biznesa attiecībām Marfā sarunāja piektdienas vakaru pirmajam Raiņa dzejas un dziesmu vakaram bez maksas vēsturiskās *Paisano* viesnīcas balles zālē Marfas centrā. *Marfa Book Co.* solīja skatlogu, lielu galdu Raiņa grāmatu un latviešu rokdarbu izstādei, kā arī telpas, atkal bez maksas, sestdienas pēcpusdienas sarīkojumam. Vilis ar savu partneri Tomu piedāvāja savas jaunās modernās *inde/jacobs* galerijas telpas sestdienas *Ko Rainis ēstu Marfā* vakariņām, kā arī pieteicās Raiņa dienu laikā plašākai publikai galerijā starp Donaldu Džadu (Donald Judd) un citu minimālisma virziena mākslas darbiem izstādīt vairākas vecmeistaru Jāņa Kalmītes, Augusta Annuss gleznas un Aļņa Stakles un Arņa Balčus mūsdienu fotogrāfijas. Pieteicām arī ALMA par *Rainis Marfā* sponsoru, jo, galu galā, kaut ALMA nepiedalījās ar līdzekļiem vai telpām, visi trīs rīkotāji, ALMAS biedri, nācām ar mērķi, degsmi un nenogurstošu, brīvprātīgu darba spēku. Pieci sponsori! Sēdējām nu kā uz zaļa zara! Vai, kā Raiņa/Aspazijas kopdzejoļa sākumā: *Viegli vējiņš / Caur lapām pūš. / Viena otrai klusi / Pie sāniem tās grūž. / Un grozās, un smejas, / Un čukst, un čaukst; ...*

Bet starp omulīgajiem smiekliem čuksti un čauksti kļuva skaļāki: kur kur, kur dalībnieki?

Nu rosījāmie visi trīs. Janvārī salikām pilnīgu saietā programmu latviski un angļiski. Linda to visu mākslinieciski noformēja. Vilis uzrakstīja plašu informatīvu aprakstu par Marfu un tās apkārtni, sevišķi par pasaules slaveno mākslinieku Donaldu Džadu un viņa laika biedru Flavina (Dan Flavin), Arnarsona (Ingolfur Arnarson), Oldenburga (Claes Oldenburg) u.c. monumentālajiem mākslas darbiem. 1970. gados, pārcēlies no Manhetenas uz Marfu, Džads uzpirka mājas, na-

mus, *Fort D.A. Russell* pamestās lidmašīnu noliktavas un renovēja šīs telpas savu mākslas darbu izstādīšanai. Pēc Džada un Flavina nāves telpas un darbi arvien atrodas Marfā, *Chinati un Judd Foundation* aprūpē. Re, bez Raiņa dienām, latviešiem atbraucot uz Marfu, piesolījām iespēju arī baudīt pasaules slavenus minimālisma virzienu mākslinieku darbus, kurus redzēt dienvidu gaismā katru dienu uz Marfu sabrauc mākslas cienītāji no šīs zemes lodes tuviem un tāliem nostūriem!

Izmantojot sociālos medijus un personīgos e-pasta sarakstus, janvāra beigās izsūtījām sagatavoto programmu. *Rainis Marfā* lidoja šurp turp, nezinām īsti kurp, un patiesi radās šīs idejas ķērāji! Gatavi Marfas braucēji. Gandrīz pirmā atsaucās Lelde Muelenbacha ar māsu no Albertas, Kanādā. Atsaucās iespējami dalībnieki no citām vietām (St. Johns, Newfoundland; Brooklyn, NY; Albuquerque, NY; Tucson, AZ; Minneapolis, MN; Washington, DC), arī no Teksasas lielpilsētām (Austin, Houston, Dallas) un papildus spēki no Masačusetas. Par katru, kas izrādīja kaut vismazāko interesi par *Rainis Marfā*, priedājāmies kā par pirmdzimto bērnu! Tos lolojām, tos mudinājām, tos patiesi no sirds mīlējām, jo labi zinājām, ka sajūsmināties par Marfu ir viegli, bet ceļš uz turieni ir garš, sarežģīts, neiedomājamu šķēršļu un pat maģijas pilns. Tuvākie komerciālie lidlauki ir vismaz trīs stundu braucienā ar auto. Taisno, mierīgo *Chihuahua* tuksneša rajona ceļu uz Raiņa dienām varētu pēkšņi aizsprostot kautrīgais,

bet vizuāli atbaidošais *Stenopelmatus fuscus*, Jeruzalemes circenis, ko amerikāņu indiāņi dēvē par *Woh-tzi-Neh*: „veco plikpauri”. Naktīs apvārsnī starp Marfu un tās kaimiņu miestiņu (Alpine) ērmojas „Marfas gaismas”. Neizskaidrojamas un savdabīgas tās gadsimtenus uzrunājušas gaišredžus, klaidoņus un pagājšgad eklektiskās mūzikas grupu *Steelism*. Marfa nav un nebūs Kuldīga.

Sanākšana

Pienāca pērnā gada septembrī izraudzītais datums – 2015. gada 25. marts. Pirmā grupiņa sabraucām divās irētās mājīnās Terlingvas miesta rajonā. Puskailie kalni vēlajā pēcpusdienas saulē ziedēja vienā vienīgā dzeltenā klājumā. Šopavasār Terlingvu bija svētījis lietus, un nu sausā zeme sprāga un sausā zeme plauka! Kalngala mājēlē sanācām – Vilis, viņa uzticamais, drošsirdīgais, ziemā klaburčūskas uz vaiga sakostais suns Kriksis, Jānis Liepiņš un es. Pāris jūdžu attālumā, mazliet vairāk no dabas aizsargātā mājēlē iekārtojās mākslinieces Linda Treija un Inga Strausa-Godejorda, zinātniece Baiba Kuriņa-Gillarda un vairāki simti svaigi ceptu pīrāgu. Mēs seši un Kriksis, cepurēs, krāšņos lakatos un, galvenais, dzīvā miesā tērptie, no automobiļiem un ūdens atkarīgie, bijām nākamajā dienā plānotā *DAU GA VA / TER LIN GUA* vizuālā stāsta Rainim un Aspazijai par godu dalībnieki...

Turpinājums sekos

Krēsls tiem, kuri bija klāt bez klātbūtnes, un ieradās bez ierašanās.

Foto: Linda Treija

Dita Lūse. *Etniskais kods*. 2014. Audekls, eļļa. 155 x 120 x 4 cm

Rolfs Ekmanis

DISHARMONIJAS HARMONIZĒTĀJS MĀRIS ČAKLAIS – VI

Sākums JG276:10-13, 277:30-33, 278:23-26,
279:22-25, 280:26-28

VIENTUĻŠ RITENBRAUCĒJS – Šī dzejkrājuma (1997) kopsavilkumu ir devis Imants Ziedonis uz grāmatas vāka: *Īpašs Trešās atmodas laika dokuments* (...). *Īpašs tāpēc, ka nav dzejas grāmatas (jaunrakstītas), kas tik aptveroši, tik lielā sabiedriskā mērogā runātu par latvietību, par vēsturi, par cilvēka ideālgribu un cenšanos, par traģisko nespēju un eksistenciālo vientulību.* Priekšplānā joprojām aktuālie notikumi. Līdzās iztēlē balstītiem dzejoļiem, daži skan kā brīdinājums. Viņa Orfejs dzied, stāvēdams uz bezgala dziļa bezdibeņa malas, jo, ja viņš to darītu kādā drošākā vietā, viņa dziesma kļūtu triviāla. Atklāti un tieši dzejnieks runā par cilvēkā nenoslēpjamām un pāri plūstošām ilgām pēc patiesas brīvības: *Jā, tāda bij īstenība. / Zem katra ciņa pa dziņai. / Un mezglīem piesieti pilni / visi kabatas lakatiņi.* Debesis, vējš un pavasaris reprezentē brīvību, arī priedes, kas asociējas ar Raiņa „Lauztajām priedēm”. Dzejolī „Smags vakars priekšpavasārī” sintezēti Aleksandra Grīna *Dvēseļu puteni* un Raiņa „Kalnā kāpējā” simbolizētie tautas gara spēki.

Ievaddzejolī no rotaļīga skatpunkta, bet tai pašā laikā visai sarežģītā veidā, Čaklais, tāpat kā vairākās iepriekšējās dzejgrāmatās, noliedz eksistenciālās vientulības jūtas, pretstata tās dzīvei – cilvēkam ir jākļūst par savas tautas likteņa daļu, ieņemot atklātu un aktīvu sociālo stāju:

*vientuļš riteņbraucējs caur pēcpusdienu
garām nopļautam laukam un siena gubiņām
vientuļš riteņbraucējs
garām vientuļam kokam laukvidū
uz krūmu
un nenopļautu vīgriežu fona
vientuļš riteņbraucējs
suns
ieraudzījis riteņbraucēju
iesāk riet*

*suns tātad ir vēl vientuļāks
nerēja taču uz siena gubiņām
suns tātad vientuļāks vēl
par riteņbraucēju
bet viņi man visi sagādā prieku
vientuļšais riteņbraucējs
vientuļšais suns
vientuļšais koks
Tātad tu esi vēl vientuļāks?
Teic kāda balss
Tātad šis Kāds
ir vientuļīgāks
par visiem?*¹

10 MĪLAS DZIESMAS RĪGAI – Gandrīz vai katrā dzejoļu krājumā (tāpat arī esejās) Čaklais ieskicē kādu mājienu uz Rīgu, seno Hanzas savienības ostas pilsētu pie Baltijas jūras. Viņš domā par pilsētas sarežģīto, slaveno, gan līdz šim bieži nelaimīgo pagātņi. 1984. gadā dzejnieks jūt nenomācamas skumjas, domājot par savu laiku, piemēram, dzejolī „Vecrīgas grafikas” (*Zāļu diena*) viņš neaizmirstamā veidā atmodina dzejā savas izjūtas par viņa iemīlēto viduslaiku pilsētu, bet bez liekas sentimentalitātes. Dzejolī „Rīga. Studiju gadi” (*Cilvēksauciena attālumā*) dzejnieks nosauc par „Poēmu ar prologu / septiņās vēlās vēstulēs / ar agru dzejoļu iestarpinājumiem”, iekļaujot Tēvreizes parafrāzi. Rīgas gars ir iemiesots pārcēlēja tēlā, kurš izvada pilsētu cauri kariem un briesmām, cauri *asinsasaru lietavām*. Garais dzejojums beidzas uz cerību pilnas nots: *Un zāle mūs glāstīs. / Un debess mūs sauļos*².

Armēņu mākslinieka Varuža lieliski ilustrētajā četrvārdodā (latviešu, vācu, krievu, angļu) grāmatā *Desmit mīlas dziesmas Rīgai / Zehn Liebesgedichte an Riga / Десять песен любви Риге / Ten Love Songs to Rīga*, kas izdota par godu Rīgas astoņsimtgadei, iepazīstamies ar dzejnieka juteklisko mīlestību uz visu rīdzinisko – jūgendstila celtnēm, noliktavām ar vinčām, baznīcu torņiem (*Baroka orģija, gotikas savākšanās*), tiltiem, Daugavas sudrabaino straujo tecējumu uz jūru, strūklaku melanholiju, Brīvības pieminekli un daudziem citiem ar *putniem uz pieminekļiem* un arī Rīgas intelektuālo dzīvi, it kā pilsēta pati būtu dzīva būtne. Pat tad, kad dzejnieks paceļ acis uz apkārtni, kur *visādi piloni, pilastri, telefonstabi, / televīzijas antenas*, viņš dzird no tiem mūzikas skaņas. Arī dzejoļu virsraksti ir atbilstoši mūzikas termini, t.i., serenāde,

skerco, elēģija, himna u.c. Pilsētas tēlu formas ir dzīvas: pilsēta drāžas, metas, virpuļo, lec un arī raud, tās torņi valsē ar saviem pagrabieņiem, lielgabali Zviedru vārtos var par stabuli skanēt. Vecrīgā mūžīgais un pārejošais satek kopā, vēstures laikmeti dzīvo savu pēcdzīvi sāns pie sāna: *nams pie nama, cilvēks pie cilvēka, okupants pie okupanta, bēglis pie bēgļa, uzvarētājs pie uzvarētāja, gadsimts pie gadsimta*.³

Mīlestības dziesmas Rīgai – pilsētai, kur gadsimtu garumā dinamiski krustojušies ceļi un kultūras, pilsētā, ko iekāroja un iekaroja, kas kļuva bagāta un ko aizstāvēja, protams, dziedājuši daudzi citi. Čaklais pievienojas garai dzejnieku rindai, gan latviešu, gan ārzemju, kuri ir atzinušies pilsētai savā mīlestībā. Izvēlētie trīs tulkotāji krājuma pārceļšanai citās mēlēs ir nevainojami: Margita Gūtmane – vācu, Ludmila Azarova – krievu un leva Lešinska – angļu.

NO MANAS MĀJAS LAPAS LĪDZ PAGaidu LATVIETIM. Krājumā *Mana mājas lapa tavai mājas lapai* (2000), kur Čaklais virtuozī ceļo viena dzejoļa ietvaros no augsta līmeņa nopietnības līdz atklātām muļķībām, vairākums dzejoļu ir īsi – viegli ietilpst vienā lapasē. Dzīvie tēli, izvairīgā, perifrastiskā un metaforiskā valoda, pilnīgs pieturas zīmju trūkums un ļoti retie lielo burtu lietojumi nereti pat mūsdienās šķiet šokējoši, piemēram, „priekšpēdējā brīvība“:

*spied droši pogas
tālumi izgērbjas
tā nav telefonsaruna
tā ir telefonsaruna
stikla būda
klausule vējā
vārdi vētrā
tā nav telefonsaruna
tā ir telefonsaruna
brīvība darbojas
priekšpēdējā
brīvība
darbojas*

Dzejolis „pēdējā nodarbība – reklamēt dzīvi” atgādina veselu buketi daudzslāņainu, saskaldītu nozīmju, ko var saspīest kopā, bet nekad nevar pilnībā izprast:

*pilna istaba ceļvežu grīda pacēlusies
kādu pusmetru*

*es vairs neiešu tajās pļavās apsolījumu
sula*

*izspiesta kopā ar siekalām tecēja gar
neesošajām ūsām*

*pilns ārs cilvēku balonu krāsaini
neiedomājami*

*zīmju un nojautu un pareģojumu
nebeidzama varza*

*ko man ar visu to iesākt? Uz kura āķa
uzspraut? Kurā*

kokā palikt?

*prospekti izstaigāti? mīlestības
izmilētas? šausmu istabas*

*paplašinājušās līdz bezgalībai? nišas
čurn?*

neuztraucies –

*svēts ir vien brokastgalds mīla
vienpadsmitos un*

*vakara miers roku rokā*⁴

Arī Čaklā pēdējā dzeju grāmata *Pagaidu latvietis* (2002) izceļas ar asimetriskiem un ekscentriskiem pretstatiem valodas līmenī, dažkārt ar tēlu melno humoru.

CEĻJUMI, ESEJAS, ATMIŅAS, BIOGRĀFIJAS. Māra Čaklā pirmās ceļojumu piezīmju grāmatas *Dzer avotu, ceļinieki* (1969) labākās lappuses attiecas uz viņa satiktajiem rakstniekiem no Lietuvas, Armēnijas, Ukrainas, Krievijas un Austrumvācijas. Tur iestarpināti vai nu viņa paša dzejoļi, vai arī minēto dzejnieku darbi. Trīs Čaklā eseju grāmatas – *Saule rakstāmgaldā* (1975), *Nozagtā gliemežnīca* (1980), *Profesionālis un ziedlapiņas* (1985) – satur izjustus 19. un 20. gs. priekšteču darbu aprakstus, savu laikabiedru Latvijā un ārpus tās. *Impērijas pēdējās kapeikas: Lūzumlaika dienasgrāmata 1991-1996* (1997) ir viegli uztveramu miniesēju kopojums, kas veltīts kultūras dzīves notikumiem īsi pirms un tūlīt pēc PSRS sabrukuma, bieži sasaukdamiem ar atskatu sovjetu okupācijas laikā. Tā kā lielākā daļa eseju uzrakstīta *Radio Brīvā Eiropa (Radio Free Europe)* pārraidēm, tām raksturīga plaša aptvere un izteiksmes skaidrība – par dzejnieku, kritiķi un žurnāla *World Literature Today* redaktoru Ivaru Ivasku, Nobela prēmijas laureātiem – Česlavu Milošu, Oktavio Pasu, Dereku Volkotu, turkmēņu rakstnieku Širalī Nurmuradovu, abhāžu prozaīķi Džumu Ahubu un citiem.⁵ Māra Čaklā pirmais memoāru krājums *Laiks*

iegravē sejas (2000), kas diemžēl arī palika pēdējais, satur dzīvus, daiļrunīgus stāstījumus par saviem daudzajiem draugiem un paziņām latviešu intelektuāļu aprindās, savai personīgajai dzīvei īpaši nepieskaroties. Autora spalvai pieder arī trīs biogrāfisko portretējumu grāmatas: *Im.Ka.: Imants Kalniņš laikā un telpā* (1998), *Gaismas kungs jeb sāga par Gunaru Birkertu* (2002) un *Izaicinājums: Pirmā Latvijas Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga* (2003). Pēdējo no tām Čaklais rakstīja, jau būdams smagi slimis.

Kad Māris Čaklais nomira, simtiem cilvēku viņu pavadīja pēdējā gaitā. Pat visatšķirīgākie laikabiedri visaugstāk vērtēja viņa poētisko varēšanu līdzās uzticībai spalvas biedriem kritiskās situācijās. Neapstrīdami, 20. gs. otrā pusē ir devusi šo tiešām izcilo rakstnieku, kuram pieder ļoti daudzveidīgs un intelektuāli sarežģīts darbu klāsts ar nezūdamu nozīmi, literatūra, ko atzīs, baudīs un uz ko atsauksies vēl ilgi pēc tās uzrakstīšanas.

Tulk. Beatrise Reidzāne

* Pārskata raksta pirmpublicējums *Journal of Baltic Studies* (skat. JG276:10). Šeit iespiestā, redakcionāli precizētā teksta pamatā ir saīsināts un Beatrices Reidzānes no angļu valodas latviskots variants, kas iespiests rakstu krājumā *Ceļojums dzejnieku pasaulē: Māris Čaklais, Egils Plaudis* (Sastād. Ieva E. Kalniņa un Anda Kubuliņa. Rīgā: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2013).

VĒRES

¹ Māris Čaklais. *Vientuļš riteņbraucējs*. Rīgā: Preses nams, 1997:1, 61.

² Māris Čaklais. *Cilvēksauciena attālumā*. Rīgā: Liesma, 1984:116-136.

³ Māris Čaklais. *Desmit mīlas dziesmas Rīgai*. Rīgā: Pētergailis, 2000:9,33.

⁴ Māris Čaklais. *Mana mājas lapa tavai mājas lapai*. Rīgā: Jāņa Rozes apgāds, 2000:11, 66.

⁵ Māris Čaklais. *Impērijas pēdējās kapeikas: Lūzumlaika dienasgrāmata 1991–1996*. Rīgā: Liktenstāsti, 1997.

RUMĀŅU BURAMĒDZIESMAS

Lietus saistīšanas vārdi

Vārds lai skrien
Tālāk aizvien:
Sitas, šubas, slien!
Trej deviņu kumeļu putas,
Trej deviņu kumeļu strutas, --
Rubit,
Rubat,
Ubat,
Ubit!
Saistišu lietu,
Neteikšu vietu.
Mezglīņus siešu
Visgarām ciešus
Jo ciešus.
Kā mezglu iesienu,
Tā tevi piesienu.
Uzkaru vadžos,
Iemetu dadžos
Kraukļiem un vārnām,
Vilcenēm kārnām;
Aizdzenu sliķņās,
Dziji meža brikšnās.
Ne dēļ māna,
Ne acapmāna.
Dēļ tā istā
Vārda, ko bīstās
Lītavas nīstās.
Kalna galā,
Lapsas alā
Vakarā saule riet:
Kā viss nācis – tā viss lai iet!
Listi, lietīņ, retāk,
Retāk, –
Vēl par sietu ērdāk!
Tad jau labāk sausumā,
Nekā jūras dibenā.
Tik ar mietu, tik ar mietu,
Kreima kārni, slauktuvi,
Ar to linu brauktuvi,
Cira pietu, cira pietu!
Ak, tu, kārkliņ, smaillapīt,
Lietus pārstājis ir līt!

* * *

Pazīd no lēktiem,
Pazīd no rietiem,
Pazīdies, meitiņ,
Kamēr tev pietiek, –
No ziemeļiem baltiem,
No dienvidiem sārziem,
Lai melns putenis
Nokalst pie vārtiem;
Lai no sausuma
Zemīte sprēgā;
Lai tup mākonis
Šķirstā aiz slēga!
Ne pilumiņa!
Ne rasumiņa!
Ne asariņas!
Čudi-rudi!
Lai stājas plūdi!
Tumsiņ, vācies!
Saulīt, šļācies!
Čudi-rudi!
Čunča, plunča,
Lien apakš velēnu brunča,
Vendies, velies apaļa kā mucīņa,
Lai Saules tētiņš pie debesīm staigā
Tik gludi razētā vaigā,
Ka tam ar vīli var pāri laist!

* * *

Pa pusei apauta,
pa pusei basiņa
staigāji tu,
nediena ļaunā.
Smuidra kā niedrīte šūpojies tu,
nediena ļaunā,
tekošā ūdenī lūkojies tu,
nediena ļaunā,
rāvainos dūksnājos peldējies tu,
nediena ļaunā.
Ar rūgtām drīgenēm pārēdies tu,
ar dzelzu kaulu aizrijies tu,
visam tam pāri pārkāpi tu,
nediena ļaunā!

36 (Pret drebuļiem)

– Stārķi, kas tev guzā?
– Muša.
– Bet krūtīs?

– Vārīts piens.
– Un kājās kas?
– Divas tītavas.
– Bet spalvās?
– Pilns ar taviem drebuļiem.
Lai tu 99 gadus nodzīvotu ar tiem!

51

U - ū, Meža māt,
U - ū, Pusnaktej,
Līdz pat šim vakaram, vej,
Par tavu meitu mans dēls asaras lej.
Lai tavējā meita, kas smeļ,
Pēc mana puīša nu asaras lej.
Es šai došu trej maizes.
Tu dodī tai miegu bez raizes,
Lai viņa guļ kā jēriņš,
Ar kuru sātējies zvēriņš.

55

Kazeņu māt,
Mežamāt, –
Tevi piesaucu es
Bez atbildes.
Es tev gribu dot,
Ko tu man dod.
Es dodu tev bērniņu, kurš raud,
Lai viņa raudas tevi neapdraud.
Lai tas atdusas ar tevi kopā
Kā bite stropā.
Lai tā kā putniņš kluss, –
Mans bērniņš tavējā klēpī dus.

89

Dun pērkons debesmalā,
Dun laidara galā.
Paipaliņa, raibīte,
Turas pie ādiņas;
Ādiņa pie gaļas,
Gaļa pie kaula.
Lai kauls top vesels!
Kurš saņēmis šo ziņu,
Lai padzeras no tās gudru miņu.
Cik vārdu man piemirsies –
Visi pie Dieva pa godam ies!

Atdzejojis Leons Briedis

Sandis Laime

RAGANU TRADĪCIJA ZIEMEĻAUSTRUMU LATVIJĀ

Skat. sākumu JG273-JG280

SMACĒŠANA/MOCIŠANA/NOGALINĀŠANA.

Rencēnu pagastā pierakstīta teika, kurā tēlota īpatnēja raganu darbība – sievietes smacēšana ar krūti.¹ (..)

Raganu tradīcijā sastopams priekšstats, ka raganas ne tikai biedē un ķircina cilvēkus, bet var tos arī (no)mocīt un nogalināt. Teikās nereti atainotas situācijas, kurās cilvēki nonāk nāves briesmās, tomēr pēdējā brīdī spēj no tām izvairīties, piemēram: *Pie Dzērupes linu mārkiem viens reiz nosēdies atpūties. Te pienākuse viena ragana un teikuse: „Sēdi, sēdi uz tā mīkstā spilventiņa!” Sēdētāš gribēš apskatīties, kā akmens, kur viņš atsēdies, var izskatīties par spilvenu, bet redzēš, ka viņš jau sēž ūdenī, un tikko vēl varēš laukā izvilkties* (LFK 1459, 1627, Vecate). (..) Raganu nodoms nogalināt satikto cilvēku atspoguļots Rencēnos pierakstītajā ticējumteikas „Māsiņ, paturi bērnu, es pavadišu pirduli” variantā „Māsiņ, padod dunci, kaujamā nāk”, savukārt Ziemeļvidzemē zināmajā teiku tipā par raganu cīņu ar vilkiem raganas aicina satikto cilvēku nogriezt pietiekami lielu iesmu, lai uz tā varētu uzcept viņu pašu. Raganas reizēm nogalina arī tos cilvēkus, kas novēro tās velējoties. Vecatē pierakstīta teika, kurā stāstīts par Burtnieku ezerā dzīvojošajām raganām, kas apdraudējušas un nogalinājušas tos, kas ziemā gājuši pār ezera ledu: *Rudeņos Burtnieku ezers „gaudo” un „dzied”. Teika stāsta, ka ezerā mājot divas raganas, kas vilinot dvēseles sev par barību. Kad raganas gaudo, tad ezera ledū ar lielu, dārdošu troksni atverās aizās – ledus*

¹ „Netāļu no kādām mājām atradušies daudz linu mārki. Pie šiem mārkiem vienmēr pusdienas laikos velējušās raganas. Kādu pusdienas laiku viena sieviete gājusi ar dzirklē m aiu cirpt. Gar mārkiem ejot, viņai piesteigusies kāda sieviete un spiedusi savu pupu viņai mutē. Viņa nekā savādi nav varējusi no nelūgtās viešņas atkratīties, kā sākusi viņai ar dzirklē m durt. Ragana tik spiedusi pupu mutē un kliegusi: „Viens dūriens, divi caurumi! Viens dūriens, divi caurumi!” Sieviete tikmēr ar dzirklē m dūrusi, kamēr ragana pazudusi” (LFK 116, 7374, Rencēni).

šais vietās pāršķelās un nekad neaizsalst. Pār tām jātaisa tilti. Miglā bieži gadās iebrukt šais aizās un noslikt ceļiniekiem” (LFK 1459, 1613, Vecate). Teikā minētā Burtnieka gaudošana un plaisu veidošanās ledū ir šim ezeram raksturīga sezonāla parādība, ko savulaik ir aprakstījis Reinis Cukurs.² Vecatē pierakstītajā teikā un Cukura aprakstā minēta viena un tā pati dabas parādība, kas mutvārdu tradīcijā interpretēta saistībā ar raganām. Viena no šīs un citu līdzīgu teiku funkcijām, stāstot par bīstamajām Burtnieka raganām, ir aktualizēt tēmu par ledus šķērsošanu ziemā, norādot uz acīmredzamajām dzīvības briesmām, kas var piemeklēt neuzmanīgos braucējus. Tādējādi ticējumteika par Burtnieka baurošanu pēc funkcijas klasificējama kā brīdinošā teika.

(NO)KUTINĀŠANA. Ārpus raganu tradīcijas reliкта teritorijas Preiļu rajona Sutros pierakstīts šāds stāstījums: *Ka es augu, beidās, ka es brodoju rudzūs, sacieja, ka rogana nūgyus, ka tuoda rogana jira – spūks, motim garim palaistim, nogim lelim, nūkutynuos rogana. Nadreikstieja leist rudzūs, baidieja. Vai ta jei beja, tei rogana? Tak juos nabeja tuodas!* [Smejas.]” (Laime 2008a: 214). (..) Kādā teikā atzīmēts, ka īpaši tām patīcis kutināt jaunus vīriešus (LFK 142, 3909, Gauri). Kutināšana parasti notiek raganu apdzīvotajās vietās – visbiežāk mežā, bet arī pie kāda veca bērza, ezera malā un pie kalna.³

Atsevišķās teikās kutināšana raksturota sīkāk. Abrenes Gauros pierakstītā teikā stāstīts, ka raganas ar satikto vīrieti sākumā

² „Plašā [Burtnieku] ezera apkārtnē, pat līdz 10 un vairāk kilometru attālu, iedzīvotājiem labi pazīstama viņa drūmā, stiprā „baurošana” aukstā ziemas laikā, sevišķi klusās, aukstās naktīs. Tiklīdz kā ledus sega sasniegusi ap ½ pēdu biežumu, tā sāk plīst ar lielu troksni, parasti divos virzienos, no Koškeles uz Burtnieku muižu un no Baujiem vai Matīšiem uz Burtnieku baznīcu, izveidojot 2 milzu plaisas, sauktas par „iezām”. Viņu platums 2–4 metri, tās neaizsalst vairs visu ziemu, vizuļojot kā vaļējas upes. „Iezas” ļoti bīstamas braucējiem. Lai tām tiktu pāri, dažās vietās ietaisa tiltus. „Iezu” plīšana reizēm atgadās arī dienu aukstā, skaidrā, saulainā laikā. Ar pārkonam līdzīgu, arvien tālāk un tālāk virzošos dārdienu tiek gan lielāki, gan mazāki ledus gabali sviesti līdz ar šlakstošu ūdeni vairāk metru augstu gaisā. Saulēs staros acīm atveras brīnumskaists skats spūlgātās varavīksnes krāsās. Bez lielajām „iezām” rodas arī vēl mazākas, īsākas plaisas ar klusāku rūkoni” (Cukurs 1930: 13).

³ **Mežs** (Jaunlatgales apr. – LFK 316, 14; Viļaka – LFK 740, 30854), tostarp **sils** (Gauri – LFK 142, 3909), **birzs un vecs bērzs** (Mārkalne – LFK 479, 1378); konkrēti ģeogrāfiski objekti: **Meistu ezera krasts** (Mārkalne – LFK 479, 1150), **Raču Raganu kalns** (Medņeva – LFK 485, 8; LFK 929, 45399; LFK 1680, 4271; LVI VK).

mīlinājušās un bučojušās, bet pēc tam nokutinājušās līdz nāvei, novilkušās drēbes, paņēmušās apavus un naudu un aizgājušās smiedamās (LFK 142, 3909, Gauri). Tāpat smiedamās raganas nokutinājušās arī kādu sievu (LFK 740, 30854, Viļaka). Pārliecība, ka mežā satiktās raganas nokutinās cilvēku līdz nāvei, ir bijusi tik liela, ka muižnieks vārdos vai darbos noziegušos zemniekus sodījis, liekot tiem nogādāt vēstuli otram muižniekam, kas dzīvojis meža otrā pusē (LFK 142, 3909, Gauri). (..)

(NO)ŽNAUGŠANA. (..) Reiz kāds piedzēries vīrs braucis no krogus uz māju. Viņu ceļā apņēmušās raganas un žnaugušās. Kabatā viņam bijis duncis, un dūris raganām. Bet, kā dūris raganām, tā katris dūriens dūries viņam sirdī. Beidzot raganas viņu nožnaugušās un zirgu palaidušās vaļā, lai iet uz māju. Rītā sieva nākusi meklēt un atradusi ceļā vāģos nožnaugtu (LFK 116, 11889, Rencēni). (..)

INTERESE PAR VĪRIEŠIEM. Jau Krēslīņa Jānis publikācijā par nakts raganām norādīja, ka, daždažādos veidos pārvērzdamās, viņas [raganas] viļņāja visvairāk jaunekļus pie sevis, no kurienes tikai rets atgriezās, citi palika viņām par laika kavēkli (Krēslīņš 1889:398). Šādu raganu darbību apstiprina arī 20. gs. pirmās puses folkloras pieraksti. Tā, piemēram, Abrenes Gauros noklausītā teikā stāstīts, ka kādā Jaunlatgales mežā dzīvojušās raganas, kas īpaši muļķojušās jaunus vīriešus,⁴ sa-

ukārt teikā par *Perdika gravu* Alsviķu pag. stāstīts, ka tajā velējušās brīnumskaistas raganas, tāpēc puīši, kas tur gājuši garām, nekad vairs nav atgriezušies (LFK 179, 1226, Alsviķi). *Kāds vīrs, kas tīrumā aris, pusdienas laikā izjūdzis zirgu, ielaidis zālē, lai ēd, bet pats savai guļas vietai apspraudis meijas apkārt, attaisījis bikšu ķīli vaļā un izņēmis miezamo. Dienas vidū raganas klāt gan, bet caur meijām nav viņam tikušas klāt, saķērušās rokās, gājušās viņam apkārt, dziedādamas: „Zili ziedi, zaļi ziedi, sprunguls vidū!” Miezamo esot izņēmis, lai redzētu, ko raganas, to ieraugot, dara”* (LFK 23, 14191, Kocēni).

Zviedru folklorists Ulf Palmenfelts (*Ulf Palmenfelt*) norāda, ka jebkurš folkloras teksts uzskatāms gan par kolektīvu, gan individuālu vienību. No vienas puses, jebkuru folkloras tekstu korpusu var uzlūkot par kādai kopienai svarīgo vērtību kolektīvu izpausmi, kura elementus katrs kopienai piederīgais var brīvi atlasīt un kombinēt, veidojot savu individuālo folkloras repertuāru. Šajā gadījumā folkloras kolektīvais raksturs ļauj individuālam paslēpties aiz anonimitātes vairoga, atbrīvojot to no personīgas atbildības uzņemšanās par stāstā, dziesmā, anekdotē vai kādā citā folkloras vienībā paustajām vērtībām, attieksmēm u.tml. No kolektīvā skatu punkta teikas par pārdabiskām būtnēm var uzlūkot kā mākslinieciski apstrādātus, metaforās ietērtus stāstus par cilvēku attiecībām. Šajos stāstos cilvēki ar pārdabiskajām būtnēm nereti izspēlē notikumus, kas aktualizē ar ētiskajām normām, morāli, taisnīgumu un dažādām delikātām situācijām

⁴ ...Līdzko tās ieraudzījušās kādu vīrieti braucam vai nākam pa mežu, tūdaļ devušās tam pretī, sniegušās rokās, sākušās lūgt, lai ņem viņas sev līdz, viņas to grīb mīļi pavadīt un t.t. Sākušās vispirms ar to dažādi mīlināties un bučoties, līdz beidzot sākušās visas to kutināt. Kutinājušās tik ilgi, kamēr bijis beigts... (LFK 142, 3909, Gauri).

saistītus jautājumus. Rakstā, korelēnot ar vēlāk pierakstītajiem detalizētajiem teicēju dzīvesstāstiem, analizēti kādā plašākā 19. gs. Gotlandes teiku kolekcijā ietvertie naratīvi par cilvēku attiecībām ar tā saucamajām jūras sievām (*havfrui*). Palmenfelts cita starpā norāda, ka teikās, kurās stāstīts par intīmām attiecībām starp mitoloģiskajām būtnēm un cilvēkiem, risināti pašiem teicējiem aktuāli jautājumi. Piemēram, vairākas teikas ar erotisku sižetu pierakstītas no kāda 36 gadus veca teicēja, kas bija precējies pirms nepilna gada. Šādas tematikas teiku aktualizēšanas, iespējams, rosināja fakts, ka laulība parasti iezīmē izmaiņas cilvēka seksuālajā dzīvē (nevainība > seksuāla aktivitāte vai poligāmija > monogāmija), ko tiešā veidā nebija pieņemts pārspriest, tāpēc tas darīts folkloras aizsegā (Palmenfelt 1999:261, 265). (..) Vīriešu pavēdināšana ir ne tikai raganām un zviedru jūras sievām raksturīga darbība. Tā ir tipiska, piemēram, arī lietuviešu laumēm – teikas, kurās risinātas dažādas attiecības starp laumēm un vīriešiem, veido ceturto daļu no visām par laumēm pierakstītajām teikām (Vēlius 1977:104-108).

Turpinājums sekos

AVOTI

Reinis Cukurs. *Burtnieku ezers un tā upes*. Rīga: Valters un Rapa, 1930.

Jānis Krēslīņš, Raganas. *Dienas Lapa*, pielikums „Dienas Lapas feļetona turpinājums”. Nr. 284. (1889.16. XII):398-399.

Sandis Laime. „Velni, raganas, čūskas un blūdi Vārkavas purvu folklorā”. *Tradicionālā kultūra un mūsdienas*. Rakstu krājums. Sast. J. Kursīte, J. Stauga. Rīga: Madris: 207-221.

LFK – LU LFMI Latviešu folkloras krātuves arhīva materiāli; pirmais skaitlis aiz saīsinājuma norāda manuskripta nr. otrs – vienības nr.

Ulf Palmenfelt. *Seductive, Generous, and Dangerous like the Sea itself: Gotlandic Mermaid Legends as Moral Examples. Islanders and Water-Dwellers. Proceedings of The Celtic-Nordic-Baltic Folklore Symposium held at University College Dublin 16–19 June 1996*. Eds. Patricia Lysaght, Séamas Ó Catháin, Dáithí Ó hÓgáin. Dublin: DBA Publications Ltd. 1999. Pp. 261–267.

Norbertas Vēlius. *Mitinēs lietuvių sakmių būtybės*. Vilnius: Vaga, 1977.

Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves pētnieks, filoloģijas doktors Sandis Laime ievēlēts (2014.27.XI) par Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekli.

Juris Šlesers

NERIMTĀ ČETROTNE

Pirms gada (*JG276*)¹ nācās pievērsties Sandras Kalnietes un Daiņa Ivāna atmiņu rakstiem par Latvijas Tautas fronti un tās centrālo lomu mūsu valsts brīvības atgūvē pirms ceturtdaļgadsimta. Prieckājāmie kā tautfrontiešu vadošais *centrs* ar savu mērenību un apdomību tik sekmīgi izlaipoja starp dažādu nokrāsu komunistiem no vienas puses un „nacionālajiem radikāļiem” otrajā flangā. Ka viss nemaz tik skaisti un brīnišķīgi nav, to jaušam ikdienu, un šis labējais spārns turpinā neatlaidīgi atgādināt, ka *būtu* varējis būt labāk – *ja* tikai būtu klausījušies uz viņiem ... *un Ģērmani!*

Pērnā gada nogalē iznākusi publikācija dod savdabīgu labā spārna izgaismojumu atjaunotās brīvvalsts sākuma gadu norisēm – *Maiņu laika zīmes*², sarakste starp jau sirmo trimdas vēsturnieku Uldi Ģērmani (1915-1997) un tad vēl zaļoksnējo Latvijas studentu Didzi Liepiņu (dz. 1967). Grāmata – izdota sakarā ar Ģērmaņa tuvojošos simtgadi – pamudināja izcelt no plaukta arī otru tā paša perioda Ģērmaņa sarakstes grāmatu *Dialogi*³ – ar Latvijas Nacionālās neatkarības kustības (LNNK) priekšsēdi, agrāko (1956-1959) Latvijas „nacionālkomunistu” vadoni Eduardu Berklavu (1914-2004). Lasīju abas līdztekus. Ceturtais personāžs šai triologā ir Didža Liepiņa tēvs, Ģērmaņa draugs un Berklava domubiedrs ārsts un rakstnieks Jānis Liepiņš (dz. 1930) – daudziem pazīstams ar rakstiem trimdas laikrakstā *Latvija Amerikā* un mūsu žurnālā. Dr. Liepiņš ir grāmatas *Dialogi* sastādītājs. Viņa pirmais raksts *Jaunajā Gaitā* – 1990. g. septembrī⁴ par tā gada Latvijas Rakstnieku savienības kongresu – būtiski papildina un padziļina apskatāmo diskursu.

Maiņu laika zīmju pēcvārdā Didzis Liepiņš skaidro: „Šī grāmata ir par to, kā latviešu nācijai negatīvā izlase saziņā ar saviem Maskavas padomdevējiem mūsu valsts atdzimšanas laikā 80-90-jos gados saglabāja

¹ „LTF – No kurienes spēks?”, 34.

² Uldis Ģērmanis un Didzis Liepiņš. *Maiņu laika zīmes: Sarakste 1990-1997*. Rīga: Valters un Rapa, 2014. 189 lpp.

³ Uldis Ģērmanis un Eduards Berklavs. *Dialogi: Sarakste 1989-1997*. Rīga: Valters un Rapa, 2007.

⁴ „Vai laika skaitīšanu sākt ar Žani Spuri?” JG178:46.

Uldis Gērmanis

Didzis Liepiņš

Eduards Berklavs

Jānis Liepiņš

noteikšanu Latvijā.” Gērmani pirmo reizi saticis 1990. gadā Stokholmā, sarakste izveidojusies vēlāk, bet pirms tam jauneklīs jau daudz lasījis un dziļi iespaidojies no viņa rakstiem. Jāpiebilst, ka pretrunā apakšvirsrakstā minētajam laikspriidim „1990-1997”, ievietotās vēstules sākas ar 1992. g. 29. augustu. Liepiņš atzīstas arī zināmā patvarībā: „Redakcionālas izmaiņas vēstulēs veiktas minimāli, tomēr esmu pret vienu otru tolaik praktiskajā darbībā kaitniecisku, bet tagad domās un rīcībā nacionāli orientētu politiķi pieklusinājis tolaik izteikto kritiku.” Viņš nepasaka, vai tas attiecas tikai uz viņa paša rakstīto, jeb arī Gērmaņa vēstules šādi „klusinātas”. Vienādi vai otrādi, visi trīs rakstītāji abās grāmatās kritikā un epitetu izvēlē (gan tikai pret *citiem!*) ir absolūti nesaudzīgi – ne Gērmanim, nedz Berklavam, šķiet, nebija prātā, ka viņu vēstules kādreiz tiks publicētas. Laikam jau Liepiņam tāpat.

Dialogos apkopotā Berklava sarakste ar Uldi Gērmani sākas agrāk – ar 1989.3.VI pateicības vēstuli Mirdzai un Uldim Gērmaņiem par laipno uzņemšanu savā mājā Stokholmā. Vēlākās vēstulēs lasām, ka Gērmanis ir iestājies LNNK, atkārtoti sūta finansiālu pabalstu Berklavam LNNK vajadzībām, un uz viņa ierosinājumu viņa studentu korporācija uzaicina Berklavu būt par goda filistru. Berklavs piekrit un savukārt palīdz korporācijai atgūt tās pirmskara namu Rīgā. 1996. gadā Gērmanis izkārtu Berklavam sirds asinsvadu operāciju Stokholmā. Sekojot šo vīru sarakstei, vīd arvien pieaugošā abpusējā cieņa un draudzība, un kā draugi viens otru pakāpeniski ietekmē. Gērmanis sūta arī līdzekļus Dr. Jānim Liepiņam Latvijas trūkumcietēju atbalstam, par ko lasām viņa vēstulēs Didzim Liepiņam.

Kad 1988. gadā Gorbačova PSRS „pārkārtošanas” programmas ietvaros izplaukst vārda un pulcēšanās brīvība un izbeidzas komunistu partijas monopols vēlēšanās, nekrievu republikās strauji uzplaukst politisku reformu kustības, tostarp Latvijas Nacionālās neatkarības kustība (LNNK) un Latvijas Tautas fron-

te (LTF). Par spīti atšķirībām, dažādo līmeņu Padomijas „padomju” vēlēšanās LTF un LNNK uzstāda kopēju kandidātu sarakstu – pirmo reizi oponējot komunistu partijas sarakstam. Rezultātā 1990. gadā LPSR Augstākajā padomē tautfrontieši kopā ar neatkarības cīnītājiem iegūst vairākumu, un AP 4. maijā deklarē „pārejas periodu” uz valstisku neatkarību. Eduards Berklavs ir viens no deputātiem.

Gērmaņa un Berklava *Dialogu* laikspriidis (1989-1997) atspoguļo trīs diezgan atšķirīgus mūsu nesenās vēstures periodus – trešo atmodu, „4. maija republiku” (1990.4.V-1993.6.VI) un atjaunotās parlamentārās republikas (5., 6. un 7. Saeimas) laiku. *Mainītu laika zīmes* savukārt pārklāj divus pēdējos, turklāt tikai pēc neatkarības faktiskās atjaunošanas 1991. g. augustā. Gērmaņa pēdējā publicētā vēstule Didzim datēta 1997.30.VIII – vēl viņam raksturīgajā ēverģēlīgā tonī.

Ulda Gērmaņa mūžs apraujas tā gada 19. decembrī. Pirms trim mēnešiem pēkšņi no dzīves ir šķirusies dzīvesbiedre Mirdza – trauma, no kuras viņš vairs neatkopjas. Viņš raksta draugam Berklavam: „Nu ir liels tukšums. Pats cīnos ar nejauku influenci, kas neļauj tikt uz kājām,” un pēdējā vēstulē 5.XI – „Ar mani nav labi (..) kaut kāda infekcija (..) P.S. Pievienoju dažas pastmarkas Margai [Berklava dzīvesbiedre].” Didzis Liepiņš decembrī apmeklēja Gērmani slimnīcā, vēlāk piedalās viņa bērēs.⁵

Gērmaņa vēstījums Didzim vispirmā kārtā ir mudinājums tieši *jaunatnei* aktīvāk iesaistīties atjaunotās Latvijas politiskā dzīvē: „Tais laikos, kad cēla 18. novembra Latviju, šo darbu veica *gados jauni cilvēki*. Tagad jaunatne ir pasīva un to, šķiet, nodarbina tikai materiālas dabas jautājumi” (MLZ 13). Otra tēma ir nacionālo politisko spēku apvienošana: „Latvijā ar visiem spēkiem būtu jāveido plaša

⁵ Didzis Liepiņš, „Cinītājs pret latviešu politisko vientiesību” – <http://apollo.tvnet.lv/zinas/cinitajs-pret-latviesu-politisko-vientiesibu/316916> (2005.11.X).

nacionālo aprindu koalīcija Saeimas vēlēšanām. Strīdēties varēs pēc vēlēšanām" (MLZ 14, 1992.26.X). Šī problēma turpina saasināties – 5 gadus vēlāk Ģērmanis satraukts raksta Berklavam: „Vai izdosies patriotiskos spēkus apvienot vienā lielā partijā? Būtu pēdējais laiks latviešiem apzināties to, cik stāvoklis ir nopietns" (*Dialogi* 269, 1997.27.II). Virstēma, ko Ģērmanis atkārtoti pauž abiem draugiem, tomēr ir prasība pēc sabiedriskas un politiskas *atklātības* – atzišanās, komunistisko grēku nožēlošanas. To izdarījis Berklavs, reti kāds cits.

No vēstulēm un publikācijām pazīstam Eduardu Berklavu un Didža tēvu Dr. Jāni Liepiņu kā nelokāmus latviskas Latvijas idejas paudējus un cīnītājus. Didzis Liepiņš rādās no tā paša koka tēsts – kaut varbūt tomēr drusku pielaidīgāks *atklātības* prasībā: „Ir gan iespējams, ka visu iztarkšķēt vēl nav prāta darbs" (MLZ 102). Viņš ir politiski meklējošs, kritisks pret visiem, nevar izšķirties, vai Saeimas vēlēšanās balsot par LNNK vai „Tēvzemei un brīvībai", vai nevienu no tām. Visur mudžēt mudž no bijušajiem čekistiem. Vēlāk aiziet no abām partijām. Gadu tecējumā abu veco vīru un meklējošā jaunekļa proza kļūst arvien duļķaināka un raupjāka.

Ko šis lasītājs varējis izlobīt no šīm atjaunotās brīvvalsts sākuma gadu vēstulēm? Politiski zinīgākam lasītājam bīrums ievērojama personāžu – daži uzslavēti, vairums nežēlīgi nokritizēti. (Lasītājam reizēm smagi jānopūšas, kad nepelnīti nopulgoti personīgi pazīstami cilvēki, par kuru godīgumu un inteliģenci nav mazāko šaubu!) Būtiskākais tomēr ir Ģērmaņa paša personības izgaismojums.

Dotajā laikspīdī redzam viņu kā zinātnieku, audzinātāju, publicistu, patriotu. Lai Uldi Ģērmani iepazītu reljefāk, gribas pavērties tālāk atpakaļ laika dimensijā. Grāmatā *Zili stikli, zaļi ledi*⁶ redzam 51 gadu vecu Zviedrijas latviešu vēsturnieku, kas 1966. gada oktobrī kā doktorants ar zviedru stipendiju pavada divas nedēļas zinātniski pētnieciskā komandējumā Rīgā – reizē bijušo pašpuiku, ģimnāzistu, volejbolistu, studentu un kara ziņotāju, kas pārstaigā savas vecās taks „brodvejā" starp Vingrotāju ielu un Vērmanes dārzu. Zinīgs cilvēku sapratējs ar labu kontaktu ar Rīgas čekas un kultūras sakaru

atašejiem Padomju sūtniecībā Stokholmā, kas pašapzinīgi prot ar viņiem sastrādāt tā, ka „roka roku mazgā", nekādos tiklos neieķeroties. Kā visnopietnāko cilvēka trūkumu viņš saskata vientiesību. Par *cīnīšanos* Ģērmanim ir introspektīvs priekšstats no pieredzes sporta laukumā: „Īstenībā man vienmēr patīcis cīnīties, ja publikas vairākums pretinieka pusē" (*Zili stikli...* 136). Šeit varētu būt atslēga šķietamajam paradoksam, kur bijušais „kultūrsakaru" piekopējs 1989. gadā ir nonācis nacionālo radikāļu nometnē, kas cīnās pret „mankurtizējušos" Latvijas sabiedrības vairākumu – ar krieviskajā padomju totalitārisma izmazgātām smadzenēm un dziļi ieaudzinātu „pastāvīgu nevarības, nedrošības un baiļu apziņu" (LMZ 16).

Ģērmanis caur Didzi cenšas atjaunotās Latvijas jauno paaudzi atbrīvot no šīs baiļu apziņas, pastāvēt, ka šī baiļošana ir nepamatota: „Šodienas [1992] Eiropa nav 1940. gada Eiropa, kur pilnīgi dominēja sarkanbrūnā boļševiku un nacistu sadraudzība. Šodien Baltijas valstīm ir aizstāvji ārvalstīs, kas rūpīgi seko krievu blēdībām un izdarībām. Kas baiļojas, tas ir predestinēts zaudētājs. Vajag mudināt mūsu ļaudis uz pilsonisku drosmi un aktīvu rīcību (un lojālu sadarbību latviešu lietas labā)" (LMZ 18). To lasot divdesmit plus gadus vēlāk, zināma nedrošības sajūta tomēr uzmācas...

Kā *Maiņu laika zīmju* ievadrakstā uzsver atjaunotās Latvijas diplomāts Valdis Krastiņš, Uldis Ģērmanis par tā laika politisko *pamatklūdu* uzskatīja „varas atdošanu bijušajiem padomju funkcionāriem. (...) Un otra kļūme bija vientiesība un muļķība. (...) ...veiklie un viltīgie partijas-komjaunatnes zēni, labi organizēti un ar naudu apgādāti, pasteidzās iebāzt kabatās atgūtās neatkarības ziedus, pārējiem atstājot sausus zarus un ērkšķus." Krastiņš uzskata, ka to *varēja* novērst – „ja būtu uzklusījuši Ģērmaņa padomu izveidot Uzticības komisiju, kur nākt izsūdzēt grēkus un tā novērst atkarību no Kremļa valdītājiem."

Ģērmanis 1994.7.VI vēstulē atgādina Didzim savu jau agrāk izteikto padomu „tūlīt pēc 1991. gada augusta puča organizēt „Uzticības komisiju", kur visi čekas tīklos iepiņķētie varētu izdarīt „bikti" un saņemt absolūciju (grēku piedošanu), lai viņus turpmāk

⁶ Ņujorka: Grāmatu Draugs, 1968.

nevarētu šantažēt un izmantot pretvalstiski nolūkiem." Ģērmaņa mudināts, šādu priekšlikumu Austākajā padomē toreiz ierosinājis Berklavs, bet AP vairākums to noraidīja (LMZ 85-6). Latvija izšķīrās iet citu ceļu. Vai Ģērmanim bija vai nebija taisnība, vienprātības vēl arvien nav ne valdībā, nedz sabiedrībā, bet „čekas maisi” palika „stūra mājā” zem atslēgas.

Šogad par šo tēmu savā interneta mājaslapā Latvijas Okupācijas muzejs ievietoja populārzinātnisku elektronisku brošūru *VDK / Post Scriptum Nr. 2015*.⁷ Bez hronoloģijas, vairāku mūsu inteliģences viedokļu izklāsta un preses izvilkumiem no 1991.-1994. g. perioda, brošūras mugurkauls ir divu vēsturnieku doktorādarbu kopsavilkumi un komentāri.

Brošūras ievadrakstā teikts: „Aizvadīto 2014. gadu varam uzskatīt par pavērsiena gadu, jo presē pēc ilgāka laika atkal parādījās vairākas nozīmīgas publikācijas par pagātnes pārvarēšanas nepieciešamību un vajadzību pētīt to, kā darbojās padomju sistēma... (..) Zināms pozitīvs pavērsiens notika arī likumdošanā.” Maijā Saeima pieņēmusi grozījumus likumā „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu”. Grozījumi „ietvēra izmaiņas personas atbildībā par sadarbību ar VDK un paredzēja izveidot starpdisciplināru zinātnisku komisiju, kura izvērtētu VDK dokumentu turpmāku izmantošanu.” 2013. gadā Saeimas Nacionālās drošības komisija bija nolēmusi „čekas maisus” neatvērt vēl 30 gadus, pamatojot, ka „lēmums par termiņa pagarinājumu ir nepieciešams, lai aizsargātu valsts drošību un demokrātisko valsts iekārtu.”

Izpēte veicama līdz 2018.31.V, un tās mērķos ietilpst „zinātniska, tajā skaitā vēsturiska un juridiska, izpēte un materiālā un morālā kaitējuma izvērtēšana, ko Valsts drošības komiteja nodarījusi Latvijas republikai un tās iedzīvotājiem.” Ministru kabinets par komisijas vadītāju apstiprinājis vēsturnieku Kārlī Kangeri. Varam tikai zīlēt, ko par šo plānu un izredzēm šodien teiktu nelaiķi Ģērmanis un Berklavs, bet viņu draugs un domubiedrs Dr. Jānis Liepiņš ar sev raksturīgo ko-

dolīgumu jau paspējis komentēt. Savā kārtējā kultūrvēsturiskā apcerē laikraksta *Latvija Amerikā* š.g. 14. marta numurā viņš pastāsta par investigatīvās publicistes Astrīdas Aļķes nesavtīgo atdevi, šķetinot čekas mīklas, un tad noslēgumā nāk ar šādu „naglu”: „Visus arhīvu pētīšanas darbus Aļķe darījusi bez algas, uz ko nu tik gauži tiecas Kangeras brigāde.” Hmm?!

Drusku vairāk gaismas atāust, izlasot rakstu tās pašas avīzes 28. marta numurā – „Polītiķi grib kontrolēt vēsturi” (LETA). Izrādās – vēsturnieki pārmet tieslietu ministram Dzin-taram Rasnačam (VL-TB/LNNK), ka viņa „rīcība VDK dokumentu izpētes komisijas pētnieciskās brīvības ierobežošanā ir nepieņemama”, un par kopēšanas pakalpojumu zinātniekiem tiekot pieprasīta „viņu atalgojumam neatbilstoši augsta cena.” Izklausās neticami, ka tik svarīgai komisijai būtu jācīnās ar šādām problēmām, turklāt rakstā tālāk lasāms, ka Tieslietu ministrija pārmet vēsturniekiem, ka tie prasa par daudz augstu algu (1600-1700 eiro, laikam mēnesī). Viena komisijas locekle atlaista, darbu grasās atstāt komisijas vadītājs Kangeris. Viņš izteicies – „lai turpmāk izvairītos no konfliktiem un nodrošinātu neatkarību, komisija jānodod Latvijas Vēstures institūta vai citas Zinātniskajā reģistrā reģistrētas institūcijas pārziņā.” Acīmredzot „čekas maisi” kādu laiku turpinās gulēt.

Labi, ka mums ir Satversme, pie kuras visi tomēr vēl turas. Zīmīgi, ka apskatītajās Ģērmaņa, Berklava un Liepiņa vēstulēs nekur pat ar pušplēstu vārdu nav pacelta doma par tās apiešanu.

Šī un daudzu citu mūsu lappusēs publicētu rakstu autors Dr. med. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis.

⁷ Ritvars Jansons un Rudīte Kalpiņa – <http://okupacijasmuzejs.lv/vdk-post-scriptum-nr-2015>. 48 lpp., bez maksas.

Ilze Šarkovska-Liepiņa

PASAULES LATVIEŠU SIMFONISKĀS MŪZIKAS KONCERTI CĒSĪS UN RĪGĀ

Jāzeps Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas simfoniskais orķestris ar diviem simfoniskās mūzikas koncertiem atklāja savu 2014./2015. gada koncertsezonu. Abi koncerti ievadīja Rīgā notiekošo Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras fonda (PBLA KF) organizēto otro zinātnisko konferenci „Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture emigrācija un nacionālā identitāte”. Vidzemes koncertzālē „Cēsis” (2014.4.X) un Latvijas Mūzikas akadēmijas Lielajā zālē (5.X) latviešu diriģenta Aināra Rubiķa un LMA studentu simfoniskā orķestra sniegunā izskanēja Lolitas Ritmanes *Uvertūra gaismai* (2014, pirmatskaņojums), Bruno Skultes simfoniskais skers *Nerrs* (1938), Jāņa Kalniņa *Vijoļkoncerts* (1945), Tālvilža Ķeniņa *Ceturtais simfonija* (1972) un Imanta Ramiņa simfoniskā poema *Odiseja* (1995). Programmu šiem īpašajiem koncertiem veidojusi komponiste Dace Aperāne, un tajā tika ietverti vairāki līdz šim Latvijā neskanējuši darbi, kas stilistiski un hronoloģiski iezīmēja visai daudzveidīgu panorāmu. Pēc ilgāka laika sastapāmies ar Tālvilža Ķeniņa Latvijā nepelnīti reti pārstāvēto simfonisko daiļradi. Atklājām Jāņa Kalniņa 1945. gadā uzrakstīto *Vijoļkoncertu*, kas Latvijā līdz šim nebija atskaņots vispār. Šo opusu komponists bija paredzējis Olafam Ilziņam, taču trimdas gaitas noveda vijolnieku Venecuēlā, un skaņdarbu pirmoreiz atskaņoja Jānis Kalējs Kanādā (1962). Tad opuss pazuda un tikai pēc Jāņa Kalniņa nāves tika atrasts – nepilnīgs un bojāts. Juris Ķeniņš partitūru restaurēja, un atjaunojums tika piedāvāts klausītājiem Aināra Rubiķa un jaunās vijolnieces Lauras Zariņas sniegunā. Savukārt Lolita Ritmane *Uvertūru gaismai* bija rakstījusi tieši šim koncertam, klātienē arī pati pieredzot darba pirmatskaņojumu.

AINĀRS RUBIĶIS. Diriģenta kopdarbs ar studentu orķestri izrādījās gana veiksmīgs, izcēlās ar iedvesmojošu un korektu, rūpīgi izsvērtu vadību. Ainārs Rubiķis tolaik ir Novo-

sibirskas (Krievija) valsts operas muzikālais vadītājs un galvenais diriģents, kurš veiksmīgi sadarbojies ar daudziem izcilie kolektīviem – Jaunā Nacionālā Tokijas teātra orķestri, Poznaņas filharmonisko, Hamburgas simfonisko, Liverpūles Karalisko, Heidelbergas, Toronto, Melburnas, Lucernas un citiem simfoniskajiem orķestriem, tāpat arī ar Latvijas Nacionālo operu, kuras iestudējums Kristapa Pētersona opera-lekcija *Mihails un Mihails spēlē šahu* nule saņēmusi 2014. gada Latvijas Lielo Mūzikas balvu, pērngad iestudētā Leonarda Bernsteina *Mesa* saņēmusi prestižo „Zelta Maskas” balvu, savukārt žurnāls *Muzika/ņoje Obozrenije* par labāko izrādi valstī atzinis Novosibirskā Rubiķa diriģēto Riharda Vāgnera *Tanheizeru* (jāteic, tas neglāba no skandalozas tiesvedības un politiskas izrēķināšanās ar motivāciju, ka izrāde aizvairo pareizticīgo reliģiskās jūtas).

Diriģents paudis intervijā Latvijas Radio Klasika, ka, *bieži atrodoties ārpus Latvijas, mūsu zemi uztveru gluži citādi. Iestudējot šo programmu, jūtu un redzu, ka tieši tāpat juties gan Imants Ramiņš, gan Tālvildis Ķeniņš un arī citi. Proti, tas ir skatījums uz Latviju ar pasaules elpu. Nesen prātoju, ka ar latviešu mūzikas atskaņošanu varam parādīt, kas mēs esam, bet ar pasaules mūzikas interpretācijām – ko varam. Šajā mūzikā ir gan latviskais, gan pasaulīgais – viss ir viens liels kopums.*

LOLITA RITMANE. Pasaules elpa bija jūtama Lolitas Ritmanes *Uvertūrā gaismai* – 2002. gada *Emmy* balvas laureāte un filmu mūzikas autore simfoniskajā jaundarbā izcēlās kā laba muzikālās dramaturģijas meistare, spēlējoties ar orķestra krāsām, raitu un loģisku skaņdarba gaitu un spēju uzburt košas un emocionāli piesātinātas ainas. Uzticīga „holivudiskas” domāšanas principiem, kas sevī ietver arī romantisma stilistiskos modeļus, Lolita Ritmane ir meistarīga savā ampluā, līdz ar to pārliecinot arī klausītājus.

BRUNO SKULTES pretstatu pilnais un kaprīzais *Nerrs* savukārt ievada pagājušā gadsimta 30. gadu periodā, ar kuru saistāms latviešu profesionālās mūzikas pirmais zelta laikmets un tajā dominējošais neoromantisms. Gan diriģents, gan orķestris jutīgi atklāja skaņdarbā ietvertos pretmetus un skaņuraksta kaprīzes.

JĀNIS KALNIŅŠ. Arī Jāņa Kalniņa *Vijoļkoncerts* iekļāvās romantiskajā straumē ar tai raksturīgo emocionālo tonusu un dramaturģiskā veidojuma izjūtu. Šīs skaņdarba iezīmes tehniski pārliecinoši izcēla vijolniece Laura Zariņa, kura pārsteidza ar toņa kvalitātēm un lielisku stila izpratni, kā arī ar spožu, brīvības pilnu virtuoziāti. No zudības paglābts, savam laikam visai tipisks, taču ne izcils opuss – tā varētu raksturot *Vijoļkoncertu*, kurš Jāņa Kalniņa spožāko šedevru vidū ar īpašu savdabību neizceļas, taču ir vēra liekams.

TĀLIVALDIS ĶENIŅŠ. Īpaši tika gaidīts Tālvālža Ķeniņa *Ceturtās simfonijas* atskaņojums. Ķeniņa stils kā divu pretmetu, pretpolu vienība ar intelektuālu lakonismu vienā, bet dziļu jūtīgumu pretējā pusē, ar precīzas notācijas un aleatorikas pretnostatījumiem, ar ilgstamības kontrastiem, ar stingra taktsdalījuma un brīvdalījumu spēlēm, ar variantveidīguma un variācijprincipu attīstību iezīmē spilgtu modernisma līniju ne tikai latviešu mūzikas kontekstā vien. Viendaļīgā *Ceturtā simfonija* ir gan koncertiska, gan arī simfoniski koncentrēta. Pārmaiņas un to pārvarīga aizturēšana, solo, dialogi, orķestra grupu kontrasti tiek integrēti ciešā, hierarhiskā ve-

selumā, kuru orķestra mūziķiem līdz galam gan neizdevās atšifrēt, lai arī kopumā skaņdarba loģika tika atklāta.

IMANTS RAMIŅŠ. Koncertus noslēdza Imantra Ramaņa simfoniskā poēma *Odiseja*, kura atgriezās uz Bruno Skultes un Jāņa Kalniņa iezīmētās romantiskās takas, ar šādu kopsaucēju noslēdzot programmu, kādām Latvijā vajadzētu atrast vietu ne tikai īpašu pasākumu ietvaros, bet arī regulārajā koncertdzīvē. Sen neatskaņotu vai aizmirstu darbu partitūru atdzimšana, it kā piemirstu komponistu vārdu parādīšanās koncertu afišās joprojām spēj solīt jaunatklājumus un jaunas atziņas.

Programmu šiem īpašajiem PBLA KF koncertiem, kuros ietverti vairāki līdz šim Latvijā neskanējuši darbi, kas stilistiski un hronoloģiski iezīmēja visai daudzveidīgu panorāmu, veidojusi komponiste **Dace Aperāne**, sadarbībā ar čellistu **Juri Ķeniņu**.

Muzikoloģe, mākslas doktore Ilze Šarkovska-Liepīna ir J. Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra vadītāja un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētniece.

Ainārs Rubiķis

Publicitātes foto

Andrejs Jansons

MANA SASKARE AR BRUNO SKULTI

PIRMIE GADI. 1956. gadā no Norfolkas, Virdžīnijā, ierados Ņujorkā, lai sāktu mūzikas studijas Džuljarda mūzikas augstskolā jeb konservatorijā (Juilliard School) obojas specialitātē. Iepazīnos ar Bruno Skulti, kurš spēlēja ērģeles Bruklinas latviešu baznīcā. Ņujorkā toreiz bija visai liels skaits latviešu mūziķu, bet Bruno Skulte bija vienīgais, kas mani pieņēma kā kolēģi un ņēma savā paspārnē. Viņš bieži aicināja spēlēt dievkalpojumos, lai pēc tam pavadītu garas stundas, pārrunājot mūzikas lietas. Viņš daudz stāstīja par mūzikas dzīvi Latvijā un bēgļu gaitās Vācijā. Biju sācis šo to komponēt. Rādīju viņam savus darbiņus, viņš tos komentēja un deva padomus. Bruno Skulti uzskatu par savu pirmo skolotāju kompozīcijā.

Man vienmēr patikusi dziļi romantiska, emocionāla mūzika, tādēļ sajūtu īpašu tuvību Bruno Skultes daiļradēi. Daži viņa laikabiedri, latviešu mūziķi, dažkārt centušies komponista darbus noniecināt, nosaucot tos par vecmodīgiem. Trīsdesmitajos gados tā esot rakstījuši vai visos Latvijas kaktos. Bet tas, laikam gan, lielā mērā aiz skaudības, jo Bruno Skultes mūzika ir tik populāra un iecienīta pie Rietumos dzīvojošiem latviešiem.

Absolvējis Džuljarda mūzikas skolu, pieņēmu darbu Baltimoras simfoniskajā orķestrī (Baltimore Symphony Orchestra), kur nokalpoju divus gadus. Atceros, ka 1962. gada pavasarī, uzzinājis par Bruno Skultes simfoniskās poēmas *Daugava* atskaņojumu, izprasīju bezalgas brīvdienu un ar sievu Astrīdu aizbraucām uz Ņujorku noklausīties šo koncertu, kurā autora vadībā ērģeļu pavadījumā dziedāja Ņujorkas latviešu apvienotie kori. Neviens skaņdarbs uz mani nebija atstājis tik dziļu iespaidu kā *Daugava*. Daļēji tas varēja būt skaņdarba patriotiskais raksturs, varbūt arī pati mūzika, kas 1962. gadā izsauca dziļu pārdzīvojumu, laikā, kad ar Latviju nekādi kontakti nebija iespējami. Klausoties *Daugavu* ērģeļu pavadījumā, bieži iztēlojos, kā dzirdētais varētu skanēt ar orķestri. Pēc koncerta piegāju pie komponista, apsveicu un ieminējos, ka *Daugavu* vajadzētu instru-

mentēt un atskaņot ar simfonisko orķestri. Viņš saldsērīgi pasmaidīja, ka arī viņš par to esot daudz domājis, bet ar nopūtu izdvesa: *Būtu jau jauki... Bet kur lai ņemam līdzekļus tādām projektam?*

1962. gadā pieņēmu darbu Pitsburgas simfoniskajā orķestrī (The Pittsburgh Symphony Orchestra). Orķestris bija labs, bet ar mazo algu bija grūti savilkt kopā galus. 1964. gadā pārcēlāties uz Ņujorku, kur sāku strādāt līgumdarbus dažādos orķestros un Brodvejas teātros. Sešus gadus nostrādāju Metropolitēna Operā (Metropolitan Opera House) un 15 gadus Ņujorkas Pilsētas Operā (New York City Opera). Ar sievu sākām dziedāt Bruno Skultes vadītajā Ņujorkas apvienotajā korī.

KOKĻU ANSAMBLI. Sešdesmitajos gados ASV sākās *tautu atmodas laikmets*. Līdzšinējie Amerikas *kausējamā katla* pavalstnieki sāka meklēt senču izcelsmes vietas un interesēties par savu etnisko pagātņi. Itāļi meklēja savus senčus Romā, zviedri savu folkloras mūziku Zviedrijā. Uz okupēto Latviju nevarējām tikt, tādēļ Rietumu latviešiem šis vilnis lielā mērā izpaudās ar koklēšanas atdzimšanu. Radās meistari, kas būvēja labus instrumentus. Kokļu ansambļi saradās kā sēnes pēc lietus – latviešu skolās, baznīcās, skautu pulciņos, pie deju grupām un citur. Kopš 1960. gada ASV, Kanādā, Anglijā un Austrālijā uzbūvētas apmēram 2000 kokles.

Pieņemot, ka katrs ceturtais, kas instrumentu nopirka, arī to spēlēja, var domāt, ka Rietumos bija ap 500 koklētāju – krietni vairāk, nekā Latvijā. Dzīvojot Pitsburgā, sajūsminājos par kokli. Iegādājos instrumentu, iemācījos to spēlēt un sarakstīju koklēšanas grāmatu (*Koklēšana*, ALA apgāds, 1965). Ņujorkā jau bija nodibinājies aktīvs kokļu un dziedātāju ansamblis. Kad ierados, mani aicināja pārņemt šī ansambļa vadību. Deviņu gadu pastāvēšanas laikā ar Ņujorkas kokļu un dziedātāju ansambli sniedzām pāri par 50 koncertiem, vairākās turnejās izbraukājām ASV, Kanādu un Eiropu, ierakstījām četras ilgspeļējošās skaņuplates. Bruno Skulte ansamblim veltījis vairākus skaņdarbus. No Kultūras sakaru komitejas ar tautiešiem ārzemēs saņēmām aicinājumu koncertēt arī Latvijā, bet neilgi pirms iecerētā brauciena Komiteja braucienu atsaucā, aizbildinoties, ka nepietiekot laika visu izkārtot.

Arī Bruno Skulte sajūsminājās par kokli un, iepazīsies ar šī instrumenta iespējām, sāka rakstīt skaņdarbus koklēm. Vispirms trīs dejas, tad Ziemsvētku kantāti *Spoža zvaigzne attecēja*, pēc tam rapsodiju par latviešu tautas ganu dziesmām *Ganiņš biju* solistiem, korim, stabulēm un koklēm. Man bija tas gods kā koklētājam piedalīties šī skaņdarba pirmatskaņojumā 1965. gada pavasarī autora vadībā. Atceros, viņam bija visai plašs diriģenta žests. Koncerta laikā kāda lielāka atvēziena rezultātā diriģents no pulsts notrieca notis uz grīdas. Tas notika posmā, kad spēlēja tikai kokles un koris nebija jādiriģē. Lai koncerts nebūtu jāpārtrauc, kokles turpināja spēlēt tik ilgi, kamēr diriģents no grīdas uzlasīja nošu lapas, nolika tās atpakaļ uz pulsts un parādīja korim nākamo *iekritienu*.

KOKLĒTĀJS UN VELNS. Dažus gadus vēlāk Bruno Skulte sāka rakstīt baletu *Koklētājs un velns* dziedātāju ansamblim, pūšaminstrumentiem un koklēm. Viņš bija impulsīvas dabas cilvēks un pirmajā sajūsmā uzsāktais darbs iestrēga. Kļuva zināms, ka tāds darbs top, daudzi par to interesējās, bet komponistam rakstīšana negāja uz priekšu. 1968. gada rudenī zvanīju viņam ik pāris dienas, mudināju turpināt rakstīt. Reizēm bija tā, ka pie viņa jāaizbrauc un jāsež blakus pie klavierēm, kamēr viņš rakstīja. Koklēšanas tehniku komponists nepārzināja, tādēļ uzrakstītās kokļu partijas man bija jāredīgē un jāpār-

raksta. Ar lielām pūlēm izspiedu no viņa pēdējos numurus. 1969. gada 5. oktobrī manā vadībā Toronto notika baleta pirmizrāde ar Ēvalda Dajevska grandiozām dekorācijām. Autoram veselība bija pasliktinājusies, viņš uz pirmizrādi neatbrauca. Būdams kaislīgs smēķētājs, viņš cīnījās ar emfizēmu.

GANIŅŠ BIJU. Rapsodija *Ganiņš biju* tautā kļuva populāra un jaunieši to labprāt dziedāja. Septiņdesmitajos gados to iestudēja Ņujorkas draudzes vasaras nometnē un vairākās 2x2 nometnēs. Kulmināciju *Ganiņš* piedzīvoja Bruno Skultes 70 gadu jubilejas koncertā 1975. gada 19. aprīlī, kad Ņujorkas Linkolna Centra koncertzālē to atskaņoja 150 balsu jaunatnes koris ar dziedātājiem un koklētājiem no visas ASV Austrumu piekrastes un Kanādas.

Septiņdesmito gadu sākumā sliktās veselības dēļ Bruno Skulte bija spiests pārtraukt darbu ar korim, kaut ērgelnieka pienākumus vēl turpināja pildīt. Vairākus gadus Ņujorka palika bez pastāvīga latviešu kora. 1975. gadā grupa dziedāšanas entuziastu, *Dziesmuvarieši*, nodibināja Ņujorkas Latviešu kori. Manhatanas mūzikas skolā nesen biju ieguvis maģistra grādu diriģēšanā, skatījos profesionāls diriģents, mani aicināja uzņemties jaunā kora diriģenta pienākumus. Kora valdē ievēlēja progresīvi domājošus cilvēkus. Pēc pirmā gada vairākiem sekmīgiem koncertiem viņu ietekmē koris gribēja izlauzties no ārzemju latviešu senās tradīcijas dziedāt baznīcu un skolu pagrabos. Nolēmām turpmākos koncertus sniegt pieklājīgās koncertzālēs. Tajā laikā ārzemju latvieši slimoja ar dīvainu mazvērtības kompleksu. Lielākais vairums uzskatīja, ka par latviešu koncertiem nepienākas maksāt normālu ieejas maksu, jo latviešu mākslinieki taču *neplēšīšot* no pašu cilvēkiem. Bez tam māksliniekiem esot jābūt laimīgiem, ka viņu koncertus publika vispār apmeklē. Tie paši tautieši, aci nepablisinādami, bieži nežēloja daudzus desmitus dolāru, apmeklējot amerikāņu koncertus, kas ne vienmēr bija sevišķi augstā līmenī. Daudzi uzskatīja par nevajadzīgu greznību algot profesionālu orķestri latviešu mūzikas koncertiem. Ar retiem izņēmumiem latviešu sarīkojumi notika necilās pagrabu telpās, jo izdot naudu par labām koncertzālēm uzskatīja par izšķērdību. Daži pat izteicās, ka simfoniskā mūzika nav latviska.

DAUGAVA. Par spīti dažiem iebildumiem, ka neesam pietiekami labi tādām pasākumiem, mēs tomēr izlēmām atskaņot Bruno Skultes *Daugavu* Ņujorkas Linkolna centra *Alice Tully zālē* profesionāla simfoniskā orķestra pavadījumā. Griezāties pie autora, viņš ar lielu sajūsmu piekrita skaņdarbu instrumentēt. Komponists bija uzrakstījis kādas sešas septiņas lapaspuses, kad, plaušu slimības pārņemtu, viņu ievietoja slimnīcā. Kādā slimnīcas apciemojuma laikā viņš man stāstīja par savām *Daugavas* instrumentācijas iecerēm. Komponists bija priecīgs par mūsu lēmumu atskaņot viņa labāko skaņdarbu ar orķestri un nepacietīgi gaidīja dienu, kad varēs atgriezties mājās un turpināt uzsākt instrumentēšanu. Bet liktenis to nebija lēmis. Pēc dažām nedēļām viņa plaušās atklāja vēzi un 1976. gada 19. maijā dažu dienu laikā lielās mokās Bruno Skulte aizgāja aizsaulē.

Ko darīt ar *Daugavu*? Telpas koncertam bija aizrunātas, koris bija sācis skaņdarbu iestudēt. Bija arī sameklēti sponsori. Nekas cits neatlika kā pašam ķerties pie instrumentēšanas. Astonu mēnešu laikā to pabeidzu, izrakstīju orķestra partijas, un *Daugavas* orķestra varianta pirmatskaņojums kā paredzēts varēja notikt 1977. gada 5. jūnijā. Piedalījās Silvija Erdmane (soprāns), Ilga Paupe (mecosoprāns), Viljams Hōls (William Hall, tenors), Kārlis Grīnbergs (baritons), Rita Gāle un Helga Gobzine (teicējas), Ņujorkas latviešu koris, Rotas koris un Ņujorkas Pilsētas Operas (New York City Opera) orķestra mūziķi. Zāle bija izpārdota, daudzi gribētāji netika iekša. Koncerta recenzijā *New York Times* kritiķis Horovics (Joseph Horowitz) cildināja Bruno Skultes nacionāli patriotisko skaņdarbu, tā emocionālo atskaņojumu (arī instrumentācija bija izpelņijusi cildinošu atsauksmi). Bruno brālis Ferdinands pienāca, pateicās par koncertu un piebilda, ka pēc viņa domām *Daugava* esot skanējusi tā, kā Brunis to esot iecerējis. Tas bija vislielākais kompliments. Bruno atraitne Biruta bija pārliecināta, ka Bruno tur augšā (rādīdama ar pirkstu) esot ar prieku klausījies savu *Daugavu*.

IEMĪĻOTS DIRIĢENTS. Bruno Skulte pēc dabas bija kautrīgs un, neskatoties uz savu popularitāti, nejutās ērti savu pielūdzēju vidū. Viņu dievināja gan gados vecākas dāmas, gan jaunas meitenes, kas pie viņa dziedāja. Atceros, kādā 2x2 nometnē kāda astonpā-

smitgadīga meitene veselu nedēļu nevarēja vien beigt jūsmot par to, ka viņš durvīs viņai pagājis garām un uz viņu paskatījies. Citas atkal vai ģībstat dvesa: *Skultes kungs! Ak, tas bija Viņš! Viņš man padeva roku! Es Viņam pieskāros!* Bet Bruno Skulte šo apstākli nekad neizmantoja. Un tiem, kas Bruno tuvāk nepazina, viņš varēja likties iedomīgs. Svešam ar viņu bija grūti uzsākt sarunas.

Viņam pašam to neveicinot, Bruno Skultes koros bija izveidojies tāds kā pielūdzēju kults – koristi stāvēja un krita par savu iemīļoto diriģentu. **Arpusniekiem** bija grūti iekļauties šajā sabiedrībā. Sešdesmitajos gados kori dziedātāju netrūka. Ne vienu reizi vien kāds jauns dziedātājs pārtraukumā vientuļš varēja nosēdēt mēģinājuma istabas stūrī. Neviens pie viņa nepiegāja parunāties. Arī kora vadība īpaši nepiegrieza vērību jaunu dziedātāju piesaistīšanai, rezultātā potenciālie dziedātāji tā tika aizbaidīti un nekad vairs neatgriezās. Koris novecoja, jo nenāca klāt jaunas asinis. Tas arī bija daļējs iemesls Bruno Skultes kora iziršanai. Viņš nevienam citam neuzticēja balsu mācīšanu, nesagatavoja sev palīgu vai vietnieku. Viņš arī neprata deleģēt pienākumus citiem, uz mēģinājumiem vienmēr ieradās agri un viens pats sanesa krēslus visam korim. Kārtojot skatuvi pirms koncertiem, viņš, tērpies frakā, pats bīdīja un cēla podestus, neprasīdams citu palīdzību.

Citi kori, gan Latvijā, gan Rietumos, jaunākās meitenes parasti novietoja pirmajā rindā. Izskata pēc. Bet ne Bruno Skulte. *Man vajadzīgas pieredzējušas dziedātājas nevis statistes, viņš mēdza teikt.* Par šādu pieeju viņam nācās dārgi maksāt. Izveidojās tāda kā kastu sistēma ar primadonnām, kuras visas gribēja stāvēt pirmajā rindā. Par to liecina daudzās kora fotogrāfijas, kurās pirmā rinda ir divreiz garāka nekā pārējās. Dažkārt izcēlās cīņa par pirmajām vietām. Koncertiem tuvojoties, Bruno Skulte nedēļām ilgi laužīja galvu par to, kur kuru dziedātāju novietot. Stādīja sarakstus, plēsa tos kopā, vairākas reizes atkal stādīja no jauna, kamēr panāca tādu izkārtojumu, kura rezultātā, pēc viņa domām, nebija kādu prīmu aizvainojis. Neskatoties uz viņa pūlēm un centību, kad dāmām ierādīja vietas, ņurdēšana, dažreiz pat grūstīšanās, tomēr notika. Pirmās rindas ieņēma gados vecākas un augumā lielākas dāmas, kamēr sīkākās stāvēja aizmugurē. Atceros

gadījumū, kad uz mēģinājumu bija ieradies jauna dziedātāja un apsēdās tukšu krēslu rindā. Pēc laiciņa atnāk gados vecāka un augumā pakupla koriste, pieiet viņai klāt un, neskatoties uz to, ka visa rinda ir tukša, visai pikti uzsauc: *Jūs sēžat manā vietā!*

Vīru aprindās šādu problēmu nebija. Starp viņiem valdīja daudz lielāka koleģialitāte. Viņi aizmugurē parasti uzjautrinājās par to, kas notika priekšā. Ap stūri no Draudzes nama, kur notika mēģinājumi, bija vairāki krodziņi. Mēģinājumu pārtraukumos vīru rindas mēdza tajos iegriezties un iestiprināties. Pēc šīm pauzēm dziedāšana turpinājās jau trākā garā. Manas attiecības ar Bruno Skulti šīs izdarības neiespaidoja, laikam abpusēja respekta dēļ. Bruno mani aizrāva kā diriģents un komponists, un viņu, iespējams, iespaidoja tas, ka biju vienīgais profesionālais mūziķis, kas nāca dziedāt viņa kori, un ar kuru varēja kā ar mūziķi parunāties. Šīs sarunas bieži notika mēģinājumu starpbrīžos, kamēr vīri gāja stiprināties un dāmas kārtoja savas lietas. Arī Bruno Skulte savu glāzīti nesmādēja. Bet nekad gan nemanīju, ka viņš kādreiz mēģinājuma pauzē būtu gājis uz krodziņu vai citādi stiprinājies.

DAUGAVA IEKARO SIRDIS. Bruno pielūdžu vidū bija arī tādi, kas uzskatīja, ka viņa kora darbībai un skaņdarbiem jānomirst kopā ar pašu komponistu. Kad jaundibinātais Ņujorkas Latviešu koris gatavoja koncertam *Daugavu*, šīs aprindas uzsāka aģitāciju koncertu neapmeklēt, jo bez Bruno Skultes no *Daugavas* nekas neiznāksot. Publikas ziņkāre un uzticība jaundibinātam Ņujorkas Latviešu korim tomēr guva virsroku un koncerts, par spīti visām dārgajām biļetēm, bija līdz pēdējai vietai izpārdots. Pēc šī koncerta daļa no bijušajiem Bruno Skultes kora skeptiķiem piebiedrojās mūsu korim un kļuva par tā neatņemamu sastāvdaļu. Tradīcija rīkot koncertus pagrabu telpās bija salauzta. Latviešiem iepatikās doma, ka sava iemīļotā Bruno Skultes skaņdarbus nu varēja klausīties vienā no Ņujorkas labākajām koncertzālēm. *Daugava* bija iekarojusi klausītāju sirdis, to atskaņojām vairākas reizes Ņujorkā, Toronto, 1978. gada Bostonas Dziesmu svētkos.

PSRS okupācijas laikā Bruno Skultes darbi bija Latvijā aizliegti. Arī Raiņa patriotiskā

poēma *Daugava* padomju laikā izdotajos Raiņa *Kopotos rakstos* neparādījās. Zīmīgi, ka abu lielmeistaru kopdarbs *Daugava* radās trimdā, Ņujorkā, aizvadītā gadsimta 50. gadu beigās un 60. gados. Bruno Skultes vadībā tā *Daugava* piedzīvoja pirmatskaņojumu 1960. gadā. Latvijā *Daugava* pirmo reizi skanēja Latvijas Nacionālajā Operā (1989.11. VII) Ņujorkas latviešu kora pirmajā koncertā Latvijā, ko gribas uzskatīt par Ņujorkas Latviešu kora darbības kalngalu. To izkārtāja toreizējais LNO direktors Arvīds Bomiks sadarbībā ar Imantu Kokaru un Rīgas kamerkori *Ave Sol*. *Daugavu* atkal atskaņoja (1992.13. IX) Latvijas Universitātes Lielajā aulā ar Latvijas Radio kori un Nacionālo simfonisko orķestri. Sekoja ieraksts Radio un Latvijas Televīzijā. Atzīmējot autora nāves 25. gadskārtu (2001.22.VII), Rīgas Latviešu biedrība, piedaloties Rīgas jauniešu korim *Balsis*, Ņujorkas Latviešu korim un Latvijas Nacionālajam simfoniskajam orķestrim, sarīkoja Bruno Skultes darbu koncertu, kurā skanēja *Balāde*, *Ganiņš biju* un *Daugava*. Tajā pašā gadā Ņujorkas latviešu koris izdeva kompaktdisku ar šiem skaņdarbiem.

ZIEMSVĒTKU KANTĀTE *Spoža zvaigzne attecēja* oriģinālā rakstīta soprānam solo, sieviešu korim, obojai, koklēm un ērgļēm. Pa daļām to instrumentēju kamerorķestrim Ņujorkas latviešu draudzes Jonkeru baznīcas gadskārtējiem Adventa koncertiem. Pilnībā ar orķestri tā pirmo reizi skanēja Ņujorkā (1981.13.XII). Latvijā to pirmo reizi atskaņoja ar Valsts Akadēmisko kori un Nacionālo simfonisko orķestri (1989.20.XII) Latvijas Universitātes aulā un Ziemsvētku dienā Torņakalna baznīcā. *Spožo zvaigzni* atskaņoja (1993.25.I) Latvijas Universitātes aulā ar koriem *Consum*, *Versija*, Latvijas Radio kori un Nacionālās Operas orķestri. Sekoja ieraksti Latvijas Televīzijā un Radio. Rīgas Latviešu biedrība sarīkoja Ziemassvētku koncertu (2004.30.XII), kurā šo kantāti atskaņoja ar Ņujorkas latviešu kori, jauniešu kori *Balsis* un Jauno Rīgas kamerorķestri. Šo programmu ar četrām latviešu komponistu Ziemassvētku kantātēm ierakstījam kompaktdiskā *Latvian Solstice (Cantatas of the Winter Solstice)*, kas klausītājiem kļuva pieejams 2005. gada jūlijā.

DZIESMU VAIROGS UN VIĻŅI. Kantāti *Dziesmu vairogs* Bruno Skulte instrumentēja

pats un to diriģēja Klīvlādes Dziesmu svētkos (1963). Toreiz dziedāju viņa korī un piedzēju ovācijas, kuras komponists saņēma pēc atskaņojuma. No šīs briljanti instrumentētās partitūras arī daudzkārt vadījos, instrumentējot *Daugavu* un operu *Vilkaču mantinieci*. *Dziesmu vairogu* pirmo reizi diriģēju valsts svētku koncertā Ņujorkas *Carnegie* zālē (1980.22.XI). Ar šo atskaņojumu saistīts kuriozs gadījums: no Bruno brāļa Ādolfas Skultes biju saņēmis orķestra materiālus viņa simfoniskajam tēlojumam *Vilņi*, kuru plānoju atskaņot kopā ar Bruno *Dziesmu vairogu*. Nedēļu pirms koncerta man piezvana saniknota Bruno atraitne Biruta: *Nemiet nost no programmas „Dziesmu vairogu”! Es aizliedzu to atskaņot! Izbrīnā prasu: Kādēļ tā? Seko atbilde: Jūs esat tajā pašā programmā ielicis Ādolfas skaņdarbu. Jautāju: Kas tam vainas? – Bruno dzīvoja šeit, bet Ādolfas ir „tur”!* (Okupētajā Latvijā – A.J.), sekoja skarba atbilde. Pēc ilgās skaidrošanas, ka Bruno savu brāli Ādolfu ļoti cienīja, ka *Vilņi* rakstīti 1937. gadā, tātad pirms komunistu okupācijas, ka šis skaņdarbs ieguvis Latvijas Radiofona godalgu, beidzot izdevās kundzi nomierināt un viņa no savām prasībām atkāpās. Visu okupācijas laiku trimdā pastāvēja arī tāda pieeja! Ļoti iespējams, ka baidīdamies no šādas trimdas latviešu sabiedrības uzliktas *pašcenzūras*, Bruno Skulte vairākkārt noraidīja Kultūras sakaru komitejas aicinājumus koncertēt okupētajā Latvijā.

1990. gada Dziesmu svētku laikā *Dziesmu vairogu* atskaņoju Latvijas Nacionālajā operā, 1993. gadā Latvijas Universitātes aulā ar korjiem *Versija*, *Consum*, Latvijas Radio kori un Nacionālās operas orķestri. Sekoja ieraksti Latvijas Televīzijā un Radio fondos.

KORU ELEKTRIZĒTĀJS. Bruno Skulte bija impulsīvs diriģents, kurš nekad neatkārtoja vienu un to pašu interpretāciju. To apliecina arī viņa paša vārdi – *apņik diriģēt tāpat, vairākas reizes no vietas*. Pie viņa dziedot, koncertos bija ļoti jāuzmanās, jo nekad nevarēja zināt, kas notiks nākamajā brīdī, ko viņš darīs. Tādēļ arī viņš uzstāja, ka korim skaņdarbi ir jāprot no galvas, lai varētu visu uzmanību pievērst diriģentam. Viņš nemīlēja piestrādāt pie detaļām, bet prata aizraut gan dziedātājus, gan orķestrantus. Pēc koncerta Dziesmu svētkos Klīvlādes simfoniskā orķestra mūziķi brīnījās: *Kas tas par tik aizraujošu diriģen-*

tu! Kur tāds radies? Kādēļ viņu neaicina piemums par viesdiriģentu? Nostājoties lielam Dziesmu svētku korim priekšā, viņš, pašam to neapzinoties, prata kori *elektrizēt*. Viņa vadībā piedalījies korī *Dziesmu vairoga* pirmatskaņojumā Klīvlādē (1963). Ar saviem milzīgajiem žestiem viņš pa skatuvu slidinājās kā pa slidotavu, no viena gala uz otru, bet, sekojot viņa žestiem, sajutu *skudriņas* skrienam pa muguru. Dziesmu svētkos viņš vienmēr izcēlās citu diriģentu starpā.

BĒĢĻU LAIKĀ VĀCIJĀ UN TRIMDĀ ASV. II Pasaules kara beigām tuvojoties, Bruno Skulte nevarēja palikt Latvijā. Viņa maizes darbu Latvijas Radiofonā jaunā iekārta nenoliedzami uzskatītu par sadarbošanos ar vāciešiem. Par to draudēja izsūtīšana vai pat bargāks sods. Viņš izšķīrās doties uz Vāciju, kur vairākās vietās strādāja par diriģentu, to starpā Berlīnes Radio orķestri. Viņa dzīves lielākā kļūda, manuprāt, bija lēmums atstāt Vāciju. Pēckara posmā tur bija liels mūziķu trūkums un viņš bez grūtībām būtu iekarojis sev izcilu diriģenta vietu, kur būtu varējis savu diriģenta un komponista talantu līdz pilnībai izkopt, kā to izdarīja daudzi Latvijas mūziķi. Bet Bruno Skulte izvēlējās Ameriku, kur viņš savas dotības, varētu teikt, izniekoja, strādājot laikraksta *Laiks* ekspedīcijā, spēlējot ērģeles latviešu baznīcā un vienlaicīgi vadot vēl četrus latviešu korus. Laikraksta *Laiks* izdevējs Helmārs Rudzītis Bruno Skulti pabalstīja, dodot viņam fiziski neapgrūtinātu darbu dažas dienas nedēļā, lai viņš varētu vairāk nodoties radošam darbam. Bet alga nebija daudz lielāka par minimālo. Mums daudzkārt jāpateicas Helmāram Rudzītim, kurš allaž atbalstīja latviešu mākslu, pilnībā finansēja Bruno Skultes kantātes *Dievs, Tava zeme deg!* un daļēji baleta *Koklētājs un velns* iestudējumus.

Bruno nekad kārtīgi neiemācījās angļu valodu, jo galvenokārt apgrozījās tikai latviešu sabiedrībā. Dziesmu svētku un citu latviešu pasākumu dēļ viņš, savu patriotisko jūtu vadīts, palaida garām ne mazums nopietnus piedāvājumus. Kādreiz viņš man rādīja Leopolda Stokovska vēstuli, kurā toreizējais pascalslavenais diriģents sakarā ar kādu viņa nolīgumu piedāvā Bruno Skultes *Vilkaču mantinieci* iestudēt Maskavā. Bruno atbildējis, ka nepabeigtā operas instrumentēšana prasīšot viņam veselu pusgadu, ka viņš

nevēloties savu darbu Maskavai dot. Grūti spriest, cik šāds projekts būtu bijis reāls, bet Leopolds Stokovskis tajā laikā daudz *brālojās* ar Maskavu, un nav izslēgta iespēja, ka *Vilkaču mantinieci* pirmo reizi būtu izskanējusi Lielajā teātrī Maskavā. Pēc kara viņš pārcēlās uz Oldenburgu, kur noorganizēja *Latviešu Operas* trupu, kā arī darbojās Oldenburgas pilsētas operā.

VILKAČU MANTINIECI. Šajā savas dzīves posmā 1947. gadā Bruno Skulte uzrakstīja operas *Vilkaču mantinieci* klavierizvilkumu, kā arī instrumentēja pirmo ainu. Autors operā izmantojis Tonijas Kalves libretu, kas veidots pēc Ilonas Leimanes tāda paša nosaukuma romāna. Komponists šo skaņdarbu nosaucis par muzikālu drāmu. Ieceri operu uzvest Oldenburgas teātrī izjauca izceļošana uz ASV, kur, kā zināms, Ņujorkas latviešu draudze viņam piedāvāja ērģelnieka vietu. Amerikas apstākļos viņam diemžēl nebija iespējams sagādāt līdzekļus savas operas uzvedumam. Komponists šo domu atmeta un tā arī nepabeidza uzsākto operas instrumentāciju. Pēckara gados Bruno Skultes darbi Latvijā bija aizliegti. Tikai Atmodas laikā par viņa darbiem komponista dzimtenē varēja sākt interesēties Latvijas mūziķi. Ap 1990. gadu par *Vilkaču mantinieci* ieinteresējās Latvijas Nacionālās operas diriģents Jāzeps Lindbergs. Viņš griezās pie Bruno

brāļa Ādolfa Skultes ar lūgumu pabeigt instrumentāciju un sagatavot operu inscenējumam. Diemžēl Ādolfs bija ļoti aizņemts ar saviem darbiem un šim rosinājumam nevarēja atsaukties. 2003. gada rudenī, tuvojoties Bruno Skultes simtgadei, komponista jaunākais brālis Oļģerts Skulte griezās pie Latvijas Nacionālās operas Ģildes Ņujorkā ar lūgumu atbalstīt operas *Vilkaču mantinieci* rediģēšanu, instrumentēšanu un sagatavošanu inscenējumam. Ģildes Valde šo projektu atbalstīja un, saziņā ar Latvijas Nacionālās operas vadību, uzticēja man veikt šo darbu.

Atzīmējot komponista simtgadi, *Vilkaču mantinieci* piedzīvoja pirmatskaņojumu koncertvariantā Latvijas Nacionālajā Operā (2005.3.XI), bet 2006. gada februārī to ierakstījām Rīgas skaņu ierakstu studijā. Šo albumu izdeva ASV firma *Albany Records*.

Tā laika LNO direktoram Andrejam Žagaram bija liela nepatika pret latviešu operām. Viņa 17 gadu valdīšanas laikā Latvijas Nacionālās operas lielajā zālē neparādījās neviens latviešu operas jauniestudējums, ja neskaita divas Zigmāra Liepiņa operas, kuras viņš pats producēja un finansēja. Neskatoties uz to, ka LNO Ģilde piedāvāja pilnībā finansēt *Vilkaču mantinieci* skatuves inscenējumu, viņš kategoriski to noraidīja un piekrita vienīgi koncertvariantam. Pēc tam katru gadu LNO Ģilde piedāvāja finansēt skatuves inscenējumu, bet pagāja seši gadi pirms direktors tam piekrita, iespējams tādēļ, ka LNO bija sakrājušies lieli parādi un nauda bija vajadzīga. *Vilkaču mantinieci* pirmizrāde uz LNO skatuves notika 2011. gada 3. jūnijā. Pirmās izrādes bija izpārdotas un uz publikas pieprasījumu bija jādod papildus izrāde, kas Nacionālā Operā ir ļoti reta parādība.

Vilkaču mantinieci izrādīja arī 2011. gada Rīgas Operu Festivāla (ROF) ietvaros. To apmeklēja ārzemju kritiķi no ASV, Anglijas, Vācijas, Francijas, Itālijas, Krievijas. Spīdošas recenzijas parādījās *Opera News*, *Financial Times*, *Opera Now*, *Opera* (London), *Opernwelt*, *Das Opernglas*, *Bühne* (Austrija), *Opera magazine* (Paris), *Corriere della Sera* (Milano). Par nevienu citu LNO izrādi Rīgā nav tik daudz rakstīts ārzemju periodikā.

Pirmizrādi, kuru apmeklēja Latvijas prezidents Valdis Zatlers ar kundzi, ierakstīja jau minētā firma *Albany Records*, nosauca ope-

ru par meistarību (*masterpiece*) un izdeva to kā DVD albumu. Tiktāl, *Vilkaču mantinieci* ir vienīgā latviešu opera, kuras ieraksta albumu izdevusi ārzemju izdevniecība un kas ar savu katalogu un pārstāvēniecību starpniecību tiek piedāvāts operu cienītājiem visā pasaulē.

2015. gadā aprit Raiņa 150-gade un Bruno Skultes 110-gade. Atzīmējot tos, Rīgas Latviešu biedrība sadarbībā ar Latvijas Komponistu savienību rīko plašu koncertu ar Bruno Skultes darbiem. Programmā centrālā vieta ierādīta simfoniskajai poēmai-mistērijai *Daugava* ar Raiņa tekstu, solistiem, kori un orķestri. Pārējā koncerta programmā iekļauta kantāte *Dziesmu vairogs* ar Andreja Eglīša un Jāņa Veseļa tekstiem un Skultes *a capella* kora dziesmas. Atskaņošanā piedalās *Ave Sol* un *Fortius* kori, Latvijas bruņoto spēku štāba orķestris, Vidzemes kamerorķestris un Latvijas Nacionālās Operas solisti.

Romāna *Vilkaču mantinieci* autore Iona Leimane

Glez. Janis Cielava

Andrejs Jansons, diriģents un komponists (ASV un Latvijā), mācījies Itālijas valsts konservatorijā Venēcijā, bakalaura grāds obojas spēlē Džuljarda (Julliard) mūzikas skolā (1960), maģistra grāds diriģēšanā Manhatanas mūzikas skolā (Manhattan School of Music, 1973) un doktora grāds kompozīcijā Rutgers Universitātē (Rutgers U., 1986). Viesu diriģents daudziem kamer-, simfoniskiem orķestriem un koriem ASV, Latvijā, Igaunijā, Lietuvā un Vācijā, virsdiriģents latviešu dziesmu svētkos Sanfrancisko, Sietlā, Toronto un Rīgā, arī dziesmu dienās Gotlandē, Gaujienā, Ērgļos, Preiļos un Aglonā. Mākslinieciskais vadītājs Ņujorkas Latviešu korim, Ņujorkas Igaunju korim, *Bergen Chorale* (amerikāņu) un Fordhama Universitātes korim. Latvijā iestudējis Gian Carlo Menotti operas *Amāls un nakts viesi* un *Mēdijis*, Hektora Berlioza *Messe Solennele*, mūziklu *The Sound of Music*, bet ar Ņujorkas Latviešu kori – Alfrēda Kalniņa operas *Baņuta* un *Salinieki* (Ņujorkā, Milvokos un Minsterē). Mācībspēks Fordham Universitātē, lektors Rutgers Universitātē, Bloomfield koledžā. (re)

Dana Bramane Bruno Skultes operā *Vilkaču mantinieci*

Preses konferencē par Bruno Skultes operu *Vilkaču mantiniece* (2011.17.V) (no kreisās) režisore Ināra Slucka, dramaturģe Margarita Zieda un diriģents Andrejs Jansons.

Foto: LEIA/TV net

Vilkaču mantiniece, pasaules pirmizrāde Latvijas Nacionālajā operā (2011.3.VI)

Foto: Gunārs Janaitis

Linda Treija

DITA LŪSE: GAISMA.
LIGHT. LICHT. LUZ. LUCE

*Gaisma mani interesē visās tās izpausmēs, saka māksliniece Dita Lūse.¹ Vai tas būtu gaismas kūlis vai rentgena stars, atspīdumi vai mirāža, ēnu raksts vai dziļums, tie visi spēlē galveno lomu pēdējo gadu mākslinieces darbos. Jaunāko sēriju gleznās rentgena stars izgaismo zirga un cilvēka skeletu detaļas. Māksliniece pieskārs, gan pavisam nedaudz, rentgena tēmai jau senāk, kad tapa darbi ciklam *Radīšana* (2004-2008). Dziļāk Dita aizrāvās ar šo tēmu, ieraugot māsas un svaiņa, veterinārārstu, kuri specializējas tieši zirgu ārstēšanā, „pacientu” rentgena attēlus. Šo lielo dzīvnieku trauslums un graciozitāte sevišķi parādās melnbaltajās bildēs, kur kauli ar visām to šķautnēm, noapaļojumiem un tillam līdzīgajam caurspīdīgumam, iznirst no tumsas kā divainas salas. Zirga rentgena attēli bija pirmie, un tas iedrošināja Ditu ķerties pie cilvēka skeleta attēlojuma savās gleznās. Māksliniece, savienojot skeleta daļas ar arhitektūru, stāsta par līdzībām, kas saskatāmas universālās konstrukcijās. Sakarības parādās starp celtņu stalažu un plaukstas skeleta uzbūvi, mugurkauls atspoguļo augsceltnes būves centrālo asi, ceļa locītavas darbība atbalsojas pakāpienu leņķī, augšstilba un liela kauli sasauca ar baltajām, sīkā ornamentā izgrebtajām kolonām, kas nes celtnes smagumu. Pievienojot rentgena attēliem dažādas raksturojošas lietas, tiek mainīts vai radīts jauns gleznas stāsts. Nezinu, apzināti vai neapzināti, bet bieži izvēlētais priekšmets sasauca ar kaulu formu, kā piemēram, austiņas vada liekums ar ribas vai atslēgas kaula līniju *Dziesmu saraksts / Playlist*, 2015, smalkais auskara ornaments ar kakla skriemeļu savijumiem *Auskars* (2015), otas spals ar apakšdelma kaulu *Pašportrets* (2015). Protams, ne tikai formas un apveida, bet arī filozofiskie salīdzinājumi darbojas gleznās. Darbs *Etniskais kods* (2014), aizskar latviskā ornamenta mantojuma nozīmi mūsu latviskās apziņas izveidē. Tas simboliski tiek saskatīts arī rentgena uzņēmumā kā iekodēts fons cilvēkā.*

¹ Meitas un mātes izstāde *Divas sarunas* Jēkabpilī. *Kulturasdiena.lv* 2012.12.XI.

Dita ir vairāk domājoša, nevis intuitīva māksliniece, kura iedziļinās interesējošajā tematikā. Pašas tēmas varbūt arī atnāk pie viņas tīri nejauši, iespaidu radītas, bet tālāk jau tās tiek attīstītas ar pamatotu izpēti un pārdomu laiku. Vēsture, lietu un notikumu virzība, to sakritības veido augsni, lai rastos tādās Ditas gleznu sērijās kā *Fasādes*, *Grīdu raksti*, *Motīvs*, *legravējumi*, *Mantojums*, *Citāti*. Viduslaiki, romānika ar saviem pretmetiem kā ķecerību un svētumu parādās gleznās gorgonu, katedrāļu statuju izteismīgo seju un stāvu veidolos. Itālijas un Spānijas iespaids jaušams ciklos, kuru galvenā tēma ir mozaīka, ornamenti un gaisma. Flīžu mirgojums, katedrāļu un klosteru iekštelpu misticisms tiek uzburts ar vīraka dvesmas dūmakainību, kļiedētiem gaismas stariem un vibrējošiem atspīdumiem. Ornamenti marmora grīdās vai plāksnēs uz sienām ved telpiskajā un garīgajā perspektīvā. Itāliskais piesitiens un garša uzvirto vien kā nojausma. Lai piedod man māksliniece, ja tas tā nav bijis domāts, bet itāļu mafijas klātbūtni, fonā pat sadzirdot mūziku no filmas *Krusttēvs*, saskatīju darbos *Ceturtais / The Fourth* (2010), kurā blakus trīs melnu kurpju pāru purngaliem vien atstātas dažas asiņu pīles uz satriecoši skaistās, ornamentiem klātās marmora grīdas, vai arī gleznā *Tikšanās Milānā / Meeting in Milano*, (2011), kur, pieskaņoti krāsās grīdas flīzēm, viens otram pretī draudīgi pagriezti divi kurpju pāri.

Gaismas dūmakainība ienāk lielajās katedrāļu telpās caur mozaīku logiem, pavērtajām durvīm, pieklusinātiem gaismas objektiem. Reizēm lielo telpu tālākajā daļā redzami cilvēku siluēti, stāvoši, kustoši, skrejoši, reizēm gleznā ieklīdis kāds laisks kaķis, kurš gozējas gaismas atspulgā, vai arī uz marmora grīdas sēdošs bērns. Dažreiz krēslī salikti rindās kā zaldātiņi, kas izgaist telpas tālumā, bet citreiz kāds krēsls atstāts vientuļi stāvēt pašā zāles centrā. Tas palīdz apdzīvot telpu, bet ne tik ļoti, lai traucētu gleznu klusajai, mistiskajai gaisotnei. Dita kā dzinējsuns seko ornamenta zīmējumam. Tas lokās, savijas un attinas, radot vibrējošu atspulgu sajūtu telpā. Dziļumu māksliniece panāk gan ar perspektīvas risinājumu, gan ar gaismas pielietojumu, bieži vien iezīmētajam ornamentam izbeidzoties kaut kur tumsā. Viņas gleznās apvienojas it kā divas pretējas pieejas, ko

Dita Lūse

precīzi ir raksturojis mākslas kritiķis Vilnis Vējš: *Plaknes, kas bagātīgi dekorētas ornamentiem, attēlotas perspektīvā, bet uz tām vēl vienu ornamentu – izplūdušu un neregulāru – glezno gaisma. Tas dod māksliniecei iespēju apvienot striktu lineāru loģiku, ģeometriskas formas ar smalku tonālu izjūtu, veidojot saspēli starp dažādiem vēsturiskiem stiliem mūsdienīgā aranžējumā*².

Spēja radīt gaisotni, noteiktas vietas smaržu un sajūtu, skaidri redzama sērijā *Motīvi*. Mauru rakstiem rotātā zelta siena, kas izgaist Alhambras zilajās debesīs, arābiskās, ar zilu zīmējumu dekorētās flīzes kāpņu laukumā, izsmalcinātie dzelzs sētu ornamentālie kalumi, caur kuriem zaigo īsti arābisks pilnmēness un baltās, akmeņi grieztās mežģīnes ļauj mums nokļūt Spānijas pašos dienvidos.

Ārēji gleznas liekas radītas ar īsti šopēnisku vieglumu, kaut gan aiz tā stāv smags un uzmanīgs darbs. Viņa ir organizēta un zina, ko grib panākt. Plānais eļļas gleznojums palīdz radīt atmosfēru. Lazējot kārtu pēc kārtas, nepielietojot biezu krāsu triepienus, nedrīkst pielaiest kļūdas, jo tad jāsāk viss no sākuma. Liekas, ka izdomāt un apdomāt jau iepriekš, sagatavoties garīgi un fiziski, ir Ditas raksturā.

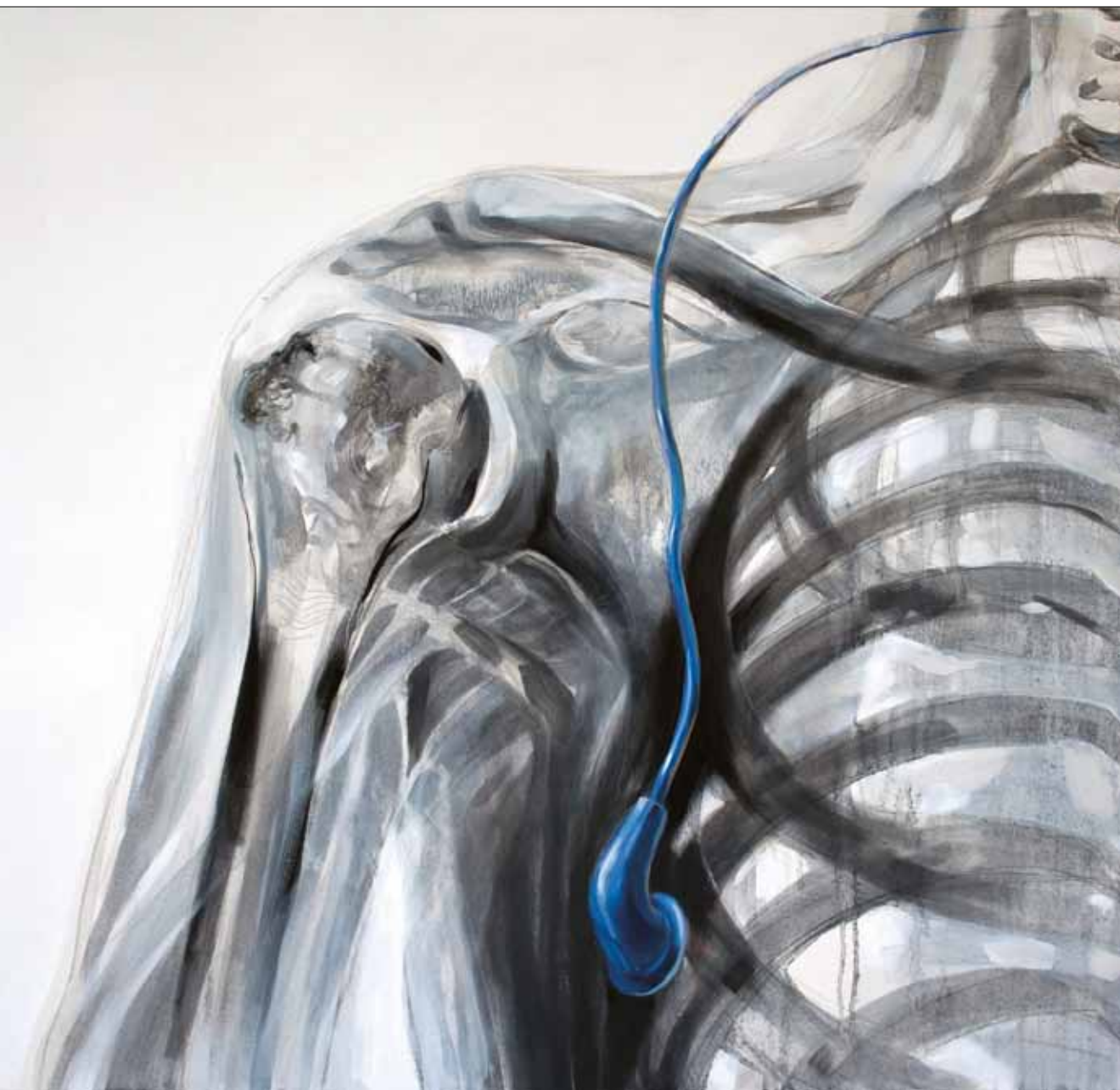
Māksliniece ir ieguvusi klasisku latviešu gleznotājas izglītību, vispirms beidzot Jana Rozentāla Mākslas vidusskolu, tad Latvijas

Mākslas akadēmiju. Viņa ir viena no nedaudzajām Latvijas māksliniecēm, kura aktīvi darbojas ārpus valsts robežām. Izstādes ir bijušas teju vai visā Eiropā, un š.g. 8. aprīlī tika atklāta Ditas izstāde galerijā *Artifact* Ņujorkā. Māksliniece sarīkojusi vairāk kā 20 personālizstādes un piedalījusies daudzās grupu izstādēs. Izstādē *Karš* (2012) Dita piedalījās ar ļoti emocionāli spēcīgu darbu *Kara zelts*³, kurā viņas gleznoto aploknes fragmentu ar kara cenzūras zīmogiem un bīstamajā pasta ceļā iegūtajiem nospiedumiem, papildināja apzeltīts maizes „ķieģelītis” un kaudzīte ar nodzeltējušām, sīkā rokkrastā noklātām vēstulēm, kuras kara laikā rakstījuši viens otram māksliniecei tuvāki cilvēki. Maize un vēstules šajā darbā iegūst simbolisko dzīvības un mīlestības nozīmi. Ditas Lūses profesionalitāte un talants ir novērtēti ar uzaicinājumiem piedalīties biennālēs, mākslas mesēs un simpozijos, kā arī viņa saņēma *AVISKAR* profesionālās žūrijas balvu (2012) kā labākā gleznotāja izstādē *East meets West* galerijā *Gold* Kolkatā, Indijā.

Ja ir vēlme uz mirkli pabūt zem Granadas debesīm, Milānas apgarotajās katedrālēs, sajūst notverto vakara gaismu vai ienirt rentģena attēlu pustumsā, apmeklējiet mākslinieces mājas lapu <<http://www.ditaluse.com>> vai, vēl labāk, mēģiniet aplūkot viņas darbus kādā no izstādēm!

² Vilnis Vējš. Gaisma kā gleznieciski pārfrazēti rentģena uzņēmumi. Kultūras Diena. 01.03.2012

³ <https://www.youtube.com/watch?v=Q8X5fVwvA6c&spfreload=10>

Dita Lūse. *Dziesmu saraksts*. 2015. Audekls, eļļa. 80 x 75 x 2 cm

Franks Gordons

9. MAIJS BEZ LAURU VAINAGA

„Noraut lauru vainagu no 9. maija” mani pamudināja tas, ko *Amerikas Balss* (VOA) korespondentei Annai Plotnikovai teica krievu vēsturnieks, Maskavas biedrības *Memorial* darbinieks Nikita Petrovs: *Dižā Uzvara – tā ir visa mūsu tradīcija, visa mūsu vēsture. Boļševiki atņēma krieviem visu tautas vēsturi pirms 1917. gada, viņu laikā Oktobra revolūcija bija svētums. Bet mums tagad vienīgais pozitīvais, kas palicis, ir Berlīnes ieņemšana un Gagarina lidojums. Par ko mēs vēl varam lepoties pagājušajā gadsimtā? Nav nekā.*

Kā tad tas viss bija īstenībā? II Pasaules karš (kas Eiropā beidzās 1945.8.V) sākās 1939. gada 1. septembrī, kad nacistiskās Lielvācijas karaspēks iebruka Polijā, un Staļins, kas bija kļuvis par Hitlera sabiedroto, 17. septembrī uzbruka Polijai no mugurpuses. Abi briesmoņi, balstoties uz Molotova-Ribentropa paktu, šo karu izraisīja, sadalot laupījumu. Anglija un Francija, kas Polijai bija devušas garantijas, pieteica karu nacistiskajai Vācijai. PSRS „neitralitāte” izpaudās, dāsni apgādājot Lielvāciju ar naftu, mangānu, labību. Kad mūsu ģimene kā bēgļi no Rīgas 1941. gada 5. septembrī ieradās Kazahstānas PSR galvaspilsētā Alma-Atā, veikali vēl bija pilni

ar zivju konserviem – *Thunfisch* no Vācijas: Hitlera dāvana!

Hitlera un Staļina brālības laikā PSRS uzbruka Somijai, atņemot tai prāvu novadu, okupēja Baltijas valstis un atņēma Rumānijai Besarābiju. Kad Lielvācijas karaspēks, jūtot aiz sevis Staļina „drošo plecu”, zibenīgās operācijās ieņēma Norvēģiju un Dāniju, Holandi un Beļģiju un divu nedēļu laikā pieveica Franciju, Lielbritānija Vinstona Čērčila vadībā palika vienīgais spēks, kas stājās pretim nacistiskajai Vācijai, saņemot no ASV morālu un materiālu palīdzību.

Un kad PSRS ārlietu komisārs Molotovs 1940. gada novembrī prasīja, lai Hitlers Padomju Savienībai „upurē” Bulgāriju, fīreram tas šķita par daudz prasīts, un viņš lika savam štābam sagatavot sen jau iecerēto operāciju *Barbarossa*. Un kad 1941. gada 22. jūnijā Lielvācijas armija plašā frontē „no Polārā loka līdz Melnajai jūrai” izvērta karagājienu „pret boļševismu”, Hitlers apsteidza Staļinu, kurš bija cerējis, ka Lielvācija un rietumvalstis nokausēs cits citu un viņš izdevīgā brīdī varēs uzbrukt Vācijai. Pie Molotova-Ribentropa robežas bija koncentrēti milzīgi padomju spēki – tūkstošiem tanku un lidmašīnu, kas nu kļuva par vācu armijas trofejām, kad vērmahta tanku ķīļi brāzās uz priekšu. Tā nu sākās vācu-padomju karš, kas kļuva par II Pasaules kara nākamo posmu – cīņiņu starp diviem totalitāriem režīmiem, un Čērčils noprieda: lai pieveiktu nacistisko Vāciju, jāsa darbojas „kaut ar pašu velnu”.

Divu armiju militāristi pēc PSRS iebrukuma Polijā (1939.17.IX)

Padomju armija pirmajos kara mēnešos panikā atkāpās, pāri par miljonu sarkanarmiešu padevās gūstā, un tikai Brestas cietokšņa garnizons varonīgi aizstāvējās līdz pēdējai granātai. Pēc 30. gadu terora un kolektīvizācijas „padomju cilvēki” visumā negribēja „mirt par Staļinu”, un tikai Hitlera un Himlera absurdā rasu teorija, uzskatot slāvus par „zemcilvēkiem”, lika tiem pašiem padomju cilvēkiem saliedēties, aizstāvēt ne jau boļševiku režīmu, bet Dzimteni Krieviju. Staļingradas lielkauja bija pavērsiens vācu-padomju karā, un šis pilsētas aizstāvjus Volgas krastā ir pamats saukt par varoņiem.

Padomju-vācu kara gaitā sava īpaša loma bija militāriem grupējumiem, kas vērsās gan pret Vāciju, gan pret boļševikiem: Dienvidslāvijā serbu „četņiki”, Ukrainā UPA (Bandera kaujinieki) un poļu *Armija Krajowa* – pēc tam kad Staļins lika savam karaspēkam nekustīgi stāvēt Vislas austrumkrastā, ļaujot noasiņot Varšavas pretvācu sacelšanās dalībniekiem.

Sasniedzot PSRS 1939. gada robežu, padomju divīzijas neapmierinājās ar „dzimtenes atbrīvošanu”, bet turpināja virzīties uz rietumiem, pretim Donavas baseinam un Elbas upei, jo Teherānā un Jaltā Staļins saņēma rietumu sabiedroto atļauju tiešā vai netiešā ceļā pakļaut Maskavas diktātam vairākas Viduseiropas zemes.

1945. gada aprīlī bija iespējams ielenkt Berlīni un pakāpeniski „nokausēt” izolēto pilsētu. Bet Staļinam vajadzēja par katru cenu „pacelt Uzvaras karogu virs Reichstāga” akurāt 1. maijā – „darbaļaužu svētkos”. Par katru cenu – upurējot 100 000 padomju karavīru dzīvības ielu kaujās. Un vispār – padomju-vācu kara gaitā maršals Žukovs un citi krievu karavadoņi nežēloja savu zaldātu dzīvību, dzenot vilni pēc viņa uzbrukumā - un uzvaras cena kopumā bija pašu armijas vīru liķu kaudzes.

Devītais maijs... Drīz Staļins sarīkoja Uzvaras parādi – triumfa gājienu Romas imperatoru garā, un uz *Gulaga* lēģeriem taigā un tundrā devās arvien jauni ešeloni ar vaņģiniekiem – kuru izmisīgā un varonīgā sacelšanās 1953. gada jūlijā aplūkota nupat iznākušajā Jukas Rislaki grāmatā *Vorkuta!* (*Brīvā Latvija/Laiks* 2015.17).

Hitlera un Staļina militāristu brāļošanās (1939.IX)

Ritvars Jansons

LATVIJAS PSR DROŠĪBAS IESTĀDES – OKUPĀCIJAS REŽĪMA MUGURKAULS

DROŠĪBAS IESTĀŽU IZVEIDOŠANĀS 1943.-1944. GADĀ. Otrā pasaules kara gados nacistu neokupētajā PSRS teritorijā tika veidotas represīvās iestādes darbībai LPSR. 1943. gadā pēc PSRS militārajiem panākumiem PSRS drošības iestādēm pavērs plašākas iespējas pretizlūkošanas darbībai Vācijas armijas aizmugurē un no tās atkarotajās teritorijās. Centralizētais Iekšlietu tautas komisariāta (IeTK) aparāts vairs nebija piemērots dažādu pretizlūkošanas un izlūkošanas uzdevumu veikšanai. Tādēļ Valsts aizsardzības komiteja, Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja (CK) un PSRS Tautas komisāru padome 1943. gada aprīlī pieņēma lēmumu par PSRS IeTK reorganizāciju, no IeTK atsevišķi nodalot valsts drošības struktūrvienības.

Tā paša gada septembrī Krievijā, Pavlovo Posadā, sāka veidot arī LPSR Valsts drošības tautas komisariāta (VDTK) operatīvo grupu, kurā iesaistīja no Latvijas evakuētos drošības iestādes darbiniekus. Īpašos kursos mācīja jaunus drošības iestāžu darbiniekus. No 1943. gada decembra līdz 1944. gada jūlijam operatīvo grupu vadīja Alfons Noviks, kurš vēlāk atjaunotajā Latvijas Republikā tika notiesāts par noziegumiem pret cilvēci un genocīdu. 1944. gada martā PSRS VDTK

Vēsturnieka Ritvara Jansona doktordarbā (aizstāvēts Latvijas Universitātē 2009. gadā) *Latvijas PSR drošības iestāžu darbība un loma okupācijas režīma nostiprināšanā 1944-1956* analizēta PSRS drošības iestāžu reģionālo struktūrvienību – LPSR drošības iestāžu – darbība. Ar terminu „drošības iestādes” apzīmētas iestādes, kas PSRS totalitārisma sistēmas apstākļos nodrošināja valsts drošību un valsts iekārtas neaizskaramību, veicot izlūkošanas un pretizlūkošanas darbības, kā arī valsts iekārtas politisko apdraudētāju represēšanu un neitralizēšanu. Latvijas PSR drošības iestāžu darbība bija nesaraucami saistīta ar PSRS drošības iestāžu darbību PSRS notiekošo politisko pārmaiņu, Otrā pasaules kara norises, PSRS represīvā mehānisma pārmaiņu dēļ. Pārmaiņas PSRS drošības iestādēs automātiski ietekmēja LPSR drošības iestāžu darbību. Dr. Ritvara Jansona pētījuma kopsavilkums publicēts ar autora atļauju no *VDK / Post Scriptum Nr. 2015*. Skat. arī LOM mājaslapu.

iecēla Noviku par LPSR VDTK komisāru. LPSR VDTK darbību sāka 1944. gada jūlijā, PSRS otrreiz okupējot (reokupējot) Latviju. To izveidoja LPSR VDTK operatīvās grupas darbinieki. Atsevišķas LPSR VDTK operatīvās grupas tika nosūtītas uz Latvijas apriņķiem. Tās kļuva par kodoliem, ap kuriem 1944. gadā veidojās LPSR VDTK apriņķu daļas Latgalē, Vidzemē un Zemgalē. LPSR VDTK apriņķa daļas visā Latvijā darbu sāka tikai pēc karadarbības beigām Kurzemē 1945. gada 8. maijā.

PSRS UN LPSR REPRESĪVO IESTĀŽU VEIKTĀ LATVIJAS TERITORIJAS „TĪRĪŠANA” 1944.-1945. GADĀ. Reokupācijas laikā tūlīt pēc sarkanās armijas ienākšanas 1944.-1945. gadā Latvijā darbojās padomju represīvās iestādes: PSRS IeTK un tās karaspēks, VDTK un Aizsardzības komisariāta galvenā pretizlūkošanas pārvalde SMERŠ. PSRS un LPSR drošības iestāžu (arī LPSR VDTK) darbību no Vācijas armijas atkarotajā teritorijā noteica dažādas PSRS IeTK un PSRS VDTK pavēles, kā arī direktīvas. PSRS represīvo iestāžu pievēršanos Latvijas iedzīvotāju un tās teritorijā mītošo personu pastiprinātai pārbaudei un represēšanai, veicot tā saukto Latvijas teritorijas „tīrīšanu”, noteica vēsturiskie apstākļi:

- Latvija nonāca PSRS sastāvā 18 gadus vēlāk nekā vairums citu PSRS republiku,
- komunistiskā režīma īsais valdīšanas laiks 1940.-1941. gadā,
- sovjetizācijas otrreizēja uzsākšana līdz ar Latvijas reokupāciju 1944. gadā,
- 40. gados un līdz 50. gadu vidum sabiedrībā vēl bija dzīvas atmiņas par neatkarīgo Latvijas Republiku, tajā valdošajām vērtībām (krasi atšķirīgām no PSRS ideoloģijas sludinātā šķiriskuma principiem),
- Latvijas iedzīvotāju viengabalainais nacionālais sastāvs, beidzoties Otrajam pasaules karam (lielākā daļa bija latvieši),
- sabiedrības (īpaši laucinieku) nelielais atbalsts okupācijas režīmam Latvijas reokupācijas laikā.

No 1944. gada jūlija LPSR VDTK un IeTK ar savu aģentu palīdzību apzināja sarkanās armijas aizmugurē palikušos latviešu leģionārus un citas Vācijas armijas militārpersonas, policistus, nacistu okupācijas laika amatper-

sonas, sarkanās armijas dezertierus, nacionālās pretošanās kustības dalībniekus un viņus represēja.

Lai veiktu teritorijas „tīrīšanu”, 1944.-1945. gadā Latvijā darbojās PSRS leTK/VDTK operatīvie sektori. 1945. gada sākumā darbojās seši PSRS leTK/VDTK operatīvie sektori. Tos vadīja pieredzes bagāti no Maskavas iesūtīti represīvo iestāžu darbinieki. Operatīvo sektoru pakļautībā bija nodotas arī PSRS leTK karaspēka apakšvienības, kas atradās Latvijā.

Kā liecina 1944. gada 8. janvāra PSRS iekšlietu komisāra Lavrentija Berijas ziņojums par PSRS leTK karaspēka darbību sarkanās armijas aizmugurē 1943. gadā, PSRS leTK karaspēks „ienaidnieka aģentūru, Dzimtenes nodevējus, nodevējus, bandītus, dezertierus, vācu okupantu ielikteņus un atbalstītājus un citus noziedzīgus elementus nodeva leTK, VDTK un SMERŠ pretizlūkošanai, kuri atradās attiecīgajā teritorijā”.

PSRS represīvo iestāžu represēto cilvēku skaits kopš 1944. gada jūlija, kad Latvijā ienāca sarkanā armija, līdz 1945. gada 20. janvārim sasniedza 5223 cilvēkus. No tiem Rīgā represēti 962, bet piefrontes joslā – 542 cilvēki.

1945. gada 11. janvārī tika izdota PSRS leTK pavēle nr. 0016 par pasākumiem, lai sarkanās armijas aizmuguri „attīrītu” no ienaidniekiem, kā arī nozīmētu PSRS leTK pilnvarotos sarkanās armijas Baltijas, Baltkrievijas un Ukrainas frontēs. Lai uzdevumu varētu izpildīt, leTK/VDTK, SMERŠ un leTK karaspēkam vēl palīgā nosūtīja 9024 PSRS leTK karaspēka pulku militārpersonas.

Pēc Vācijas armijas kapitulācijas Otrajā pasaules karā komunistiskais režīms lielu uzmanību pievērsa ne tikai bijušo Vācijas armijas militārpersonu, bet arī to Kurzemes civiliedzīvotāju, kuri ilgāku laiku bija atradušies nacistu okupētajā teritorijā, represēšanai.

PSRS leTK/VDTK, SMERŠ un leTK karaspēks koordinēti darbojās arī tad, kad sarkanās armijas Ļeņingradas frontes formējumi pēc 1945. gada 8. maija iegāja visā Kurzemes teritorijā.

Sarkanā armija, PSRS un LPSR represīvās iestādes, PSRS leTK iekšējā karaspēka Ļeņingradas frontes aizmugures „attīrīšanas vie-

nības” Kurzemē izvērsa plašas politiskās represijas – totālu teritorijas pārbaudi, pieliecot tādās represēšanas formas, kādas citos Latvijas novados neizmantoja (vairākkārtēja teritorijas „tīrīšana”, iedzīvotāju filtrēšana).

Karaspēka vienības izvietojaš ķēdēs un sistematiski pārstaigāja Kurzemes teritoriju, aizturot un nogādājot filtrēšanas punktos visus 16-60 gadus vecos vīriešus – Kurzemes iedzīvotājus, bēgļus, bijušās Vācijas armijas militārpersonas, vācu gūstā nonākušos sarkanarmiešus u.c. Bēgšanas gadījumā viņi tika nogalināti. Uz vietas bija jāiznīcina personas, kuras veica diversijas un terora aktus. Pēc pārbaudes leTK nometnēs bija jāatstāj sevišķi bīstamo kategoriju cilvēki. Tālkāi filtrēšanai citviet PSRS teritorijā no Latvijas tika izvesti vismaz 58 410 cilvēku.

No 1945. gada maija līdz 1945. gada decembrim Latvijā represīvās iestādes politisku iemeslu dēļ arestēja 6450 cilvēku.

Salīdzinot pa mēnešiem, vislielākais skaits arestēto – 1777 – bija maijā, tātad pēc Vācijas armijas kapitulācijas. Lielais arestēto skaits izskaidrojams ar Kurzemes „tīrīšanu”.

Latvijā, kuru bija okupējusi PSRS, situācija represiju pielietošanā pret „kara noziedzniekiem” un „kolaboracionistiem” atbilda kopējai tendencei Padomju Savienībā. Represējamais izvēlējās okupācijas vara, tos tiesājot pēc okupētājvalsts kriminālkodeksa.

LPSR okupācijas režīms atbrīvojās gan no cilvēkiem, kuri bija pastrādājuši reālus kara noziegumus, gan no „buržuāziskajiem nacionālistiem”, kuru atrašanās nacistu okupētajā teritorijā vien jau radīja drošības iestāžu interesi. Vēl neaplēsts, bet tūkstošos mērāms cilvēku skaits tika notiesāti kā „vāciešu atbalstītāji”, „dzimtenes nodevēji”, tātad „kolaboranti”, vai izsūtīti kā šo kategoriju ģimenes locekļi vai vienkārši tautības dēļ (pavisam no 1944. gada jūlija līdz 1945. gada decembrim politisku iemeslu dēļ Latvijā arestēja 18 340 cilvēku). Atbrīvoties no „vāciešu atbalstītājiem” un „dzimtenes nodevējiem” bija ieinteresēta gan PSRS centrālā vara, gan vietējā komunistu elite. Maskavai „buržuāziskie nacionālisti” traucēja ātrāk veikt LPSR sovjetizāciju, bet vietējai kompartijas elitei represijas lielā mērā garantēja

dalībnieku tīrību republikas administratīvajā un saimnieciskajā pārvaldē.

Atbilstoši politiskās neuzticamības principam iznīcinot vai turot ieslodzījumā (visbiežāk 19-45 gadu vecus vīriešus), okupācijas režīms neitralizēja tos Latvijas iedzīvotājus, kuri potenciāli varēja izrādīt jebkāda veida, arī bruņotu pretošanos. Tā tika apsūdzēti tūkstošiem nevainīgu cilvēku, kuri pēc starptautisko tiesību standartiem nebija veikuši krimināla rakstura noziegumus.

Turpinājums sekos

Kārlis Zvejnieks

TIESĀŠANA ŠTUTHOFĀ

Nākošais! – Aleksandrs tūlīt neatbildēja. Viņš steidzās aprunāties ar Mārtiņu, kas nupat iznāca pa durvīm no blakus telpas. *Nu kā gāja?* – viņš uzrunāja bārdaino. *Liekas tīri labi. Teicu, ka esmu darbojies tikai pret vāciešiem. Pret krieviem nē. Liekas, tikšu atpakaļ uz Rīgu.* – *Varbūt Rīgu neredzēsi kā savas ausis. Netici viņu solījumiem.* – *Nākošais!* – Nu jau skaļāk atskanēja no blakus telpas. *Es jau nāku!* – atsaucās cietumnieka tērpā gaidītais un iesteidzās zālē, kur pie sarkanu segu klāta galda sēdēja prokurors un rakstvedis.

Aleksandrs nostājās galda priekšā. Prokurors likās samērā jauns. *Variet sēsties!* – prokurors norūca. Aleksandrs paklausīja. *Vārds, uzvārds?* – *Aleksandrs Olavs.* – *Kad dzimis?* – *nākošais jautājums. 1909. gadā. Bet kas jūs tāds?* – *Nāca pretjautājums.* – *Esmu Padomju Savienības tieslietu komisārs.*

Daudzi latviešu ieslodzītie krieviski nesaprot, ne krievi latviski. Tas lietu sarežģī, tādēļ nozīmēja te mani. Protu arī vāciski.

Tik jauns, komisāra kungs. – *Neesmu nekāds kungs, sauciet mani: biedri komisār!* – *Biedrs, un gribat mani tiesāt?* – Aleksandrs zobgāļi pasminēja. – *Tiesāt nē, pratināt. Tiesāšana nāk pēc pratināšanas. Varbūt nemaz nebūs jātiesā. To redzēsīm vēlāk.* Viņš likās laipns. Izvilka no krūšu kabatas paciņu amerikāņu Camel cigaretes. – *Laba marka, ja gribat, došu jums visu paciņu. Vai smēķējat?* – viņš

noprasīja. (Ahā, vecs triks. Uz āķa neuzķersos – nodomāja pratināmais. Viņš zināja, ka cigarešu dēļ viens otrs darīja nez' ko.) *Nesmēķēju, paldies!* – bija viņa atbilde. Pratinātājs iebāza cigaretes kabatā. – *Bet nu pie lietas. Esiet vaļsirdīgs. Izstāstiet visu, kā bija. Gribu zināt, kāda jūsu izcelsme. Kas jūsu tēvs?*

Tērbatā mans tēvs jaunībā studējis teoloģiju, bet liberālo uzskatu dēļ nav dabūjis mācītāja darbu. Pārslēdzies uz Rīgu, studējis Politehniskā Institūtā, ko beidzis 1904. gadā. Kā revolucionārs 1905. gadā apcietināts. Gadu nosēdējis cietumā. Pēc tam uzsācis darbu kā būvuzņēmējs un uzcēlis trīs lielus īres namus ar latviešu strādniekiem. – Bijis revolucionārs un pēc tam pārvērties buržujā, darba ļaužu izsūcējā – iemetās starpā biedrs prokurors. – Nezaimojiet manu tēvu. Viņa piemiņa man svēta. Viņš pats pie būvēm strādāja. Trīs namus uzcēla ar saviem sviedriem, gudrību un latvieša uzņēmību. Viņa strādnieki viņu mīlēja. Tas pats notika, kad, I Pasaules karā sākoties, viņš devās līdzī kādiem 200 000 bēgļiem kopā ar ģimenēm uz Krieviju, lai izbēgtu no vāciešiem. Viņu izvēlēja par Bēgļu Aprūpes Komitejas vadītāju. Viņš daudz palīdzēja tautiešiem, un tie viņu cienīja. Žēl, ka viņš nomira svešumā ar tīfu 1917. gadā.

Latviešu bēgļiem šinī karā vajadzēja darīt kā jūsu tēvam un citiem un doties uz Krieviju, ne Vāciju. – tā prokurors. – Esam spaidītas trīs mazās Baltijas tautas starp diviem milzeņiem, Krieviju un Vāciju, un malti karos kā trīs gaudi starp lieliem dzirnu akmeņiem. Padomju Savienība nav Krievija. To mēs redzējām un izcietām 1940./1941. gadā, kad Padomju Savienība un Sarkanarmija okupēja Latviju, gadā, ko mēs saucam par „Baigo gadu”. Vispirms visu nacionalizēja. Viss piederēja valstij. Privātīpašuma vairs nebija. Par mūsu dzīvokli mūsu pašu mājā mums bij jāmaksā valstij. Vajāja, apcietināja, izsūtīja, pat nošāva tos, kas bij pret jauno režīmu. 1940. gada augustā bij izsludinātas vēlēšanas. Latvijas tauta it kā lūgusi Padomju Savienībai uzņemt mūs citu brālīgo republiku saimē. Jau pirms vēlēšanu beigām radio ziņoja, ka par to nobalsojuši 97% Latvijas iedzīvotāju. Farss tas bija. Patiesībā 97% latviešu būtu nobalsojuši pret.

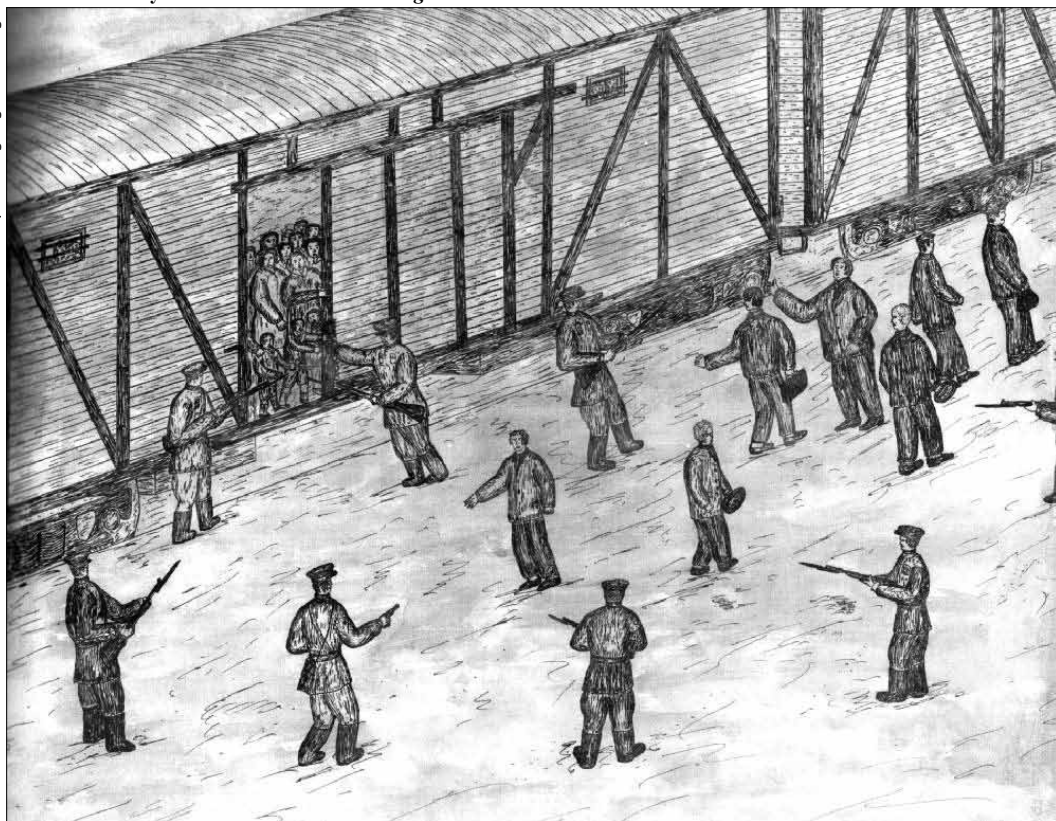
Prokurators garlaikoti klausījās. Liekas, viņš sen jau to bija dzirdējis. Ko jūs zināt par Latvijas Centrālo Komiteju? Vai piedalījāties LCK sēdēs? Kas tur bija? Vai kādu pazināt? – Sēdēs piedalījās bijušie valsts viri, kam rūpēja Latvijas nākotne un kas vēl nebija krievu vai vācu apcietināti un izsūtīti. Kā jau droši vien vācu papīros lasāms, biju vienkāršs kurjers, kam bij jānogādā LCK ziņojumi uz Ventspili, kur tos tālāk nogādāja Latvijas sūtnim Stokholmā kāds drošsirdīgs Ventspils zvejnieks. – Zvejnieks? Kas tas bija? Kā viņam vārds? – saausījās prokurors un pārtrauca runātāju. – Nezinu – nāca atbilde. Bijām norunājuši, ka savus īstos vārdus neteiksim, lai viens nenodotu otru, ja mūs noķertu un spīdzinātu. (Vārds bija Siliņš. To Aleksandrs zināja, bet neatklāja.) – Pastāstiet tuvāk par šo zvejnieku – interesējās prokurors.

Viegli tas nebija, jo pa Baltijas jūru patulēja vācu ātrlaivas, lai bēgļi nebēgtu uz Zviedriju. Bet viņš zināja ko darīt, jo veica to ar dzīvības briesmām vairāk reizes. Viņam laimējās. Mūsu sūtnis Stokholmā par notikumiem Latvijā savukārt sazinājās ar franču un angļu sūtņiem. – Un jūs naivi domājat, ka angļi un franči nāks jums palīgā. Baltijas valstis atbrīvot ir no vāciešiem, ir krieviem. Veltas pū-

les. Nav jau Bermonta laiki, kad angļu kara kuģi, noenkurojušies Rīgas līcī preti Boldeņai, apšaudīja lielgabaliem vācu ierakumus, tā palīdzot latviešiem Bermontu sakaut. Šoreiz angļi un franči mūsu sabiedrotie. Velti gaidīt, ka viņi jums palīdzēs! – Viņi jūsu sabiedrotie, jūs ar viņiem varat sazināties, mēs nē. Kāds absurds.

Prokurors uzmeta Aleksandram baltu aci, bet neatbildēja... Ātrumā nevarēja pareizo atbildi atrast. Mazās Baltijas tautas par sevi nevar pastāvēt. Viņām jāpakļaujas kādas citas lielākas valsts gādībai, viņš pamācīja. – Jūs domājat Padomju Savienībai? – jautāja Aleksandrs. Tā mums izpostīja to, kas 20 brīvības gados bij celts. Mēs dzīvojām labāk kā Padomijā. Un tikpat labi kā Dānijā, Šveicē, Holandē, Beļģijā. Un arī „Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē, mēs gribam sev paši likumus lemt. Šī zeme ir mūsu, šīs pilsetas mūsu” – viņš citēja dzejnieku Plūdoni. – Latvijas zeme pirka krievu asinīm, uzsvēra prokurors. – Mēs Latviju neesam pārdevuši, iecirtās pratinātais. Kas viņus aicināja Latvijā iebrukt? Tagad salīduši kā utis kažoka krāgā, kur siltāk un labāk. Nevainīgus latviešus apcietina, nošauj vai izsūta. To jau pieredzējam Baigajā gadā. 1941. gada 14. jūnija

Gintautas Martynaitis. *Vīriešu atdalīšana no ģimenēm*

naktī izsūtīja vairāk kā 15.000 vīrus, sievas, sirmgalvjus un mazus bērnus, sabāza kā lopus aizrestotos preču vagonos un prom uz Sibīriju. Bij paredzēts tos aizstāt ar krievu muzīkiem. Tagad, kad komunisti otrreiz iekaro mūsu zemi, droši vien izsūtīs vēl vairāk. Tanī pat 1941. gada 15. jūnijā Litenē apšāva 500 Latvijas armijai piederīgo, vairums virsnieku, kas negribēja tikt pārskaitīti Sarkanarmijā, pārējos aizsūtīja uz Padomiju, un tie pazuda. Kad nedēļu vēlāk Rīgā ienāca vāci, Centrālcietumā atrada 90 nošautus liķus, ko komunisti panikā bēgot likvidējuši. Nošauto starpā ģenerālis Gopers, Latvijas skautu priekšnieks, tāpat tautskolu inspektors Čuibe ar dēlu. Ko tie bij nogrēkojušies? Vienīgi, ka latviešu patrioti.

Cietos, cietos, bet nu mans mērs pilns, uzbrudināts iesāka pratinātājs. Negribēju sevi atklāt, bet nu man jāsaka – esmu Latvijas ebrejs (jūs teiktu žids, vāci jūds). Esmu dzimis un uzaudzis Ventspilī, kur beidzu Ventspils latviešu ģimnāziju. 1939. gadā aizgāju Latvijas universitātē studēt tieslietas. Krieviem ienākot, intereses pēc iestājos komjaunatnē. Nemaz tik slikti nebij. Biju divus gadus nostudējis un biju jau atgriezies Ventspilī, bet 1941. gada 22. jūnija rītā biju Ventspils stacijā, jo bija jānokārto šis tas Rīgā. Pēkšņi otrpus Ventai, kur bija krievu lidlauks, atskanēja apdullinoši sprādzieni. Krievu manevri – nodomāju. Bet negaidot stacijai pāri pārskrēja lidmašīna, vācu pazīmēm uz spārniem un nobēra ložu kārtu. Nu man bij skaidrs. Kaŗš! Kā tad! Stacijā saskrēja pārbijušies krievu karavīri un lauzās uz vagoniem. Es viņiem līdz! Cik nebij dzirdēts par jūdu grautiņiem Vācijā. Un vāci kāvās jau Polijā un rietumu frontē ar frančiem un angļiem. Vilciens piebira pirms atiešanas laika. Tā aizbraucu līdz Maskavai. Tā bij pēdējā reize, kad redzēju savus vecākus. Tēvs bij zobārsts. Vēlāk dabūju zināt, ka abi ar māti kopā ar citiem ebrejiem Ventspilī vācu nošauti. Par ko? Tikai tāpēc, ka bija ebreji. Jūs raudat par dažiem simtiem latviešu, ebreju bij miljons, ko vācieši nošāva, kur vien ieradās. –

– Jūs runājat par simtiem latviešu. Ne simtiem, bet tūkstošiem un desmit tūkstošu, varbūt pat simtu tūkstošu latviešu, ko komunisti iznīcinājuši karos, izsūtījumos un tāpat nošāvuši. Pat tie latvieši, kas I Pasaules kara lai-

kā kļuva komunisti un pēcāk ieņēma augstus amatus Padomju Savienībā un Sarkanarmijā – Eidemanis, Rudzutaks, Alksnis, pulkvedis Vācietis u.c. – kļuva Staļina upuri, viņš viņus visus lika nošaut. Moris savu darbu bij padarījis, moris varēja iet. Nošāva pat rakstnieku Linardu Laicēnu, kas vēl 1932. gadā ticēja strādnieku „paradīzei” un aizbēga no Latvijas uz Padomiju. 1935. gadā Padomju Savienībā registrēti 200 000 latviešu, bet 1939. gadā – 130 000, tāvad par 70 000 mazāk. Kur viņi palika? Vieniens no viņiem uz Latviju neatgriezās. Ja karš būtu sācies gadu agrāk, varbūt tie visi vēl būtu dzīvi. Uz listes bij arī ebrejs, politbiroja loceklis Trockis, kam laimējās izbēgt uz ārzemēm. Man universitātē arī bij draugs ebrejs, bet tas pazuda Salaspilī. 20. gados Ukrainā Maskavas tišuprāt izraisītā bada nāvē un ciņās starp „sarkanajiem” un „baltajiem” bojā aizgāja vairāki miljoni ukraiņu. Divu despotu, slepkavu Hitlera un Staļina dēļ izklīdināti un nogalināti miljoniem cilvēku, ne tikai ebreji vien. –

– Klusu! Ne vārda vairs! Negribu tālāk dzirdēt! – pielēca kājās prokurors. Pielīdzināt lie-lo Staļinu Hitleram un pie tam vēl nosaukt par despotu un slepkavu! –

– Abi pār vienu kārti metami. Tie paši vēži, tikai citā kulītē, mierīgi noteica Aleksandrs

– 25 gadi Sibīrijā! – uzsita ar dūri uz galda prokurors. Tādu laist atpakaļ uz Latviju pie citiem? Viens sapuvīs ābols var samaitāt veselu kurvi. Tad apdomājās. Tā kā esat strādājuši pret vāciešiem un uz krieviem neesat šāvuši, ir vainu mikstinoši apstākļi. Nesūtīsim jūs uz ogļraktuvēm aiz polārā loka kā latviešu leģionārus, bet vairāk uz dienvidiem. Un sargāties! Turiet muti! Vienmēr būs, kas jūs nodos, un tad, ziniet – pie sienas! –

– Laikam viņam palika manis drusku žēl. Patika, kad sacīju, ka man labs draugs bij ebrejs. Bet tā bij taisnība! Man radās antipatija pret jauno prokuru paša sākumā, kad viņš nosauca tēvu par buržuju un darbaļaužu izsūcēju. Varbūt vajadzēja drusku pievaldīt mēli. Māte vienmēr pārmetusi, ka esmu straujš un nesavaldīgs. Kas man uz sirds, tas man uz mēles. Bet nu jau par vēlu, nokāra galvu Aleksandrs.

Kārļa Zvejnieka (1921-2015, skat. 57. lpp.) „Tiesāšanai Štuthofā” pamatā ir patiesi pieraksts no nesenās vēstures.

VEĻU CEĻĀ dodas ārsts un rakstnieks **Kārlis Zvejnieks** (1921-2015, pseid. Kārlis Kurbads, Kuraž Kriš), sāk studēt medicīnu LU, iesaukts (1943) Latviešu leģiona 15. divīzijas sanitārajā rotā, karagūsteknis Putlosas nometnē. Ieguvis Dr.med. grādu Minsteres U. (Westfälische Wilhelms-Universität Münster – WWU). Dzejkrājums *Silu šalkas* (1962), isprozas krājums *Inese* (1964), romāni *Baltā pils* (1984), *Nemiera negaisi* (1996), pārdomas/esejas *Zelta cauna* (2010), tāmnieku izloksne (ar pseid. Kuraž Kriš un Reiņa Birzgaļa ilustrācijām) *Ventiņ pus* (1967) un *Lustig dzīvīšēn* (1986). Akadēmiskās organizācijas *Ramave* saimnieks, arī Latviešu rakstnieku apvienības (LaRA) trimdā pr-jš (1987-1990) un viens no LaRAs grāmatu kluba izveidotājiem. TZO. ●●● Gleznotājs un mākslas zinātnieks **Jurģis Skulme** (1928-2015). Notiesāts par padomju varas diskreditēšanu (1977). Personalizstādes Latvijā, Lietuvā, Zviedrijā, piedalījies grupu izstādēs Norvēģijā, Krievijā, Vācijā un Šveicē. ●●● Lietuvišu prozaikš **Petras Dirgēla** (1947-2015), *Sajūdis* (Atmodas) laikā krasi nostājās pret sovjetu socreālisma dogmām. Talrida Rulļa tulkojumā publicēta *Baltijas triloģija*. ●●● Nobela prēmijas laureāta (2011) **Tomas Tranströmer** (1931-2015) dzejoļu latviskojumi iespiesti jau sākot ar *JG61*(1967), bet „Tranströmers un latviešu moments” – plaša intervija ar vienu no dzejnieka darbu tulkotājiem un viņa tuvu paziņu **Zigurdu Elsbergu**, publicēta *JG268*(2012) (skat. <*jaunagaite.net*>). ●●● **Ginters Grass** (Günter Grass, 1927-2015), autors vismaz 15 grāmatām, no kurām **Silvija Brice** latviskojusi *Skārda bungas* (*Die Blechtrommel*, 1959), *Kaķis un pele* (*Katz und Maus*, 1961), *Krabja gaitā* (*Im Krebsgang*, 2002). Par daudzkārt apbalvoto (Nobela prēmija 1999) autoru skat. *JG270:22-24*(2012), arī **Jura Silenieka** „Gotenhafenas elēģijas” *JG231:23-32*(2002), *232:23-29*(2003) – <*jaunagaite.net*>. (re)

CILDINĀJUMI – Mūsu rakstniecībā nozīmīgākā Latvijas Literatūras gada balva (**LALIGABA**) dzejniekam, atdzejotājam, redaktoram **Leonam Briedim** par mūža ieguldījumu, literatūrzinātniecei **Evai Eglājai-Kristonei** par LU LFMI publicēto, Latvijas un Rietumu trimdas rakstnieku kontaktiem veltīto grāmatu *Dzelzsgriezēji* (skat. **Jura Šlesera** recenziju *JG279:26-29*), **Uldim Bērziņam** par dzejas krājumu *Izšūpojušies*. *Bibliotēka ostmalā* (skat. *JG270*, 278, 279), **Ingai Ābelei** par romānu *Klūgu mūks* (arī pērnā gada iecienītākais darbs *delfi.lv* balsojumā), **Dacei Meierei** par labāko tulkojumu (itālieša **Kurcio Malapartes** esejas *Nolādētie toskānieši*), **Ingai Gailei**

Kārlis Zvejnieks

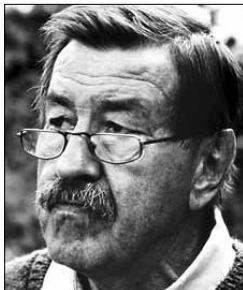
Jurģis Skulme

Petras Dirgēla

Tomas Tranströmer

Günter Grass

par dzejas krājumu bērniem *Vai otrā grupa mani dzird?*, **Katrīnai Rudzītei** par spilgtāko debiju – dzejas krājumu *Saulesizplūdums*. ●●● Ērika Raistera Piemīšanas fonda (ĒRPF) balva literatūrvēsturniecei **Ingunai Daukstei-Silasproģei** (skat. 62. lpp.). ●●● Aspazijas prēmija rakstniecei/tulkotājai **Annai Velēdai Žīgurei** par dzejnieces daiļrades un latviešu literatūras popularizēšanu Latvijā un ārpus tās. ●●● **Dirigentam Marisam Jansonam** (par mūža ieguldījumu) **Lielā** mūzikas balva, ko viņš novēlējis savai pirmajai skolai – Jāzepa Mediņa Rīgas 1. mūzikas skolai mūzikas instrumentu iegādei, **Ingai Kalnai** (par solokonzertu *Bel canto*), **Kristapam Pētersonam** (par operu *Mihails un Mihails spēlē šahu*), projektam *Bacha Pasija*, dziedātājam **Egilam Siliņam** (par Mendelsona-Bartoldi oratoriju *Elija* un vairākiem solokonzertiem), čellistei **Solai Gabetai** (par solopartiju Pētera Vaska 2. čellkoncerta *Klātbūtne* pirmatskaņojumā), ērģelniecei **Kristīnei Adamaitei**, saksofonistam **Andrim Dzeņītim**, speciālbaldas sitaminstrumentālistam **Jānim Bombizo-Fedotovam**, pedagogam/dirigentam/komponistam **Jānim Kaijakam** (par talantu audzināšanu) un dirigentam **Kasparam Ādamsonam**. ●●● Grāmatu mākslas konkursa „Zelta ābele 2014” galvenās balvas (9.IV) saistītas ar „Mansardu” – apgāda izdotajam **Mārs Zālītes** romānam *Pieci pirksti* (*Iecienītākā grāmata*) un **Zigmundam Lapšam** (*Gada māksliniekam*). (vg) (re)

Jaunievēlētāis (10.V) Latvijas Rakstnieku savienības pr-jš, rakstnieku un kultūras žurnālists **Arno Jundze**, un jaunās valdes locekļi **Guntis Berelis**, **Ronalds Briedis**, **Jānis Jurkāns**, **Matias Knolls**, **Ieva Kolmane**, **Sandra Ratniece**, **Māris Rungulis**, **Valdis Rūmnieks**, **Mudīte Treimane**, **Sandra Vensko**, **Egils Venters** uzsver nepieciešamību veidot jaunu un mūsdienīgu LRS tēlu un rakstnieku sociālo aizstāvību.

JAUNIZDEVUMI. **Aivars Eipurs** Braila rakstā neredzīgajiem izdevis *Miminas jeb zemestrīce zābakā*, kurā rādīts autora skatījums uz Braila rakstu, neredzīgajiem un bibliotēkas Braila raksta nodaļu.

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS. Sadarbojoties LNB Atbalsta biedrībai un vācu izdevniecībai **Axel Menges** (sērijā *Opus*), klajā nākusī grāmata par LNB ēku un tās arhitektu **Gunnar Birkerts**. *National Library of Latvia, Riga*. ●●● Kanādā izdota **Liānas Langas** dzejas izlase angļu valodā *Deadly Nightshade* (tulks. **Margita Kāliņa**). ●●● Austrālijā mītās **Ināras Strungas** romāns *Sunstone* radies kā vingrinājums rakstnieku kursos Kvinslandē – tas skar medicīnu, mazliet

ĒRPF balvas laureāte Inguna Daukste-Silasprōģe

glezniecību un vēsturi. ●●● ASV dzīvojošā **Raven Howell** (īstajā vārdā **Laima Medne-Howell**) ar bērnu miega dzejoļu grāmatiņu *Dozy Poems, Cozy Days. Poems to Calm the Active Child* cenšas nomierināt gan satrauktos bērnus, gan vecākus. (vg)

ASPAZIJAS PROSE: STORIES. FANTASIES. DIALOGUES. A NOVELLA atvērta (30.III) Aspazijas mājā Dubultos. Dienu vēlāk kultūras portāls *Satori* intervē izlases angļiskotāju/sagatavotāju **Astrīdu Stānki** (Stahnke), kura iesākusi tulkot latviešu rakstniekus pēc Dienvidilinoisas U. (U. of Southern Illinois) teātra zinātni prof. **Alfrēda Straumaņa** aicinājuma (1974.21.X) līdzdarboties baltiešu drāmu tulkošanas projektā. Raina *Zelta zirga* tulkojumam sekojis Aspazijas prozas darbs *Atriebēja*, tad 1985. gadā angļiski publicētā drāma *Sidra šķidrā* u.c. Aspazijas darbi ir *politizēti, vai viņa to gribēja vai nē*, stāsta Stānke. Trimdā – Milvokos (Milwaukee, ASV) *viena kundze* mēģinājusi lugu uzvest, bet tas tikai izdevies *ar lielām sāpēm*, jo luga tikusi uzskatīta *par komunistu propagandu, tur ir sarkanais šķidrā*. Vēsturiski – lugas pirmuzvedums noticis Rīgā tieši 1905. gada revolūcijas laikā, 21. janvārī, tikai divas nedēļas pēc Asiņainās svētdienas. *Raganu* Stānkes tulkojumā izrādījusi kāda Ņujorkas mākslas skola Latviešu centrā Jonkeros – visi aktieri bijuši amerikāņi. *Aspazijas simboli ir universāli. Var attiecināt uz revolūciju, bet arī uz sievietes personīgo dzīvi. „Sidra šķidrā” man ir dārgs... sievietes Aspazijas drāmās pašuzpurējas, lai glābtu. Protagonisti kļūst par it kā Kristus pestīšanas simboliem... ar Raini dzejniece iegājusi „Jaunās strāvas” plūsmā, politika kļuva bīstama. Raini apcietināja. Tā ir vēsturē... Aspazija pati ir kā simbols Latvijai – tā tulkotāja/pētniece Satori intervijā.* (al)

DZEJA. Latgaliešu rakstnieces **Anitas Mileikas** debijas dzejas krājums *mūžīgā nepārtikusī stirna* ir rakstīts gan latviešu literārajā valodā, gan latgaliešu dialektā, un tas atklāj abu pasaulju saikni. ●●● **Mirdzas Kerliņas** dzejoļi skolas vecuma bērniem ir lasāmi krājumā *Tītars apgāz tintenes*. ●●● Asprātīgi dzejoļi bērniem un amizanti zīmējumi redzami dzejnieka **Māra Runguļa** un mākslinieces **Agijas Stakas** dzejoļmīklu grāmatā *Māja, kas dūc*. (vg)

PROZA. Stāstu krājumā *Zilie jūras vērsi* ievietoti 2014. gadā izsludinātā fantāzijas, fantastikas un šausmu stāstu konkursa 20 labākie stāsti. ●●● **Dainas Tabūnas** stāstu krājuma *Pirmā reize* varones godam cīnās ar dzīves grūtībām, neskatoties uz to, ka vienmēr atgadās kāds jauns pārsteigums. ●●● To, ka par varoņiem nepiedzimst, bet par tādējiem kļūst visik-

dienišķākie ļaudis, ja ir nepieciešamība, parāda **Māris Bērziņš** romānā *Svina garša*, aprakstot Torņakalna mālderzeļa dzīvi 1939., 1940. un 1941. gadā. ●●● Detektīvomānu cienītājiem **Daces Judinas** romāns no sērijas *Izmeklē Anna Elizabete*, un tas saucas *Siers otrajai pelītei*. ●●● **Viļa Kasima** debijas romāns *Lielā pasaule* ir satirisks stāsts par mēģinājumu izveidot jaunu, labāku Latviju klusā Salacas ielokā. ●●● *JG* lasītājiem pazīstamās **Sabīnes Košeļevas** debijas romāns *Rīga-Maskava. 21. gadsimta milasstāsts* ir par savas vietas meklēšanu haotiskajā postpadomju telpā un par skaistu un neiespējamu mīlestību. ●●● **Ilzes Jansones** ceturrtā grāmata *Vienīgais* liks padomāt par to, kas ir mūsu dzīvē nozīmīgais. ●●● Liepājnieka **Ērika Kūļa** romāns „ar dzīves sūruma garšu” *Vecīt, bez komentāriem...* stāsta par galvenā varoņa sasaistīšanos ar narkotiku tirgotājiem cerībā tikt pie labākas dzīves. ●●● *JG līdzstrādnieces*, Austrālijā dzīvojošās **Lidijas Dombrovskas** *Ēdenes dārza kafēnīcā* lasāmi viņas dzīves un iztēles tēlojumi, iepazīstīnot ar interesantām personām un notikumiem viņu dzīvē kādā Austrālijas pilsētā. (vg)

DAŽĀDA SATURA. **Janīnas Kursītes** *Latvieša māja* ir par pakāpenisko atgriešanos pie istām latviešu mājām – vērtība, ko arī arvien vairāk apzinās jaunā paaudze. ●●● *Okupācijas režīmu esmu nīdis visus garos gadus*, saka **Valdis Krastiņš** savā atmiņu grāmatā *Gadu desmiti lāča ēnā*. ●●● **Vīks (Viktors Kalniņš)** grāmatā *Santamonika, Arhangeļskas apgabals* dzīvīgā un savdabīgā valodā stāsta par savām gaitām padomju armijā aiz Ziemeļu polārā loka. ●●● **Ingunas Baueres** romāna *Anna Ne zelts, bet putekļi* pirmā daļa *Mācītājs un viņa dēls* ir stāsts par vācu mācītāju Kēlbrantu ģimeni 19. gs. Vidzemē, un tajā tverts skatījums uz latviešiem no cittautiešu skatpunkta. ●●● Rakstu krājumā *Nācījas hronika* publicēti **Mārtiņa Kaprāna, Ivara Ijaba, Andreja Plakana, Mārtiņa Mintaura, Olgas Procevskas, Dagmāras Beitneres-LeGallas, Igora Gubenko un Denisa Hanova** raksti, kuros no vēstures, sociālo zinātņu un filozofijas skatpunktiem pēta nācija kontekstā ar kolektīvās atmiņas, postkoloniālisma, starpkultūru mijiedarbības studijām, kā arī analizēta latviešu trimdas un Atmodas vēsture. ●●● **Valdis Zatlers** „rokasgrāmatā prezidentiem” *Kas es esmu* stāsta par to, kā kļūt par prezidentu un kādus darbus paveikt, kļūstot par prezidentu. ●●● Rīgas kā Eiropas kultūras galvaspilsētas gada programmā tapušajā grāmatā *Liktens lietas* sakopoti 100 stāsti par ļoti personiskiem priekšmetiem, kas dzīvē izšķirīgos brīžos bijuši svarīgi rīdziniekiem un pilsētas viesiem, tādējādi veidojot saistošu kultūrvēsturisku liecību. ●●● **Edgars Arājs** vēstures atklājumus uz Gūtmaņālas sienām sakopojis grāmatā *Ko vēsta uzraksti Gūtmaņāla*. ●●● **Juris Lorencs** savā trešā grāmatā *Ceļojumu maģija* aizved lasītāju uz Etiopiju, Krieviju, Ukrainu, Indiju, Taizemi, Turciju, Ēģipti un Togo. ●●● Pavisam maziem lasītājiem, pat tiem, kas vēl nemaz nemāk lasīt, **Māra Cielēna** izdevusi dzejoļu grāmatu ar **Ilzes Dambes** ilustrācijām *Nāriņas pidžama*. ●●● **Māris Putniņš** turpina *Mežonīgo pīrāgu* sēriju bērniem, grāmatas *Mežonīgie pīrāgi un Impeprators* varoņiem ļaujot ceļot pa Dienvidjūru. (vg)

TULKOJUMI. Latviešu izcelsmes norvēģu autors Terje Binders (**Terje Binder**) savā pirmajā romānā *Kur piedzimst vējš* (*Der vinden blefødt*) (tulc. Māra Valpētere un Arta Veidmane-Strēle) ar vēsturnieka precizitāti rekonstruē savu vecvecāku dzīves apstākļus 1905. gada revolūcijas notikumu krustugunis Latvijā un aicina lasītāju izzināt savas dzimtas vēsturi un saglabāt latvietību. ●●● Lietuviēšu izcelsmes amerikāņu rakstniece Rūta Šepetis (**Ruta Sepetys**), kas plaši pazīstama ar savu pirmo romānu *Between Shades of Grey* par lietuviēšu ģimenes likteni krievu okupācijā un izsūtījumā, tagad izdevusi otru grāmatu *Papīra sapņi* (*Out of the Easy*) – par jaunu meiteni pag. gs. 50. gados Ņuorleānā (New Orleans, ASV). ●●● Somiete Rika Pulkkinena (**Riikka Pulkkinen**) romānā *Patiesība* (*Totta*) cenšas atšķetināt kādas ģimenes dzīves stāsta patiesību no meliem (tulc. Maima Grīnberga). ●●● Ievērojams vēstures, kultūras, reliģijas un izglītības pētnieks, atzīts senebreju valodas tulkotājs un mācībspēks labākajās Itālijas universitātēs, kas jau 30 gadus pētījis kristietības svētos rakstus un Bibēlē neiekļautos tekstus, **Mauro Biglino** darbā *Citādā Bībele* (*The book that will forever change our ideas about the Bible*) (tulc. Anna Krumholce) apgalvo, ka tā ir lasāma un uztverama pavisam citādi, nekā pieņemts to darīt. ●●● Basku rakstnieka, politiķa un ārsta Luisa Martina Santosa (**Luis Martín-Santos**) romāns *Klusuma laiks* (*Tiempo de silencio*) (tulc. Edvīns Raups) atzīts par vienu no labākajiem 20. gs. spāņu romāniem, kas pirmo reizi (1962) iznāca pamatīgi cenzēts un tikai pēc 18 gadiem – necenzētā veidā. ●●● Franču kinorežisora, dramaturga un rakstnieka Ežēna Grīna (**Eugène Green**) romāns *Universālā kopiena* (*La communauté universelle*) (tulc. Vineta Berga) uzbūvēts pēc grieķu traģēdijas parauga, bet parāda mūsdienu sajaukto, haotisko un steidzīgo pasauli. ●●● Viegļākas lasāmvielas tīkotājiem noderēs čehu rakstnieka Josefa Škvorecka (**Josef Škvorecký**) romāns *Civēka dvēseles inženiera stāsts* (*Příběh inženýra lidských duší*), kas izseko Kanādā dzīvojoša čehu emigranta Danija Smiržicka dzīvesstāstam, piedzīvojumiem un dažādām cilvēcisķajām saskarsmēm (tulc. Jānis Krastiņš). ●●● Jāna Unduska (**Jaan Undusk**) īsprozas izlasi *Gaidot vārdus*, kurā iekļauti dažādos gados sarakstīti īsprozas darbi un trīs fragmenti no romāna *Krasti*, no igauņu valodas tulkojusi Maima Grīnberga. ●●● Jāna Kaplinska (**Jaan Kaplinski**) dzejas izlasi *Balts papīrs un laiks* no igauņu valodas atdzejojis Guntars Godiņš. ●●● Izdevēji sola, ka čehu rakstnieka Tomāša Zmeškala (**Tomáš Zmeškal**) mīlasstāsts ar totalitāris-Vijolniece Eva Bindere un orķestra *Kremerata Baltica* vadītājs Gidons Krēmers

JRT Foto: Jānis Dēmitars

No Ingas Ābeles *Aspazija*. *Personīgi*

ma sasaistītām rokām *Mīlestības vēstule ķīlu rakstā* (*Milostný dopis klínovým písmem*) (tulc. Sandra Nikulceva) ir tik aizraujošs, ka to gribas izlasīt vienā elpas vilcienā. ●●● Vēsturiskā romāna *Silva rerum* autore lietuviēšu rakstniece Kristina Sabaljauskaite (**Kristina Sabaliauskaitė**) trešajā daļā balstās uz reāliem notikumiem un biogrāfijām, savijot tās maģiskā vēstījumā par dzimtas mantojumu, kaislībām un nemierīgiem rēģiem (tulc. Dace Meiere). ●●● Latviski izdota kāda līdz šim Latvijā nezināma zviedru rakstniece Astridas Lindgrēnes (**Astrid Lindgren**) grāmata *Protams, Lota māc braukt!* (*Visst kan Lotta cykla*) (tulc. Mudīte Treimane). ●●● Stīvens Kings (**Stephen King**) romānā 22.11.1963 (tulc. Vanda Tomaševiča) ceļo laikā uz datumu, kad tika nogalināts ASV prezidents Džons Kenedijs. (vg)

MŪZIKA – Februārī, sakarā ar Latvijas prezidentūru ES Padomē, Briseles kultūras centrā BOZAR (*Palais des Beaux Arts*) koncertē **Kremerata Baltica**, atskaņojot J.S. Bachu un Henriku Gurecki, Amsterdamas karaliskais „Concertgebouw” diriģenta **Andra Nelsona** vadībā – Mocartu, Šostakoviču un Rihardu Štrausu, bet martā uzstājas koklētāja **Laima Jansone**, perkusionists **Artis Orubs** un kontrabasists **Andris Grunte**. ●●● Sakarā ar **Timofeja Kuļabina** Novosibirskā iestudēto *Tanheizeru* (kura darbība pārcelta uz mūsdienām: kinorežisors Tanheizers uzņem filmu *Venēras grota* par iespējamu Jēzus Kristus grēkā krišanu jaunības gados) pareizticīgo garīdznieks **Tihons** (*Padomju armijas dziesmas man patīk labāk par Vāgneru!*) iesūdzējis režisoru un operas direktoru par ticīgo jūtu aizskaršanu. Toties mūzikas kritiķu ieskatā neparastais iestudējums, *atbalstīts ar pārdomātu, rafinētu un turklāt emocionālu un psiholoģiski spēcīgu diriģenta Aināra Rubiķa muzikālo interpretāciju* (*irir.lv* 25.11), esot pagājušās sezonas labākais darbs. ●●● Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā (28.III) **Bacha maratons** – no ērģelmūzikas (**Vita Kalnciema**) un klavesīna koncerta (**Ieva Saliete**) līdz Hansa Eislera Mūzikas augstskolas (Hochschule für Musik ‘Hanns Eisler’, Berlin) rektora, diriģenta Veigles (**Jörg-Peter Weigle**) vadītajam JVLMA korim, pianistu virtuoziem (**Jurim Kalnciēmam**, **Ventim Zilbertam**, **Jurim Žvikovam**, **Jānim Maļeckim**, **Tomam Ostrovskim**) un JVLMA studentu orķestrim ar solistiem (vijolnieci **Evu Bideri**, pianistiem **Andreju Osokinu** un **Sergeju Osokinu**). (re)

TEĀTRIS – Režisore **Māra Kīmele** sadarbibā ar dramaturģi **Ingu Ābeli** Jaunajā Rīgas teātrī iestudējusi

Māris Ārgalis. *Spogulis* (1971)

Aspazija. *Personīgi*, kam pamatā Aspazijas un Raiņa attiecību veidošanās no satikšanās brīža līdz dzīvesbiedra nāvei. ●●● *Dirty Deal Teatro* skatāms (31.III) Ingas Gailes un Martas Martinsones sieviešu tiesību/lomas sabiedrībā varietē *Trauki*. Gaile, viena no atzītākajām mūsu dzejniece, Klāva Elsberga prēmijas, Annas Dagdas fonda balvas, Ojāra Vācieša prēmijas, Dzejas dienu balvas un Prozas lasījumu galvenās balvas laureāte, samēra nesen pieteikusi sevi teātra režijā – ar izrādi *Mūsu Silvija debesīs* Gertrūdes ielas teātrī un brāļu Strugacku lugu *Pēterpils pilsētas židi* teātrī „Skatuve”. (re)

TĒLOTĀJMĀKSLA – Atklātā vēstulē Kultūras ministrijai (2015.III) virkne redzamāko mākslinieku un mākslas zinātnieku/vēsturnieku aicina KM atgriezties pie sarunas par valsts veidotu mūsdienas mākslas muzeju, uzsverot, ka 20 gadu pēc neatkarības atgūšanas Latvija ir vienīgā Eiropas valsts bez muzeja, kas kvalitatīvi dokumentētu visu 20. gs. pēckara periodu Latvijas mākslā, rūpētos par iekļaušanos Eiropas un pasaules mākslas procesos, radītu piemērotu vidi mākslas procesa attīstībai un mākslas profesionāļu vadībā veidotu konceptuāli pārdomātu mākslas darbu kolekciju. Vēstuli paraksta fonda „Mākslai vajag telpu” valdes priekšsēdētājs Jānis Zuzāns, mākslinieki Džemma Skulme, Miķelis Fišers, Kaspars Zariņš, Katrīna Neiburga, Ilze Avotiņa, Kristīne Luīze Avotiņa, Vija Zariņa, Aigars Bikše, Kristaps Ģelzis, Kristaps Zariņš, Ritums Ivanovs, mākslas zinātnieki/kuratori, galeriju un izdevniecību vadītāji Laima Slava, Daiga Rudzāte, Baiba Morkāne, Ieva Kalniņa, Līga Sāne, Diāna Barčevska, Anda Treija, Inga Šteimane, Ilze Žeivate, Ilona Arne, arhitekta Zaiga Gaile u.c. ●●● Ar tēlnieka Aigara Bikšes darbu izstādi *Inficējot taisnību*

pērn gada otrajā pusē Rīgas galerija „Daugava” atklāj jaunus un plašas telpas Ausekļa ielā 1, Rīgā. ●●● Vecmeistara Imanta Vecozola darbus izrāda vecajā galerijā Alksnāja ielā. ●●● Agijas Sūnas galerijas rīkotajā konkursizstādē *Gada glezna* Swedbankas prēmiju izvēlējās (2015.I) scenogrāfs un gleznotājs Mārtiņš Vilkārsis, par labāko atzīdams Māras Vaičunas gleznu *Vientulība*. ●●● LNMM „Arsenālā” personālizstādē *Aprīte Ilzei Strekavīnai*, kura ienāca mākslā 1980. gadu vidū, kad gleznotājas audeklos strāvoja bezkompromisa ideālu meklējumi un latviešu mākslai netipisks *atsvešināti vēss intelektuālisms* (Pēteris Bankovskis), pašus darbus padarot par plaši tulkojamiem un saturiski ietilpīgiem *plastiskiem komentāriem* (Aleksis Osmanis). ●●● Gada sākumā Ģedarta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā (ĢEJVM) atklāta LMA prof. Jāņa Zemīša pieņemšanas izstāde. Drīz pēc tam Latvijas Tekstilmākslas asociācija uzsāk savu 20 gadu pastāvēšanas izstāžu ciklu. ●●● Visu februārī un martu izstāde *Humanizācija* lauž iesīkstējušos priekšstatus par dizainu kā elitāru parādību un iezīmē tā klātbūtni dažādās dzīves jomās, kā arī uzsver iespējas un priekšrocības katra personīgajā un arī uzņēmumu/sabiedrības labbūtības vairošanā. ●●● *Neonilles Medvedevas Rīgas tēli* galerijā „Māksla XO” ieturēti gandrīz tikai melnbaltos toņos. *Galvenais manu darbu temats ir iekšējā miera stāvoklis, harmonijas, līdzsvara meklējums, parādīts galvenokārt portretā, ...pārspīļējot un akcentējot tās lietas un detaļas, kas parāda tēlu kā personību*. Dažreiz tēls atrodas nesaprotamā vidē, veidojot *neloģisku savienojumu*. *Dažreiz uzdod jautājumu „Kāpēc?”*. *Tēls un tā vide tiek veidoti, kā trīsdimensionāla telpa, parādot gan formālo izteiksmes skaistumu, gan domu plūsmu, gan laiku, kas atsaucās uz iepriekšējo gadsimtu kultūras mantojumu – tā jaunā gleznotāja*. ●●● Izstādē *Trīs māsas* Jelgavas Sv. Trīsvienības baznīcas tornī piedalās **Gundega, Lolita un Ritma Zikmanes** ar akvareļiem, eļļas un pastelglezniecības darbiem. ●●● Sv. Pētera baznīcā Rīgas un Preiļu novada domes nodibinātajā **Jāzepa Pigožņa balvas** konkursizstādē *Latvijas ainavu glezniecība* galveno balvu saņem **Roberts Muzis** par *Skrandis mākoņiem* (2012), *Miglu* (2013) un *Novakari* (2013), bet par Pigožņa dzimtas Latgales raksturīgu atspoguļojumu **Osvalds Zvejsalnieks** (skat. JG279:35, 44). Laikraksts *Latvijas Avīze* piešķir specbalvu **Vitai Mercai** par *tīrību domās un dzidrumu sajūtās* viņas gleznās. ●●● Rīgas Mākslas telpā grafiķa **Māra Ārgala** (1964-2008) piemiņas izstādē *Piena ceļš* apkopotī darbi, kas atspoguļo mākslinieka izaugsmi un attīstību, sākot ar mācībām J. Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskolā un studiju gadiem LMA. Iekļauti arī arhīva materiāli, fotogrāfijas, video. ●●● LMA skatāmi vienas no šī brīža labākajām latviešu bērnu grāmatu ilustratorēm, grafiķes **Anitas Paegles** darbi, kas nominēti prestižajai pasaules līmeņa H.K. Andersena un arī Astrīdas Lindgrēnas balvai. ●●● Briseles kultūras centrā BOZAR Latvijas avangarda izstāde *Vizionārās struktūras*. *No Johansona līdz Johansonam* iepazīstina ar Kārli Johansonu (Karl Johanson, 1890-1929), **Gustavu Kluci** (1895-1938), **Valdi Celmu** (1943), **Jāni Krievu** (1942), **Artūru Riņķi** (1942), **Gintu Gabrānu** (1970) un **Voldemāru Johansonu** (1980). ●●● 56. Venēcijas mākslas biennāles Latvijas paviljonā izstādītie

darbi veltīti pašdarbniekiem ar zelta rokām, kuri savās garāžās nododas jaunradei un eksperimentiem, nepretendējot uz augstās mākslas statusu. Ar videokameru vīriešu pasaulē devusies **Katrīna Neiburga**, pie koka darbiem ķēries **Andris Eglītis**, abiem sadarbojoties ar mūziķiem **Andri Indānu** un **Shipsi (Jāni Šipkēvici)**, Rīgas Doma skolas zēnu kori un vīru kori **Gaudeamus**. ●●● Mākslas muzejā „Rīgas Birža” (sadarbībā ar Musée d’Orsay, Centre Georges-Pompidou, Puškina Valsts mākslas muzeju Maskavā, K.M. Čurloņa Nacionālās mākslas muzeju Kauņā un Musee Picasso Antibes) izstāde *Provansas valdzinājums* (30.IV-5.VII – Renoir, Matisse, van Gogh, Gauguin, Chagall, Picasso u.c.). ●●● No Minhenes Museum Fünf Kontinente izstāde *Latviskās dvēseles raksti* (19.III-19.IV), koncentrējoties uz latviešu tautas tērpiem un dziesmu/deju svētku tradīciju, ceļo tālāk uz *Abtei/L’Abbaye de Neumünster* Luksemburgā (8.V-7.VI), bet, ieskandinot VIII Ziemeļu un Baltijas valstu Dziesmu svētkus – uz „Rīgas Mākslas telpu” (25.VI-30.VIII), kur papildus izstādīti tautas tērpi no Lietuvas, Igaunijas un Skandināvijas. ●●● Kamoiša institūtā (*Instituto Camões*) Lisabonā Latvijas vēstniecība atklāj (26.II) **Alekseja Naumova**, **Kristapa Zariņa** un **Kristiana Brektes** izstādi *Pasaules pil-sētas*, kas būs aplūkojama arī Rīgā, Ņujorkā, Parīzē, Florencē, Sicīlijā, Venēcijā un Atēnās. Portugālē īpašu uzmanību piesaistījuši viesošanās laikā tapušie Naumova un Brektes lielformāta darbi. ●●● Kontraversiju izraisījusi **Aijas Zariņas** personalizstāde *RA i nis* galerijā „Alma”, kur, **Agneses Gailes-Irbes** cildinošajā skaidrojumā *Aija stāsta un rāda mītus un pat tos arī rada*. Tam nepievienojas **Jānis Taurens** portālā *Satori* (20.III). ●●● Sparīgas diskusijas izsaucis arī jaunais, *Ir* paspārnē marta sākumā iznākušā literatūras un publicistikas žurnāla *Domuzīme* pirmais nr. (72 lpp.) – galvenokārt sakarā ar mākslinieka **Kristiana Brektes** gleznojumu *Mīla stiprāka par nāvi* – puskaulu **Aspaziju** apskauj **Rainis**. *Vajadzēja viņus atdzīvīnāt, pieļaut viņu cilvēciskumu, miesiskumu, jutekliskumu. Parādīt citādus, ne smadzenēs iesēdušos stereotipus, ... Nolēmām – vajag tik spēcīgu zīmi kā Dmitrija Vrubela darbs uz Berlīnes mūra sienas ar Honekera un Brežņeva skūpstu... portretējums ir tik ticams it kā varoņi būtu nekustīgi pozējuši – tā Domuzīmes māksliniece **Sarmīte Māliņa** (*delfi.lv* un *tvnet.lv*). ●●● Neidentificētā „Dace” savukārt godina Raina gadskārtu ar dzejnieka attēlu, kas, uz-tetovēts uz pašas muguras, izsakot *veiksmīgu ideju un lietu apkopojumu*. (mb)(re)*

TRADĪCIJU VEICINĀŠANA – Meteņa laikā, kas ir arī karnevālu laiks visā pasaulē, Vecumniekos (Vecmuižā līdz 1940., vāc. Neugut), kuras Čigānu pilskalnā bi-

Kristiana Brektes kontraversālā zīmējuma fragments

Aijas Zariņas izstādes zīmols

RA i nis

Dace ar uz-tetovēto Raina attēlu.

Maska Vecumniekos

jušas apmetņu vietas jau 2.-9.gs., notiek **XVI Starptautiskais masku festivāls** (13.-15.II), kur pulcējas čigāni, miežvilki, vastlāvji, kōzu čigani, ķuļi, budēļi, ķekatas, kurcumi, galenkas, dādi, tatarī, kaitys, spokstiņi, vecīši, Sāmsalas ķekatnieki, Ziemeļu buki u.c. no dažādām vietām Latvijā – Tārgales, Rīgas, Remtes, Katlakalna, Saulkrastiem, Olaines, Tomes, Bārbeles, Rēzeknes, Mazzalves un Vidrižiem. Uzgavēņa maskotie ļaudis no Lietuvas puses Kupiškos dzīvojošās folkloras kopas *Kupkemis*, svētību, auglību un veselību nesdami, pārstaigāja lauku sētas Skaistkalnē, Vallē, Kurmenē, Bārbelē, Stelpē un Misā. Bārbeles folkloras kopas uzvestajās kāzu svinībās (ar auglības rituāliem, rotaļām, ziemas prom biedēšanu, spēkošanās un pat līgavas zagšanu) dalību ņēma 14 masku grupas. ●●● Katlakalna latviskās dzīvesziņas nodarbību cikla ietvaros (25.III) **Gunta Silīna-Jasjukēviča** (no folkloras kopas GRODI) stāsta par Māras kultu – atšķirībā no daudzām citām tautām, latviešu pirmmāte jeb Lielā Māte Māra bijusi mīļa, nebijis nekā no pārļaicīgā un pārcilvēciskā skarbuma, bardzības. Viņa gādājot gan par gotiņām, aitiņām un kumeliņiem kūtīs un staļļos, gan par rudziem, miežiem, līniem un raibajiem pupu laukiem, gan par cilvēkbērniem, gan par dzimtu un saimju auglību un veselību. Un jo īpaši Māras klātbūtnes nozīme uzsverta dzīves pārejas vai robežsituācijās. (re)

Foto: Lauris Vilsone, F64

Nav nekā neiespējama, ir tikai nepietiekami gribēts, saka Valdis Jirgens

FOTO – Arņa Kalniņa un Jura Kalniņa fotogrāfiju izstāde *Brīnišķā Latvija* (2015.III) Eiropola (*Europol*, dib. 1992) mītnē Hāgā, Nīderlandē, veltīta galvenokārt dabas ainavām – no Zvārtes ieža, Turaidas, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta līdz Ventas rumbai, Moricsalai, Ķemeru purvam, Krimuldas dievnamam u.c.

TEKSTI VINDIENĀS UN MŪSDIENĀS – Vadoties pēc Jura Žagariņa informācijas, sākot jau ar JG pavasara numuru (280) drukāšanu un izsūtīšanu veic divas spiestuves – līdzšinējā *TigerPress* Masačusetas štātā, ASV, un *Drukātava* Rīgā, kas arī piegādā žurnālu Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldam, Jāņa Rozes veikaliem, apgādam „Mansards” u.c. ●●● Pareģiem par grāmatu/drukātā vārda visai drīzu izzušanu iesakām izlasīt **Ievas Puķes** interviju žurnālā *Ir* (2015.4.III) ar *Drukātavas* saimnieku **Valdi Jirģenu**, kura dzinējspēks iet ekskluzivitātes virzienā ir spītība un stratēģija. Ne jau bez iemesla viņš lepojas ar *Canon* krāsu drukātāju, vienu no labākajiem, kas vispār tirgū ir: *Mūsu lepnums, trīs labu mersedesu cenā! Esam vienīgie Baltijā ieguvuši vācu kompānijas „Fogra” sertifikātu, kas apliecina, ka failu varam arī dabūt precīzi tādā krāsā, kādā tam jābūt, nevis kā sanāk... Labā mēnesī taisām pāri par 20 000 grāmatu eksemplāru... Digitāli drukāto grāmatu tirgus ir viens no visstraujāk augošajiem poligrāfijas segmentiem. Grāmatas vairs neizdod tik lielās tirāžās kā kādreiz, taču kopējais grāmatu skaits tomēr, šķiet, ir lielāks nekā pirms 10 gadiem. Katrs, kam nav slinkums, tagad taisa grāmatu... Ziemeļvalstis ir „Drukātavas” lielākais tirgus, uz turieni aiziet 70-80% saražoto grāmatu. Skandināvu tirgus ir interesants: tur ļoti grūti iekļūt, bet, ja to esi izdarījis, pēc tam ir grūti tikt ārā. Pie mums bieži cena nosaka visu, bet tur klienti skatās arī citus aspektus: kvalitāti, uzticamību, piegādes termiņus. Ir negribīgi kaut ko mainīt. Ja tu pats nesataisi lielus brāķus, nesabojāj attiecības, viņi piegādātāju maina nelabprāt. Ja atnāks kāds cits ar 5% lētāku piedāvājumu, visticamāk, tur nekas nenotiks.... Neraugoties uz prognozēm, ka e-grāmatas izzinās parastās, cilvēkiem tomēr patīk papīra sajūta... ●●● Dr. Ambrođžio Piazoni (**Ambrogio Piazoni**) vadītais seminārs Vatikāna apustuliskajā bibliotēkā (10.III) informē par *Terra Mariana. 1186-1888* faksimilu un vienlaikus par Eiropas kristīgo vēsturi Latvijā un Igaunijā jeb kādreizējā Livonijas teritorijā. Albumā atrodams bagāts vizuālais un tekstuālais materiāls par Livonijas pilīm, pilsdrupām, baznīcām, senu dižciltīgu dzimtu ģerboņiem, zīmogiem, vēsturiskām personībām, kā*

arī seno sudraba un zelta monētu nospiedumi. ●●● Godalgotās literatūrzinātnieces **Ingunas Daukstes-Silasproģes** monogrāfija *Tāla zeme, tuvi ļaudis. Latvieši Austrālijā: dzīve, literārais process, personības* (2014) pievienojas viņas iepriekš publicētajiem darbiem par trimdas literātu dzīvi un radošo darbību, piem., LZA godalgoto (Viļa Plūdoņa balva) *Latviešu literārā dzīve un latviešu literatūra bēgļu gados Vācijā, 1944-1950* (Rīgā: Zinātne, 2002. 422 lpp.), *Latviešu literārā dzīve un literatūra ASV un Kanādā, 1950-1965*. (Rīgā: Valters un Rapa, 2007. 800 lpp.). Viņa ir arī līdzautore izdevumos *Latvieši, igauņi un lietuvi: Literārie un kultūras kontakti* (LU LFMI, 2008). Pētniece ir veikusi milzu darbu, kaut arī, kā jau rakstijām pirms gadiem septiņiem (*JG254*, 2008), trimdas literatūras kontekstā visai mākslīga šķiet trimdas rakstnieku šķirošana pēc zemēm, kurās tie atraduši patvērumu, jo intelīgences garīgi dzīvākā, t.i., lasošā daļa nepievērsa gandrīz nekādu vērību viena vai otra prozaiķa, dzejnieka vai dramaturga ģeogrāfiskai atrašanās vietai. Ne grāmatizdošanu, nedz arī izplatīšanu neierobežoja teritoriāli faktori – arī vien jaunizdevumi tika recenzēti laikrakstos *Latvija* (Vācijā), *Londonas Avīze*, *Latvju Vārds* (Stokholmā), *Austrālijas Latvietis*, *Laiks* (Ņujorkā), *Latvija Amerikā* (Toronto), arī žurnālos un rakstu krājumos, tostarp *JG*, *Ceļa Zīmēs*, *LaRAs Lapā*, un bieži vien dažādos mazāka apjoma izdevumos, t.s. „mazajā presē”. Interesenti jaunizdevumus varēja pasūtītāt pa pastu un nebija ilgi jāgaida arī uz to parādīšanos trimdas „pagastu” grāmatu galdos Eiropā, Ziemeļamerikā un Austrālijā, neatkarīgi no autoru mītnes zemēm – vienalga, vai tā bija Benita Veisberga un Gunars Saliņš (ASV), Velta Toma un Aina Zemdega (Kanādā), Andrejs Gunars Irbe un Veronika Strēlerte (Zviedrijā), Pāvils Klāns (Dānijā), Guntis Zariņš un Gunars Janovskis (Anglijā), Jānis Jaunsudrabiņš un Pēteris Ermanis (Vācijā), Ilona Leimane un Andrejs Pablo Mierkalns (Francijā), Jānis Sarma un Aleksandrs Zariņš (Austrālijā). Jāņem arī vērā, ka dažs labs rakstnieks laika gaitā pārcēlās no vienas valsts uz otru – Dzintars Sodums, Ivars Lindbergs, Richards Rīdzinieks (Ervins Grīns), Astrīde Ivaska u.c. Autores pētnieciskajā kontā ir arī liels skaits rakstu par atsevišķiem rakstniekiem, kas ievietoti visvairāk *Laikā un Brīvajā Latvijā*, arī zinātnisku rakstu krājumos, piem., *Vācu literatūra un Latvija, 1890-1945* (Rīgā: Zinātne, 2005. 878 lpp.), kur plašā rakstā Daukste-Silasproģe ļoti pamatīgi analizē vācu prozas attīstību. ●●● JG redakcijas locekle **Lilīta Zaļkalne** savas disertācijas (skat. *JG280:68-70*) aizstāvēšanā Stokholmas U. Baltu, somu un ģermāņu valodu katedras zālē pārliecinoši atspēko galvenā oponenta **Bulīna (Per Bolin)** jautājumu par sociāldemokrātu **mēnešrakstu *Brīvība*** (Stokholmā) un ar to saistīto **Bruno Kalniņu** – kādēļ, *atšķirībā no citiem trimdas izdevumiem, tur neesot sastopama kritika par padomju propagandas karu?* (*Brīvā Latvija*, 2014.12.XII). Divains jautājums no vēstures profesora puses, jo tieši *Brīvība* bija gandrīz 100% „par lietu”, t.i., par okupācijas režīma atmaskošanu. Ne jau bez iemesla LPSR *Glavlit* (jeb Centrālās literatūras un preses lietu pārvalde) un *kagebešņiki* (KGB jeb VDK) pat vēl Atmodas gados klasificējuši *Brīvību* kā „padomju cilvēkam” jeb *homo sovieticus* viskaitīgāko publikāciju, apzīmogojot to ar diviem sešstūrainiem zīmogiem, kamēr mazāk kaitīgās no Rie-

No Dzintras Gekas dokumentālās filmas *Dieva putniņi*

tumiem nākušās publikācijas – tikai ar vienu. (**Divus Glavlit** heksagonālus **zīmogus** izpelnījušies arī *Jaunā Gaita*, Bruno Kalniņa memoriāli *Vēl ciņa nav galā*, Viļa Hāznera atmiņas *Varmācības torņi*, ALAs izdotā *Latvju enciklopēdija*.) Jāpiebilst, ka *Brīvības* līdzstrādnieku un redaktoru vidū bija vesela virkne spēcīgu un ietekmīgu cīnītāju par brīvību un pašnoteikšanos Maskavas impērijās „tautu cietumā” – **Kārlis Dzīlleja, Vilnis Zaļkalns, Emīls Ogrīns, Jānis Gulbītis, Bruno Misiņš, Atis Lejiņš, Jānis Ritums** u.c., arī skandināvu sociālās labklājības sistēmas entuziasts un Maskavas režīmam kalpojošajam LPSR pārvaldes aparātam ļoti nepatīkamais **Uldis Ģermanis** (pseid. Uldis Jāņsons), kurš piedevām ņēma uz grauda dažāda laba, viņa ieskatā, vientiesīga sabiedriskā darbinieka viedokļus/ricību trimdā, īpaši Kanādā un ASV – gan t.s. „sakarnieku”, gan arī „antisakarnieku”. Un, kaut arī Bruno Kalniņš (1899-1990), *Brīvības* cīņu dalībnieks, pirmajā krievu okupācijas gadā politiski pamatīgi un neizprotami kļūdījās, lai neteiktu vairāk, trimdā viņš izvērtās par ietekmīgu sovjetoloģijas lielmeistaru – rakstos, grāmatās, referātos. Piemērs no šo rindīņu rakstītāja paša pieredzes – Stokholmas U. politoloģijas doktora Kalniņa pētījumu *Der sowjetische Propagandastaat: Das System und die Mittel der Massenbeeinflussung in der Sowjetunion* (Padomju propagandas valsts: Sistēma un līdzekļi masu ietekmēšanai Padomju Savienībā, 1956) tolaik viens no pazīstamākajiem sovjetoloģiem, prof. Armstrongs (**John A. Armstrong**), saviem studentiem Viskonsinas U. (U. of Wisconsin) ieteica kā vienu no nopietnākajiem darbiem par šo tematu. *Brīvība*, Bruno Kalniņš, Vilnis Zaļkalns u.c. sociāldemokrātu aktivisti, Uldis Ģermanis, Velta Rūķe Draviņa, Kārlis Draviņš, *Raiņa un Aspazijas Gadagrāmata, Cēļi*, grāmatu apgāds „Memento” (Stokholmā), *Radio Sweden* latviešu raidījumi, arī, protams, *Jaunā Gaita*, LaRA, etc., etc., etc.... ir tēmas, kas joprojām prasās pēc risinājuma disertācijās/zinātniskās monogrāfijās. (re)

DIASPORA – Producentes/režisores **Dzintras Gekas** dokumentālā filma *Dieva putniņi* (Mūziku komponējis Pēteris Vasks) pirmizrāde *Splendid Palace* (15. III) stāsta par „dīpišiem” (DP jeb *Displaced Persons*, sauktiem dažkārt arī par „dievputniņiem”) II Pasaulē kara beigās Vācijas bēgļu nometnēs – kad, otrreizējai PSRS okupācijai tuvojoties Latvijai, vairāk nekā 150 000 cilvēku bēga rietumu virzienā. ANO Vācijā izveidoja nometnes ar Vidus- un Austrumeiropas bēgļiem vairāk vai mazāk nodrošinātu patvērumu/iztiku. Latvieši tika nometināti aptuveni 300 nometnēs, visvairāk Eslingenā – apm. 6 000. Filmas tapšanu atbalstījis Nacionālais kino centrs, Valsts kultūrkapitāla fonds un Latviešu fonds. Recenziju *Kultūras Dienā*

(19.III) **Kristine Matīsa** iesāk ar vārdiem: *Bija ļoti bail, bet es saņēmu dūšu un izkāpu pa logu, jo man bija skaids, ka jābēg projām. Tikai tēva binokli paņēmu līdzi. (...) Tā nebija apzināta un rūpīgi plānota emigrācija, turklāt gandrīz neviens no viņiem nedomāja, ka pamet mājas uz ilgiem gadiem vai pat uz mūžu. Viņi negribēja doties trimdā, tikai paglābties uz laiku. (...) [Šodien svešumā] gandrīz visi viņi ir jau sirmi – tie, kam „uz kuģa palika astoņi gadi”, kas Eslingenā mācījās latviešu „Burgšulē” vai Mērbekā dziedāja kori mammas šūtā tautastērpā, un tie, kas 1948. gadā pabeidza pamatskolu un norunāja pēc pieciem gadiem satikties Rīgā pie Brīvības pieminekļa. Laikraksta *Latvija Amerikā* (4.IV) lasītāja **Astrīda Jansone** (un viņa nav vienīgā) savukārt atradusi arī pa virspusībai. Neesot pietiekoši uzsvērts, ka bēga, baidoties no sovjetu varas atgriešanās, un nesaprotami bijuši *diezgan garie filmas segmenti par bagāto kungu* [latviešu sabiedrību pametušo Marisa Vētras dēlu Andreju, gleznu kolekcionāru], *kas lepmi un diezgan nepareizā latviešu valodā izrādījis savu lepmo dzīvokli, (...) baidos, ka Latvijas latviešiem tas, salīdzinājumi ar „Sibīrijas bērniem”, par rietumu „Trimdas bērniem” dos nepareizu ieskatu.* (Par pēckara bēgļu no-*

Kviltera komēdijas *Žilbinoši* aktieri Sietlā (no kr.) Laimonis Siliņš, Sallija Filitsa, Andrejs Gulbis, Brigita Siliņa, Kārlis Veilands, Taira Zoldnere, Rūta Grand.

Foto: Edvīns Čircenis

metnēm Rietumvācijā, citu vidū, iesakām **Astrīdas Straumanes-Ramrath** apceres, arī fotouzņēmumus *JG242, 252, 268, 275* – skat. www.jaunagaita.net. ●●● Latviešu „pagastos” ASV rietumkrastā – Losandželosā un Sietlā – martā tiek atspoguļota daļa no amerikāņu kultūras Kviltera (**Peter Quilter**) komēdijā *Žilbinoši (Glorious!* – pirmizrāde latviski Nacionālajā teātrī, 2013), ko izrāda *mazais teātris sanfrancisko Laimoņa Siliņa* režijā. Tas ir patiesi stāsts par pasaulē slīktāko dziedātāju Dženkinsu (Florence Foster Jenkins), kuras mūža mīlestība ir mūzika, par spīti tam, ka nav ne muzikālās dzirdes, nes ritma izjūtas,

Ilze Garoza, aiz viņas Tija Krūmiņa un PBLA vadītājs Jānis Kukainis

ne koptas balss. Noalgojusi jauno pianistu Kosmu Makmūnu, viņa apgūst neskaitāmas soprāna ārijas no slavenām operām un organizē koncertus, kurus skatītāji apmeklē, lai amizētos par kundzīti, kas iedomājas sevi par mākslinieci. Pēdējais Dženkinsas koncerts notiek 1944. gadā Karnegī (Carnegie) zālē trīs tūkstošiem klausītāju. Dženkinsas ierakstus joprojām varot iegādāties mūzikas veikalos. Izcilā latviešu valodā komēdiju, kas iestudēta gandrīz 20 pasaulē valstīs un Anglijā nominēta Lorenša Olivjē balvai, tulkojis JG lasītājiem pazīstamais dzejnieks **Edvins Raups**.

●●● Pēc vairāk nekā 30 gadiem pensionējas PBLA ģenerālsēkretāre Tija Krūmiņa, ar ko cieši sadarbojās arī šo rindiņu rakstītājs, veidojot (1980-1991) gadskārtējo izdevumu *Latvija Šodien*. Tijas vietā stājas līdzšinējā ALAs un PBLA projektu vadītāja Ilze Garoza. ●●● *Kāpēc vēl joprojām nevar organizēt tiešas Eiropas Parlamenta vēlēšanas Latvijas pilsoņiem jebkur, kur viņi atrodas, jautā Latviešu Apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē pārstāvis Uldis Brūns, nav iecirkņu ārpus Latvijas, kur pilsoņi var tieši balsot... jāsūta pases un jāreģistrējas, jāgaida, kad vēlēšanas materiāli tiek atsūtīti un tad vēlētājiem atkal jāšūta savas balsis par savu. Personas apliecinošu dokumentu sūtīšana nav daudziem vēlētājiem izdevīga* (*baltic-ireland.ie* – 2015.25.II). ●●● Latviešu centra Minsterē (mājas un biedrības) jaunievēlētā (28.II) valde labi pārstāvēt gan veco, gan jauno grupējumu darbiniekus – tā lietvede **Zuze Krēslīņa-Sila**. Pilsētā dzīvojot ap 500, tuvākā apkārtnē ap 1 500 un visā Vācijā vairāk nekā 22 000 latviešu. *Nabaga tukšā Latvija! Amerika savus iebraucējus lika visus kopā t.s. kausējamā katlā, vēlāk gulaša podā... Es nosaukšu mūs par rasola tautu! Vispirms, jau sākusies debāte par ra – vai ro – ...nu, rasols vai rosols... Katram savs šibolets, vai ne? Jūs jau zināt, ka šibolets ebreju valodā nozīmē vārpa, un no tā, vai vārdu šibolets izrunāja ar s vai ar ššš, varēja identificēt tos, kuri tiek vai netiek pāri Jordānas upei pirmis kādiem tur 1 500 gadiem!!! Tā vismaz raksta Vecās derības Soģu grāmatā. Toreizējā hibridkarā eforaimiešu dialektā trūka š skaņa, un vārdu vārpa (šibolets) viņi, gileādiešu acīs, izrunāja fārpa! Tas tūlīt identificēja viņus kā dialektā runātājus un nozīmēja efraimeiešiem pāri upei, atpakaļ uz savu zemi, netikt, un līdz ar to, diemžēl, arī caps – galvu nost! Nu par šādām šiboleta būšanām arī mums tagad šad tad galva jāpalauza – kur piedēram? Kas mūs akceptē? Vai esam Latvijai (?), Vācijai (?) derīgi, piederoši, un kas mūs par piederošiem norāda? Un tā, man šķiet, ka mans gada secinājums būs, ka LCM ir rosols! Mums te ir kvalitatīvs rāmis, kuru piepildām ar visvisādiem jaukumiem – gan dejošanu – lieli, mazi, vidēji – visi dejo! Šad tad padzied, pakoklē, paskolojās – vai nu vāceni mācoties, vai arī latviešu skoliņā, arī rokdarbos – pat tautas tērpus dalēji sašuvuši! (Laikraksts *Latvietis* 2015.28.II). (re)*

MEDIJI – No **alehinsblog** (2015.21.III): *Es neticu LTV krievu kanāla idejai tāpēc, ka jebkurš jauns LTV kanāls nebūs labāks par jau esošajiem LTV kanāliem... ir jāmainās pašai raidorganizācijai... TV3 ir relatīvi jauns spēlētājs, kam noteikti nav sovjetu vēstures vai valstiskās piegaršas. Tā ir ļoti būtiska TV3 veiksmes daļa... Tas stimulēs lielāku latviešu auditorijas interesi, pat ar minimālu darbu pie paša satura. Un tas ļaus cerēt uz potenciāli lielāku uzticību krievu auditorijā.*

Foto: Viktors Kangeris

Minsteres Latviešu centra jaunā valde (no kr.) Valda Dundare, Inese El Tavila, Ketija Tālberga, Inga Pētersone, Juris Trauciņš, aizmugurē Krišjānis Rācenājs

*LTV jākļūst par 21. gs. TV. Un pats pirmais, no kā ir jātiek vaļā, ir nosaukums LTV... labākā kontrpropaganda un labākā atbilde uz jebkuriem meliem ir dzīves kvalitāte, prasmīgā procesu organizācija sabiedrībā (valstī), sociālā drošība, jeb tas, kas ceļ pašnovērtējumu, stiprina garu un dod spēkus... šie centieni ir maz ko vērti, pat ja investīcijas ļoti dāsnas, ja „mediju” teroristi neierobežoti, netraucēti, visai komfortablos apstākļos turpina tās pašas smadzenes kroplot... Ja mēs nodzīvosim līdz kara tribunālam par Putina režīma noziegumiem Ukrainā, varbūt arī Gruzijā un, nedod Dievs, citās valstīs, pilnīgi noteikti ipašs tribunāla spriedums tiks veltīts Kremļa organizētajai noziedzīgajai propagandai, melu agresijai pret apkārtnējo pasauli. Līdz tam brīdim mēs nevaram likt tiem naida „ideoloģijas” instruktoriem aizvērties. Bet mēs varam viņiem vismaz nepalīdzēt mums pašiem skatīt smadzenes. Ja nemaldos, lai aizliegtu nazi [Hitlera naciķu] propagandu, Britānijai un US nevajadzēja gaidīt starptautiskā tribunāla spriedumu... ●●● **Kārlis Streips**, kurš darbojies LTV gandrīz 20 gadus un uzskata sevi par „LTV patriotu”, savukārt domā, ka kanāls krievu valodā tikai apliecināšot, ka Latvijā ir divas kopienas: 25 gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas jau nu gan visiem Latvijas iedzīvotājiem būtu vismaz minimālā līmenī jāzina latviešu valoda. It īpaši tai paaudzei, kura uzaugusi laikā kopš PSRS sabrukuma. Nudien nezinu, vai ir prāta darbs veicināt pārliecību, ka Latvijas nelatviešiem vajag pašiem savu un atšķirīgu TV saturu. Turklāt nekur nav teikts, ka tie, kuri patlaban skatās Krievijas propagandas kanālus būs gatavi „pārslēgties” uz kaut ko citu (Brīvā Latvija 2015.31.III). ●●● Krievijas ziņu portāla <lenta.ru> bij. galvenā redaktore ar 10 gadu pieredzi **Galina Timčenko**, kura patlaban vada Latvijā bāzēto krievu mediju <meduza.io> (skat. JG279:67), intervijā **Andrejam Muravjovam** (<rus.tvnet.lv> 2015.17.IV) savukārt pauz viedokli, ka visi mēģinājumi Baltijas valstīs izveidot „krievu telekanālus” ir lemti neveiksmei: *sabiedriskais TV krievu valodā Baltijas valstīs – tā ir vējā izsviesta nauda, jo tam būs nulles efekts. Ja vien to ieguldītu, lai radītu interesantus šovus, miniseriālus, dokumentālās filmas par vietējām aktualitātēm, kaut vai tos taisītu krievu profesionāļi, kuri tagad palikuši bez darba, un ja vēl šī izklaide atšķirtos no krievu piedāvātās, lūk, tad varbūt kaut kas arī iedarbotos. Bet citādi jums iznāks tāds frontāls auto uzbrukums tankam. Ir taču skaidrs, kurš kuru... (re)**

LATVIJA – AR SKATU SENDIENĀS – Pirms 750 gadiem ar pils būvniecību starp Lielupi un Driksu aizsā-

kās Jelgava, pazīstama arī ar savu vēsturisko nosaukumu Mītava (Mitau). Kaut arī kopš tā laika pilsēta ir piedzīvojusi gan uzplaukumu, gan neatgriezeniskus kara postījumus (īpaši 1944. gada vasarā), gadsimtiem tā ir spējusi būt Zemgales ekonomikas, izglītības, zinātnes un kultūras centrs, saglabājot savu vēsturisko mantojumu un misiju.

LATVIJA – AR SKATU VINDIENĀS – Somu publicists Juka Rislaki (Jukka Rislakki), ko nu jau labu laiku latvieši uzskata par savējo, attiecībā uz savu sesto grāmatu latviešu valodā *Vorkuta! Sacelšanās ieslodzīto nometnē* (Rīgā: Lauku Avīze, 2015) uzsver, ka latvieši nebija vienīgie, kas cieta no padomju režīma, jāmin arī lietuvieši, igauņi, tālāk ukraiņi, baltkrievi, pavisam reti mēs atceramies, ka cieta arī somi, bet baisajās Maskavas gulaga arhipelāga „salās”, t.i., Vorkutas soda nometnēs baltiešu un ukraiņu bijis neproporcionāli daudz. Ap Staļina nāves laiku (1953) Vorkutas Rečlagā, kur notika aprakstītais dumpis, 40% ieslodzīto bijuši ukraiņi, bet 13,5% – baltieši, visvairāk – lietuvieši. Grāmata par nozīmīgāko sacelšanos gulaga vēsturē izdota (2013) Somijā. Tā esot vēstures ironija, ka PSRS bīstamākie ienaidnieki, ukraiņi un baltieši, arī tagad ir Putina Krievijas lielākie ienaidnieki, arī šodien krievi par ukraiņiem runā tikai kā par „banderiešiem”, kaut diez vai parastais krievs zina, kas bija Stepans Bandera un „banderieši”, grāmatas atvēršanā LOM piebilst autors, kura darbs vēl šogad tikšot izdots Igaunijā un Ukrainā (skat. LA.lv 2015.24. II). ●●● Sakarā ar dažām nepareizībām LA iestāju vēstulēs rakstnieks/dramaturgs Laimonis Pūrs reģistrē sevis pieredzētos notikumus Jelgavā un tās apkārtnē II Pasaules kara pēdējā vasarā: Padomju karaspēka vienības no Lietuvas pusēs pa Elejas šoseju iebrucā Jelgavā 1944.31.VII. Tas notika negaidīti, izraisīja vāciešos apjukumu. Taču vēl lielāks apjukums notika ar uzbrucējiem – pārbraukuši pāri dzelzceļam pa šosejas gaisa tiltu, uzbrucēji uzdūrās noliktavai, kurā esot bijis vairāk nekā viens miljons puslitra pudeļu ar degvīnu un lieli krājumi vācu armijai – denaturēts spirts ar metilspirta piejaukumu, kas izmantojams tikai dedzināšanai. Lietojot militāro terminoloģiju, uzbrukums bija atsits. Vācieši attapās, atgriezās un sāka dedzināt pilsētas koka namus, gaitenjos vai pa logiem iemetot degbumbas. 1944. g. Jelgavā irēju istabu Zirgu ielā 9. Kad pilsēta sāka degt, ko varēja pamanīt pat no 20 kilometru attāluma, palūdzu mātesmāsai zirgu, kas I Pasaules karu bija izgājis kā lielgabalu vilcējs. Sirmāis bērns no šāvieniem nebaidījās, un lēkšoj uz nomaļās ielas 9. nama pusi, lai paņemtu savu mantību un dienasgrāmatu ar abu diktatoru Hitlera un Staļina kritiskiem vērtējumiem. Tuvojoties degošajai pilsētai, bija dīvaini ieraudzīt guļam tik daudz mirušu padomju karavīru bez neviena asiņainā ievainojuma... Cik ģimeņu PSRS saņēma sēru vēsti: „kritis varoņa nāvē...”. Diemžēl no metilspirta. Arī etilspirta pārpilnība vismaz uz laiku izsita no ierindas. Ja būtu bijis dzīvs mans vectēvs, viņš sacītu: re, kā to Jelgaviņu, smuku muižu, nodzēra. (re)

LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS – *Delnas* galvenais mērķis ir novērst korupciju – vienu no būtiskākajiem draudiem demokrātijai un neatkarībai Latvijā, īpaši tagadējā ģeopolitiskajā situācijā. *Delnas* padomē iesaistījušies Mārcis Gobiņš, Ilze Gulēna, Daina Kurpniece, Valdis Liepiņš, Pauls Raudseps, Andris

Tauriņš un Pēteris Tērmanis. Dominējošā doma ir paturēt *Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju (KNAB)* kā vienu veselumu, nostiprināt tā neatkarību, nevis sadalīt to pa dažādām valsts institūcijām. *Delnas* pozīcijai līdzīga ir arī Valsts kancelejas pozīcija. Vietne <*ziņasuzdelnas*> sniedz konspektīvu informāciju par padarīto, darāmo un plānoto (www.valdisliepins.lv). ●●● Līdzīgu viedokli pauž *Vaira Vīķe-Freiberga* intervijā *Nellijai Ločmelei* (lr 2015.7.IV): *ir vajadzīgi drošības dienesti un spēcīgs KNAB... korupcija ir viens no veidiem, kas valsti padara vāju. Tas ir tikpat svarīgi kā bruņoto spēku stiprināšana... Mūsu eksprezidente (1999-2007) uzsver, ka 10 gadu laikā, kopš iestājāties NATO, ir noticis liels progress... NATO tagad noteikti ir gatavāka aizstāvēt savu teritoriju nekā pirms pieciem gadiem. Tajā pat laikā Eiropas līderi nedrīkst turpināt kā līdz šim – svēti ticot, ka būsīm laipni un mīļīgi ar Krieviju... iedarosim visu, ko vien prasa – tāda bija Jaltas un Teherānas pieeja [II Pasaules kara laikā]. Tagad grib Krimu – lai ņem! Grib Donbasu – lai ņem!... līdzīgi kā islāma ekstrēmisti izaicina pasauli, arī Putina politika izaicina pasauli... Latvijai esot vajadzīgas profesionāli apmācītas kaujas vienības, kas savietojamas ar citu partnervalstu vienībām un zina, kā rīkoties. Lai nav kā ukraiņiem, kad kiber-uzbrukums iznīcināja sakarus ar karavīriem Krimā un tie nezināja, ko darīt. Te tā nedrīkst notikt, ir jābūt A, B un C plānam par komunikāciju, taktiku. Zemessardze, jaunsardze ir valstī vērtīgas, bet ne jau cilvēki uz robežas stāvēt apturēs uzbrukumu. Un informācijas karā jāradot ugunssiena, kas neļauj panākt smadzeņu skalošanu... Arī šaipus ugunssienai ir Kremļa draugi... Politiskā kultūra, tāpat kā mūzikas, literatūras vai mākslas izpratne, respekts pret valodas tīrību un tīrību vispār ir jāsāk no skolas... pesimisms, nomāktība, ticības trūkums sev un savai valstij ir tikpat sliktas kā būt karā sašautam. ... Ja cits citu norejam un visu laiku rādām ar pirkstu: sliktis, sliktis, tas ir neveselīgi, mazina dzīvesprieku, darba spējas un vājina valsti kopumā. Man tas šķiet kaitnieciski... ●●● Vēlā liekama ir arī *Māra Antoneviča* intervija (LA.lv 2015.16.III) ar *Eināru Cilinski*, bij. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministru, šobrīd Kultūras ministrijas parlamentāro sekretāru: ... *mums pakāpeniski vajadzētu atteikties no termina „integrācija”, (..) integrācijas pamatnostādnes nosaka trīs virzienus: nacionālās identitātes veidošana, pilsoniskās sabiedrības attīstība un vienota sociālā atmiņa. Sasniegumi šajās jomās ir atšķirīgi, tāpēc arī nevar vērtēt, ka ir bijušas tikai veiksmes vai tikai neveiksmes. Varbūt nākotnē vajadzētu detalizētāk runāt par katru no šiem aspektiem, nevis par tādu vienu plašu procesu, kas tiek saukts par integrāciju.* Latvijā neesot etnisku konfliktu un nesaskaņu, Zolitūdes traģēdijā sabiedrība bijusi vienota un saliedētība parādotos arī pozitīvos notikumos, piem., Dziesmu svētkos un citos kultūras pasākumos. Sliktāk esot ar vienotu sociālo atmiņu, kas ietekmē gan dažādu attieksmi pret vēstures un politikas jautājumiem, piem., Latvijas okupāciju 1940. gadā un pašreizējo Krievijas-Ukrainas konfliktu. Cilinskis cer, ka *jaunākās paaudzēs vidū šīs atšķirības nav tik izteiktas kā tiem cilvēkiem, kuru uzskati veidojušies vēl pie padomju ideoloģijas, tomēr skaidrs, ka pārmaiņas prasa laiku, un piekrit prezidentam Andrim Bērziņam un premjeri Laimdotai Straujumai, ka pats no sevis**

jautājums par pievienošanos Krievijai Latvijā nevarētu rasties. To var tikai mēģināt „eksportēt” no ārpusēs. Lai vispār parādītos šāds jautājums, vispirms te ir jāparādās „zaļajiem cilvēciņiem” vai cita veida Krievijas militārajām aktivitātēm. Latvijas drošības eksperti apgalvo, ka pie mums viņi nekavējoties tiktu likvidēti, kamēr Ukrainas rīcība sākotnēji nebija tik izlēmīga. Cilinskis min neseno Brīvību gītārai! – par rokmūzikas ietekmi uz PSRS sabrukumu: Padomju laikā brīvās pasaules ideoloģija lielā mērā tika ienesta ar kultūras palīdzību. Es pats atceros no savas bērnības, kā mēs „melnajā tirgū” pirkām un pārrakstījām Rietumu mūziku, un šī interese jauniešiem bija ļoti liela. Man pagaidām nav izdevies pārliecināt Kultūras ministriju, taču domāju, ka arī mūsdienās rokmūzika varētu būt jauniešus saliedējošs instruments. Viens piemērs – Andrejs Faibuševičs Daugavpilī izveidojis latviešu mūzikas klubu „Artilērijas pagrabi”. Faktiski tā ir vienas ģimenes iniciatīva bez valstiska atbalsta, bet šī vieta ir kļuvusi par latvisku centru, kuru apmeklē gan latviešu, gan citu tautību jaunieši. Manuprāt, līdzīgi klubi ar tādu pašu vai citu nosaukumu būtu vajadzīgi arī Rēzeknē, Ludzā un citās vietās. Bet nevar gaidīt, ka cilvēki to darīs tikai par saviem līdzekļiem, patriotisma vadīti. ●●● Saeima apstiprinājusi deputāta pilnvaras vēsturniekam Dr. Ritvaram Jansonam (skat. 50. lpp.), kurš darbosies parlamentārieša mandātu nolikušā Andra Vilka (VL-TB/LNKK) vietā. Saeimas priekšsēdētājas Ināras Mūrnieces dzīvesbiedrs līdz šim bija Rīgas domes deputāts un arī Okupācijas muzeja vadītāja vietnieks. ●●● No Ievas Brantes bloga (Iv 2015.24.II): Klusēšana Latvijā izpaužas visdažādākajos veidos, bet rezultāts vienmēr ir vienāds – mēs pamazām kļūstam par vājāko posmu Baltijas valstīs, par prokremliskāko sabiedrību Baltijā. (...) Lūk, tas, manuprāt, ir lienošais kolaboracionisms, ja klusējam un gaidām, ka manā vietā darīs cits, kamēr pašī ērti ierītināsimies savā midziņā, (...) klusēšana un stāvēšana malā beigsies ar to, ka būsīm pakalpojūši savas valsts ienaidniekiem. ●●● Vienam no redzamākajiem krievu opozīcijas pārstāvjiem, bij. KF premjeram Mihailam Kasjanovam nav saprotama to Baltijas iedzīvotāju motivācija, kuri atbalsta Putina politiku. Intervijā Latvijas Radio šiem ļaudīm viņš iesaka pārcelties uz KF un dzīvot tur – šajā naida gaisotnē, bez iespējas brīvi izteikt savu viedokli, dzīvot ar bailēm, ka viņu īpašums vai bizness jebkurā brīdī var tikt atņemts. Tur viņiem ar prieku tikšot piešķirta pilsonība, lai demonstrētu, ka Putina Krievija, nevis Eiropas Savienība ir pasaules gravitācijas centrs. Bet Refats Čubarovs

Mustafa Džemiļevs

Foto: ITAR-TASS/LETA

es domāju, ka cilvēki vienkārši līdz galam visu neapzinās, neizvērtēs visus dzīves faktorus. Viņiem vienkārši patīk retorika, viņi ir propagandas augļi (apollo. Iv 11.III). (re)

KRIMA – Imants Liepiņš, kurš pērn gad Neatkarīgajā Rīta Avīzē ziņoja par notikumiem Eiromaidanā, pēc tam iefiltrējies Krimā tieši uz referendumā imitācijas brīdi, dzīvojis kopā ar teroristiem okupētajā Doņeckā un bijis klāt kaujā pie Doņeckas lidostas, publicējis grāmatu *Ukraina. Dzīvība, nāve un iekšējā revolūcija: no barikādēm uz Maidana caur Krimas okupāciju līdz karam Donbasā: Aculiecinieka stāsts* (Rīga: Jumava, 2015. 325 lpp.). *Spilgta reportāža par Krimas okupācijas norisi, par karadarbību Donbasā, par Ukrainas armijas, Nacionālās gvardes un brīvprātīgo bataljonu varonību cīņā ar labi bruņotiem, agresīvas kaimiņvalsts atbalstītiem separātistiem un algotņiem Ukrainas austrumos. Šeit dokumentēta īstenība, kas spēcīgā vēstījuma ziņā pārspēj daiļliteratūru – tā grāmatu raksturo Latvijas vēstniece Ukrainā Dr. Argita Daudze. Seko rindkopas, kurām virsrakstā „Pati vēsture nelaiž viņu pensijā...” – par Krimas tātāru disidentu, pēcāk ievēlētu un morālo līderi **Mustafu Džemiļevu**: Viņš ir sīks, kalsns vecītis, augumā tikko pāri pusotram metram. Viņa grumbainajā sejā jau kopš bērnības ir iesēdusies mūžīga skumju izteiksme – smaids viņš reti, jo viņa garajā mūžā priecīgi brīži tikpat kā nav bijuši. Džemiļevs ir vīrs, kurš sevī iemieso 20.gs. vēsturi. Dzimis II Pasaules kara laikā, viņš kopā ar vecākiem tika deportēts pusbada vecumā. Brīnumainā kārtā izdzīvojis izsūtījuma pirmajos gados, vēlāk iestājies par savas tautas tiesībām izsūtījumā Uzbekistānā... Par cilvēktiesību aizsardzības komitejas izveidi sākās viņa 15 gadu ceļš cauri čekas cietumiem – sepiņas sodāmības par „pretpadomju darbību”. // Pietaicis vairākus badastreikus, Džemiļevs šodien atrodams Ginesa rekordu grāmatā kā visgarākā badastreika izturētājs pasaules vēsturē – 303 dienas no vietas Omskas cietumā tatāru disidents atteicies no ēdiena, tāpēc čekisti katru dienu bāzuši viņa rīklē kuņģa zondi un laiduši barību kuņģī caur to, lai arestants neizlaistu garu pavisam. Aizvedot Džemiļevu uz kārtējo tiesāšanu, viņš bijis tik vārgs, ka nav spējis piecelties no apsūdzēto sola, lai atbildētu uz tiesas jautājumiem, tāpēc diviem mīļākiem disidents bija jātur aiz padusēm. Atbildes skanējušas čerkstošā, nesaprotamā balsī – kuņģa zonde bija noberzusi rīkli jēlu. Badastreiks beidzot pārtraukts tikai tāpēc, ka uz tiesu ieradies cits disidents – **Andrejs Saharovs** un pierunājis nelokāmo krimieti pietaupīt dzīvību. Argumentācija: būdams miris, viņš*

savas tautas labā varēs izdarīt mazāk nekā būdams dzīvs. No cietumiem Džemiļevs izkļuva tikai līdz ar „perestroikas” un „glasnostj” politikas ieviešanu. // Un tad – galvu reibinošas pārmaiņas. Sekojot tjurku valodu speciālistu – dzejnieku un atdzejotāju **Pētera Brūvera** un **Ulda Bērziņa** ieteikumam, pie Džemiļeva Vidusāzijā 80. beigās no Rīgas ieradies **Refats Čubarovs**, toreizējais Latvijas Valsts arhīva direktors, LTF biedrs, Atmosdas dalībnieks. Tagad abi vīri ir nešķirami draugi un savas tautas līderi jau trešo gadu desmitu. (...) Abi pēc vajadzības mainījušies Kurultaja un Medžlisa vadībā, veikuši rokādes Augstākās Radas un Krimas Radas deputātu amatos. „Pati vēsture nelaiž Džemiļevu pensijā,” konstatē Krievijas žurnāls „Snob”. // Neapšaubāmi, Džemiļeva politiskos rekordus tomēr nevienam neizdosies tik drīz pārspēt: no septiņreiz tiesāta cietumnieka – recidivista par ilggedēju parlamenta deputātu un valsts prezidenta personisko pārstāvi mazākumtautību lietās kļūt nav tik vienkārši. (Otrādā virzienā tas droši vien būtu reālāk.) Čubarovs smejas pretī, ka viņš toties līdz šim ir bijis demokrātiski atklātā ciņā ievēlēts (ne aizkulišu spēļu rezultātā iecelsts!) dažādu līmeņu deputāts jau cetrās dažādās valstīs: Rīgas domē ievēlēts vēl PSRS laikā, viņš ieņēmis šo amatu arī īsi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, tad bijis deputāts Ukrainas Augstākajā Radā. Visbeidzot – deputāts Krimas Radā, ko Krievijas Federācija uzskata par sev pakļautu. Krimas prokuratūra Čubarovam un Džemiļevam tagad aizliegusi uz pieciem gadiem iebraukt Krimā. „Esmu vienīgais parlamenta deputāts pasaulē, kuru aizliegts ielaist tajā zemē un tajā parlamentā, kurā viņš ievēlēts,” Čubarovs komentē situācijas absurdu, spiestā kārtā pārceļies uz Kijevu. // Lai personīgi ieriebtu Krimas morālajam līderim, it kā par slepkavību tika arestēts Džemiļeva dēls un nosūtīts pa etapu uz cietumu Krasnojarskā. Vēlāk Putins izdomāja, ka izdarīs tatāriem pakalpojumu, ja beidzot formāli reabilitēs viņus, atceļot Staļina laika apsūdzības 1944. gadā, uz kuru „pamata” visu nāciju deportēja. Izrādījās, ka šīs apsūdzības visu laiku formāli bija palikušas spēkā. Džemiļevs par to bija satriekts līdz sirds dziļumiem: **Vīspirms viņi mūs sadzen lopu vagonos, Vidusāzijā izmērdē pusi no mūsu tautas, bet dzīvus palikušos apspiež līdz pat PSRS sabrukuma dienai. Tagad viņi atkārtoti okupē mūsu dzimteni un visbeidzot nīrgājās par mums, taisot kaut kādu „reabilitāciju”! Tā ir Krievija pati, kurai vajadzēs reabilitēties par to visu! Un man ir sajūta, ka tā diena nemaz nav tik tālu!**

LIETUVA – Geopolitiskās situācijas dēļ Seims steidzamības kārtībā atbalstījis (19.III) lēmumu par **obligātā militārā dienesta** atjaunošanu uz pieciem gadiem, dienesta ilgums – deviņi mēneši. Par nobalsoja 112 deputāti, pret – trīs, pieci atturējās. Katru gadu plānots iesaukt 3 000 - 3 500 vīriešu vecumā no 19 līdz 26 gadiem. Pirmais iesaukums varētu notikt jau septembrī. ●●● Pret prokrieviskās propagandas izplatītājiem drošības iestādes (19.III *Delfi.lt*) veikušas kratīšanu Viļņas, Kauņas, Klaipēdas un Šauļu apriņķos. Kādā tipogrāfijā drukāti uzsaucumi apvienoties ciņai pret Lietuvas varu, Lietuvas draību ES, NATO, un pret ASV. Tiek izmeklēta arī draudu izteikšana Lietuvas prezidentei **Daļai Gribaускаitei** internetā. *Lrytas.lt*, ziņo, ka likumsargu redzeslokā nonācis arī kāds dar-

bonis, kurš sarakstījis ar pazīstamo Kremļa ideologu Aleksandru Duginu. Tiek meklēta roka, kura baro vai vada šīs personas. (re)

BORISA ŅEMCOVA ‘LIKVIDĒŠANA’ – Netālu no Kremļa sienas, vienā no Maskavas drošākajām vietām, pie Vasīlija nogāzes uz Lielā Maskavas upes (*Moskvorečje*) tilta, kur novērošanas kameras un novērotāji atrodas gandrīz vai ik uz soļa, ar četriem šāvieniem mugurā noslepkavots (27.II) fiziķis, Krievijas liberālās opozīcijas līderis, prezidenta Borisa Jeļcina laikā Nižņijnovgorodas gubernators, vēlāk KF pirmais vicepremjērs (1997-1998), var droši pieņemt, lai parādītu, kas sagaida tos, kas nebaidās paust skatli savus no Putina atšķirīgos uzskatus. Ņemcovs grāšijies nākt klajā ar dokumentāru liecību par Krievijas bruņoto spēku klātbūtni Ukrainā. Tūlīt pēc slepkavības KF propagandas informācijas līdzekļi, piesātināti jau ilgāku laiku ar naidu un meliem, sāk gvelzt dažādas haotiskas, no realitātes tālu esošas blēņas, pasniegta kā ziņas par „vainīgajiem” – „Kijevas huntas” un „banderoviešu provokācija Putina diskreditēšanai”, un neiztrūkstoshi, protams, čečeni (viņiem nebija pa prātam Ņemcova paustais nosodījums par uzbrukumu *Charlie Hebdo* redakcijai Parīzē) utt., utjpr. Piemiņas pasākumā Maskavas ielās izgāja (1.III) vairāk nekā 50 000 demonstrantu. Arī citās Krievijas pilsētās... ziedi, karogi, tostarp arī Ukrainas, plakāti ar saukļiem *Viņš mira par Krievijas nākotni, Boriss, viņi no tevis baidījās* u.c. Radiostacija *Eho Moskvi* vēsta (28.III), ka no vietas, kur tika nošauts Ņemcovs, ap tuveni 10 melnā tērpti cilvēki agrā rītā sabāzuši atkritumu maisos ziedus, fotogrāfijas, sveces, neiejaucoties tuvumā esošajai policijai. Taču opozīcijas aktivisti, galvenokārt studenti, sākuši piemiņas vietu atjaunot un apsargāt. (re)

KF – LR vēstniecības ģenerālkonsulāts Sanktpēterburgā informē, ka tur atklāta (25.III) izstāde **Sibīrijas bērni** – par Latvijas iedzīvotāju deportācijām PSRS okupācijas periodā. Izstāde paredzēta arī pilsētas informatīvi pētnieciskajā centrā „Memoriāls”. ●●● Timeklis ir pilns ar minējumiem par **Putina 10 dienu „pazušanu bez vēsts”** marta pirmajā pusē – no nezināma medicīniska iemesla un ciņas KF augšgalā par varu starp vairākiem klaniem (FSB jeb drošības dienestu; GRU jeb militāro izspiedzi; FSO jeb personu apsardzes dienestu; politehnologiem u.c.)

Lietuvas prezidente Daļa Gribaускаite

Foto: REUTERS/Imas Kahlins

līdz uzturēšanos Šveicē, kur viņa draudzenei Kabajevai piedzimis bērns. Kremloloģijas pētniece Kārnegi (Carnegie) fonda Maskavas centrā Līlja Ševcova pati uz savu jautājumu „Has the Russian System’s Agony Begun?” (Vai Krievijas sistēmas agonija sākusies? – *The American Interest* 2015.17.III) atbild, ka Putina pazušana, kas šķietami paralizējusi Krieviju kādas ēras gala priekšnojautā, dodot labu iemeslu prātojujiem par ēru pēc Putina. ●●● KF timekļa vietnē Krievijas sabiedriskās iniciatīvas parādījis (26.II) priekšlikums pārdēvēt par *Putinu* Krasnokamskas pilsētu (34 km no Permas), jo *skajais nosaukums* vienkārši piespiedīdnot vietējās varasiestādes risināt problēmas ar tiro ūdeni, ceļiem, parkiem, bērnu dārziem, infrastruktūru un citām ikdienas problēmām. ●●● Portāls *TourProm* vēsta (5.III), ka *Antifašistiskā anti-maidana padome*, kur ietilpst Putina partijas „Vienotā Krievija”, pareizticīgo organizāciju un Donas kazaku pārstāvji, arī bij. specvienību kaujinieki, ieteikusi „patriotiskiem” krievu tūristiem neapmeklēt valstis, kurās notiek „Lielā Tēvijas kara memoriālu vandallisms un apgānīšana” – ar Ukrainu aušgālā, tad Lietuvu, Latviju, Bulgāriju un Igauniju, kam seko Polija, Ungārija, Vācija, Austrija un Beļģija. (re)

VIENTOTI EIROPAS BRUŅOTIE SPĒKI. „Lielajā politikā” var atrast arī labas ziņas, piem., par zaļās uguns iedegšanu (16. martā) Eiropas armijai, proti, lēmumu vienlaicīgi paraksta Eiropas komisijas prezidents Junkers (**Jean Claude Juncker**), Vācijas kanclere Merkele (**Angela Merkel**) un Somijas prezidents Nīniste (**Sauli Niinistö**). Šim medijos maz pamanītā un varbūt arī neizprastā lēmuma nozīmīgumam pievēršas **Otto Ozols** (*delfi.lv* 2015.19.III) rakstā „Vēsturisks notikums – pirmdien gaisā izkūpēja Krievijas impērijas ilūzija”. *Ko tas nozīmē Krievijai? – ES tagad ir globāla lielvara, kura jebkura konflikta gadījumā saviem bruņotajiem spēkiem var mobilizēt vismaz trīs reizes vairāk cilvēkresursu, ES kopējā ekonomiskā jauda ir vismaz septiņas reizes lielāka par Krievijas. ES gluži tāpat kā Krievija ir arī kodollielvara – dabīvalstis Francija un Lielbritānija ir senas un pieredzējušas kodolieroču īpašnieces. Nemaz jau nerunājot par to, ka jebkurā konflikta gadījumā Eiropa var rēķināties ar ASV, Kanādas, Japānas, Austrālijas un citu valstu ekonomisko un militāro atbalstu. (...) Protams skeptiķi var iebilst, ka it kā lēnīgi ES birokrātijai būs nepieciešams ilgs laiks, lai tiktu galā ar tik lielu ideju kā vienotā Eiropas armija. Patiesībā ES ir diezgan efektīva mašīnērija, kura, reiz kaut ko nolēmusi, realizē to ātri, efektīvi un nenovēršami. Piem., Šengenas zonas valstu ārkārtīgi sarežģītais un agrāk gandrīz neiedomājama projekts ir veiksmīgi īstenots un darbojas jau 20 gadus. Vienotas Eiropas valūtas projekts kādreiz šķita tikpat neiedomājams – šobrīd eiro ir kļuvusi par otru lielāko un spēcīgāko valūtu pasaulē. Tas sasniegts nepilnu 15 gadu laikā. Nav jābūt pārāk lielam militāram analītiķim, lai saprastu, ka milzīgajā Krievijas teritorijā izklīdētā, daudz mazākiem cilvēkresursiem, tehnoloģiju, vārgājās ekonomiskās jaudās balstītajiem Krievijas bruņotajiem spēkiem – ar korupcijas saplosītu kosmosa industriju – nav nekādu reālu cerību puslīdz nopietni apdraudēt vienotu Eiropas armiju. ES dzīvo aptuveni 500 miljoni iedzīvotāju, Krievijā – 142 miljoni. ES kopējais IKP ir 15,8 triljoni, Krievijas – 2,22 triljo-*

*ni ASV dolāru. ES dabiskie sabiedrotie ir ASV, Kanāda, Austrālija, Japāna un citas valstis. Krievijas – Ziemeļkoreja un varbūt vēl kāda tikpat eksotiska valsts. (...) Vēsturē nekas nenotiek vienā dienā. Tomēr 2015. gadā martā paziņotais plāns izveidot Eiropas kopējo armiju ir vēsturisks pagrieziena punkts. Putina zaļajiem vīriņiem „nejauši iemaldoties” Latvijas teritorijā viņi nonāks aci pret aci ar vienu no pasaules varenākajiem bruņotajiem spēkiem – Eiropas armiju. Latvijas pirmais ārlietu ministrs Zīgfrīds Anna Meierovics sapņoja par kopīgiem Baltijas valstu un Somijas spēkiem. Šī ideja ir piepildījusi. Daudz iespaidīgāk un varenāk. Ironiski, ka Putins ar saviem imperiālistiskajiem sapņiem un agresīvo, nereti, ļoti augstprātīgo ārpolitiku ir mobilizējis Eiropu nebijušam, kopīgam militārajam projektam – vienotajai armijai, padarot Eiropu par pilnvērtīgu globālo lielvaru, savukārt Krievija tagad ir zaudējusi pat šī statusa ilūzijas paliekas – tā Otto Ozols. ●●● Nobeigumā krievu žurnālista un Kremļa varas opozicionāra **Artēmijs Troicka** (nesen viņš no Maskavas pārcēlies uz dzīvi Tallinā) viedoklis (*Delfi* 6.III) attiecībā uz NATO – Putina politikas dēļ tā tagad ieguvusi *otro elpu* un *jau nu eksistences jēgu*. Vēl pirms gadiem desmit NATO burtiski agonizējusi un kusli mēģinājusi attaisnot savu atrašanos postpadomju telpā, piesaucot smieklīgas atrunas par draudiem no Irānas un pat Ziemeļkorejas... Arī **Austrumukrainas asinspirts** novedusi Kremli pie diviem kļūdainiem aprēķiniem – Eiropa un ASV tomēr nešķēlās un ieņēma visai stingru un solidāru pozīciju, Donbasa krievu vairākums separātisko noskaņojumu neatbalstīja. (re)*

UKRAINĀ pieņemts likums, kas paredz šīs valsts „dekommunizāciju”: principiāli nosodot gan komunistiskā, gan nacistiskā režīma propagandu. Premjēministra vietnieks **Vjačeslavs Kirilčenko** paziņojis, ka turpmāk 8. maijs būs „Piemīņas un sēru diena” un 9. maijs – „Uzvaras diena”, jo 1945. g. pavasarī tika sagrauts nacisms. Taisni šai sakarā Ukrainas premjēministrs **Arsenijs Jaceņuks** uzsvēris: *II Pasaules kara rezultātā Padomju Savienība okupēja Ukrainu, Poliju, Ungāriju, Čehoslovākiju, Austrumvāciju un Baltijas valstis. Šī interpretācija, kā redzam, krasī atšķiras no Putina Krievijas skatpunkta* (*BL* 2015.14.IV) (fg)

BALKTRIEVIJAS prezidents **Aleksandrs Lukašenko** devis visai zīmīgu interviju *Bloomberg* ziņu dienestam: *Es vairs neesmu Eiropas pēdējais diktators. Ir diktatori, kas ļaunāki par mani*. Zemteksts: ir taču vēl arī Putins... Lukašenko licis saprast, ka Ukrainas jautājumā Putins (šoreiz nosaukts vārdā) rīkojas *pārāk emocionāli*. Lukašenko pat aicina ASV *uzņemties aktīvāku lomu* Ukrainas konfliktā. Tas ir jaunums! Pelna ievēribu arī Lukašenko mājiens, ka Kremli esot aprindas, kas vēlētos pārvērst Baltkrieviju par *Krievijas ziemeļrietumu apgabalu* un ka Baltkrievija nosargāšot savu suverēnītāti (*BL* 2015.14.IV) (fg)

Nodaļas „Dažos vārdos” līdzstrādnieki Anita Liepiņa (al), Vita Gaiķe (vg), Māris Brancis (mb), Franks Gordons (fg), Juris Žagariņš (jž), Rolfs Ekmanis (re)

Foto: Tatjana Makejeva/Reuters

Borisa Nemcova meita Žanna tēva bērēs Trojekurovas kapsētā Maskavā, 2015.3.III

JG280 ir tik ļoti piesātināta; izlasīju visu numuru no pirmās līdz pēdējai lappusei. Jums izdevās pieskarties ļoti būtiskām šodienas norisēm, neizvairoties arī no mūsdienas dzīves traģiskuma. Žēl vienīgi, ka Sanītas Uplejas visai nozīmīgās un pietiekami plašās pārdomās „Uzticīgā Latgale” it kā nav pamanīts ekonomiskais (ne tikai?) aspekts: ir Latgales daļa, kur ilgstoši nebija pieejama (varbūt, arvien nav?) Latvijas TV programma. Cilvēkiem nebija izvēles; skatījās ne tās labākās Krievijas programmas, līdz sāka uzskatīt Putinu par ... savu prezidentu. Nezinu, kāpēc neskatās tās pašas Krievijas kanālu *Дождь* (Doždij), kurš sniedz atšķirīgu viedokli un krietni lielāku, patiesāku, objektīvāku informāciju. Varbūt arī *Дождь* tur nav pieejams...

Irina Cigaļska, Rīga

[Rakstniece, tulkotāja – red.]

Pirms iedzījināšanās pārējos rakstos, iedegos sajūsmā par Ulža Bērziņa referātu Rakstnieku savienībā (JG280)... Vislaik šo vīru apbrīnoju kā ģēniju, Renesanses cilvēku, arī šoreiz jāizsaka apbrīna – vārda meistars, burvis, *wizard!* ... tie fragmenti no *Eddas* un viņa skaidrojumi! Man trūkst vardu.

Franks, Telavivā

Ulža Ģērmaņa un Didža Liepiņa saraksti (1990-1997) *Mainu laika zīmes* (Rīgā: Valters un Rapa, 2014. 181 lpp.) izlasīju vienā paņēmiēnā. Un domāju par to, cik daudz vai maz mūsdienu sabiedrība ir saskārusies ar šo laika posmu tuvplānā, cik daudz nepelnīti romantisku atmiņu tagad parādās par neatkarības atjaunošanu un atsevišķu personu vērtējumiem un pārvērtībām tolaik sarežģītajā politiskajā un ekonomiskajā situācijā. Varoņu sarodas aizvien vairāk, un vēsturiskā patiesība izplūst tādā kā rožainā miglā. Bet dienasgrāmatas un tolaik rakstītās vēstules ienes skarbākas notis un mudina atsijāt patiesību no iztēles un apziņaiem meliem. Arī man bija lemts būt LTF un LNNK rindās un tuvplānā pazīt E. Berklavu, U. Ģērmani, pēdējos gados arī D. Liepiņu un lielāko vairumu no šajā grāmatā minētajām personām. Katrs savā laikā un veidā ir pārdzīvojis padomju gados varas kalngalus, pazemojumus, melus, represijas un atmodu. Šī grāmata ir liecība par abu autoru un E. Berklava goda prātu, nesavtīgumu un uzticību ideāliem. Un svarīgi ir arī tas, ka vissarežģītākajās situācijās, U. Ģērmaņa vārdiem runājot, ir tikusi saglabāta arī šī slavējamā īpašība – humora izjūta. Ir vērts izlasīt un neaizmirst.

Anna Seile, Dundagas novads

[Vides zinātniece, politiķe, III šķiras TZO, 1991 barikāžu dalībnieka piemiņas zīme – red.]

Ulža Siliņa „Atskatīties, pasmaidīt” labs humors!

Ainārs Zelčs, Alūksnē

Ligita Levinskas „Trimda Zariņa un Klīdzējā prozā” (JG281:21-24) īsais rakstiņš piebārstīts svešvārdiem, (...) mēģinot to pietuvināt angļu valodai kā kādreiz to darīja ar krievu valodu? Starp citu, šis ir vienīgais tāds raksts tādā valodā šai JG numurā. Citi jau tīri „normāli”. Pareizāk – parastā, pierastā latviešu valodā, kādu nu to mūsdienās lietojam. Te pievienoju rindu Ligita Levinskas lietoto svešvārdu: vitāls, rutīna,

arhetipisks, matrica, fiziska vide, aksioloģisks, fenomens, motīvs, kategorija, sociums, rutīna, realitāte, objekts, kosmogonija, identitāte, faktors, eksistence, dominēt, dialogs, komplicēt, aklimatizēt, process, nianse, elements, struktūra, primārs, vakuums, mentalitāte, statuss, asimilācija, emocionāls, morāls, aspekts, maniakāls, labils, traumēts, psihe, suicida (kas tas par veltu?!?), absurds, patoloģisks, eksistenciāls, situācija, respektīvi, negācija, stabilitāte, subjektīvi, binārā opozīcija, lokalizēt, diktēt, diferencēšanās, tendence, objekti, motīvi... un tādā garā...

Modris Mednis, Saulgodos (Hackwood, NJ, ASV)

[Modris Mednis ir dievturis, vairāku dzejkrājumu autors, publicists. Jāpiebilst, ka krietna daļa no atlasītajiem svešvārdiem lietoti citātos, uz kuriem atsaucas raksta autore, nevis viņas pašas rindkopās. – red.]

Par JG maketu tikai priecāšos. Būs interesanti salīdzināt Latvijas un ASV numuru. Pēc Ilgoņa Bērsona sašķīšanas „Mansardā” devos pie literatūrkritiķa Jāņa Čākura, kurš bija sarūpējis kaudzīti grāmatu. Kā jau tādās reizēs mēdz būt, runāts tika ilgi un par visdažādākajiem tematiem, līdz nonācām pie Ainas Zemdegas rakstiem... Saldū šogad daudz jauna – kultūras namu (kurš bija novests līdz klinķim) pievienoja tūrisma centram, sporta skolas direktors tika atlaists (rekonstruē stadionu), Saldus 2. vidusskolu pārveido par pamatskolu (ši viena no netīrākajām lietām). Būs daudz jaunumu (labā nozīmē) – Saldum 160, Rozentālam 150, par šīm tēmām iznāks vismaz trīs grāmatas.

Valters Dakša, Saldū – Rozentāla pilsētā

[Saldus 2. vidusskolas audzēknis. – red.]

Labi, ka tika recenzēta (JG280:66-68) grāmata *Nation-Building in the Baltic States* (Gundar J. King & David E. McNabb). Lilitas Zaļkalnes grāmata *Back to the Motherland: Repatriation and Latvian Emigres* (skat. Jura Šlesera recenziju JG280:68-70) – par latviski runājošo padomju vīrsnieku gaitām angļu okupācijas zonā ir vienreizējs dokuments. Es vēl 1945. gada vasarā biju gūstā, kad pie manas ģimenes Herington ciemā, netālu no Hameln, atbraukuši divi tādi zīkerzeļļi: *Balabkin*, *Jums tagad jābrauc uz Latviju. Jūs gaidā smagā mašīna pagalmā*. Tēvs aizskrējis pie toreizējā ciema vecākā (Bürgermeister Herr Künne), kurš 1942. gada ziemā Daugavpils slimnīcā pazaudēja savu nosalušo kāju. Vadoties pēc tēva stāstītā, viņš pēc dažiem mirkļiem ieradies pie manas ģimenes un, ieraudzīdams abus tipus, uzbļāvis: *Verschwinde, Du blöder Hund, sonst riechst Du meinen Stock!* [Pazūdi, trakais suns, citādi dabūsi paost manu spieķi!]. Viņi ātri pazuda.

Nikolajs Balabkins, Bētlēme (Bethlehem, Pennsylvania, US)

[Ekonomists Prof. Dr. Balabkins ir daudzu rakstu un vairāku grāmatu autors. – red.]

Tikmēr lasīju JG, kamēr apraudājos. Par to, kas ir, kas pagājis, un to, kas varbūt būs. Arī par to, cik intelektuāla un gara bagāta un centīga ir latviešu tauta. Pievienoju papildus artavu (\$100) izdevumu segšanai. Gan jau!

Rīta Podnieks, Floridā, ASV

*Nauda, nauda, kas par naudu,
Kur mēs naudu pelnīsim?
Iesim abi grāvjus rakti
Tur mēs naudu pelnīsim.
Tu pelnīsi, es pelnīšu,
Liksim abi čupiņā.*

Ar vīru šitos vārdus dziedājām pirms gadiem. Pielieku bišķi no „grāvi raktā”. Žēl, ka tā čupiņa mums nekāda lielā nebija...

Ieva Vidners, Ņujorkā (Farmingville, NY)

JG darbinieki! Novēlu Jums Dievpalīgu, latviešu kultūras druvā strādājot. Jūsu devums ir izcilis. Paldies par visu, kas ir bijis. Jā – par visu to, kas būs!

Māc. Alfrēds Kaupiņš, Aiovā (Iowa), ASV

**Mākslas izdevniecība
"Neputns" aicina atsaukties
darbnīcas "Baltars" porcelāna
īpašniekus pilnīga kataloga
sastādīšanai**

Mūsu kontaktinformācija:
+371 29356440
dace@neputns.lv
www.neputns.lv

PĒRCIET, ABONĒJIET, DĀVINIET, ATBALSTIET JAUNO GAITU!

Jaunā Gaita ir globāls vislatviešu bezpeļņas kultūras izdevums. **Redaktori un darbinieki nesaņem algu, rakstu autori nesaņem honorārus. Arvien meklējam izpalīgus, atbalstu un, galvenais, lasītājus!**

Abonēšanu un ziedošanu varat nokārtot ne tikai ASV/Kanādā šo zemju valūtās. Maksājumus varat kārtot arī pie JG pārstāvjiem Latvijā, Eirozonā un Austrālijā.

SKAT. MUGURVĀKA IEKŠPUSI!

Labvēļu pakāpes:

Bronzas:	līdz \$99
Sudraba:	no \$100 līdz \$499
Zelta:	no \$500

Labvēļu vārdi publicēti katra JG numura pēdējā lapaspusē.

ERRATA

JG280:36 zemteksta piezīmē minēto Franka Gordona grāmatu *Mijkrēslis mikrorajonā* nav publicējis „Mansards”, bet gan – tāpat kā 55.-56.lpp. minēto Eduarda Silkalna *Par grāmatām un dzīvi* un 70.-71.lpp. recenzētos Čikāgas *Piecīšu brīnišķīgos piedzīvojumus* – apgāds VESTA-LK savā sērijā *Laika grāmata*. Pie reizes *JG* redakcija atvainojas Frankam Gordonam par rakstības kļūdām apcerē „Tautību konvulsijas čekas virsotnē” – 35. lpp. 1. slejas 4. rindkopā, 2. slejas 2. rindkopā un 36. lpp. 2. rindkopā nepareizā lietojuma *slānis/slāņi* vietā jābūt: *klans/klani*. Un, lai nerastos pārpratumu, 55. lpp. pārpublicētajās (no *JG258*, 2009) rindiņās minēta laikraksta *Brīvā Latvija* tolaik esoša redakcijas adrese Rudzīšu dzimtas īpašumā (Ausekļa ielā 14). Kopš pērngada vidus *BL* redakcija atrodas Ģertrūdes ielā 27, namā, kura īpašnieks ir savulaik Kanādas latvietis Andris Auziņš.

ĶUZĀNES NEIZTĒRĒJAMS SPARS

Lūcija Ķuzāne. *No kurienes nākam.*
Rīgā: Mansards, 2014. 390 lpp.

Lūcijas Ķuzānes spēki ir neiztērējami. Viņa gandrīz katru gadu izdod pa grāmatai, taču spēj viņa pulka vairāk. Ķuzāne jau gadiem ilgi kārtībā uztur ne vien savu Gricgales krogu, viņa kārtībā uztur visu Leišmali, pati dzīvodama Jēkabpilī, kas no Gricgales ir krietnā attālumā. Un tieši Gricgales krogam grāmata, ko daļi izdevis Jānis Oga savā reprezentablajā Mansarda apgādā, veltīta vislielākā uzmanība. Krogs un notikumi ap to manāmi piesaista lasītāju. Viņam rodas ieskaits izprast, kā tāds krogs pastāvējis gadu desmitiem, ja citur krogi sabrukuši cits pakal citam. Krogs Ķuzānei nav nekāds hedoniskas dzīves simbols, vecais krogs ir lūkojums meklēt tajā latviešu tautas sūru vēsturi, reizē raudzījums atrast tam jaunu saturu un ar kroga pastāvēšanu parādīt pasaulei savas dzimtas stiprumu, kas patiešām ir dzižs.

Domāju, galvenā dzimtas stipruma nodrošinātāja bijusi māte. Viņu Jēkabpils mitekli esmu pāris reizes sastapis, arī tai reizē, kad vecā sieviete bija pārcietusi šausmu pilnu nakti, Daugavai strauji pārplūstot un dzenot mālaines ūdeņus gricgaliertes istabā, tā ka tikai gulat ar augstām kājām glābusi no noslikšanas.

Gricgale agrāk piederēja pie Mēmeles pagasta, un Mēmeles pagastam Ķuzāne veļtījusi ārkārtas uzmanību. Gricgale atradās ciešā Leišmalē. Mēmeles vārds gan glabājas upes nosaukumā, tomēr jāskumdinās, ka nevienam pagastam tāda vārda vairs nav. Neprātīgā pagastu pārveidošana pazudinājusi arī Mēmeles pagastu, kā likusi pazust pat tādām milzenim, kāds bija Ārlavas pagasts. Ķuzānes pārvaldītais Gricgales krogs tagad atrodas Pilskalnes pagastā.

Grāmatas par pagastiem ir izplatīta parādība. Misiņa bibliotēkā gandrīz katru jaunumu izstādi rotā kāds pagastu apraksts, reizēm pat vienlaikus vairākas grāmatas ar novadu tematiku. Bet Ķuzānes grāmata atšķiras no citām ar kāpināti personisku attieksmi pret tēlotajiem cilvēkiem un atstāstītajiem notikumiem. Viņai gan ir kāda nepārvarēta indeve – ietvert grāmatās pārlieku daudz faktu. Laikā, kad visa literatūras mācīšana pieska-

ņojas jauna cilvēka vajadzībai – pēc iespējas *pa virsu*, lai viņi varētu pamatīgāk iedziļināties hokeja spēlētāju un estrādes dziedātāju dzīves stāstos – rauģi, vājība var tikt vērstā pret pašu autori. Īsi sakot – jauniem cilvēkiem pārlieku daudz faktu var šķist par apgrūtinājumu lasīšanai. Diriģents Mariss Jansons kādā intervijā bilda, ka jaunieši nespēj koncentrēties ilgāk par desmit minūtēm, ar to gan laikam domādams viņu nespēju klausīties nopietnu mūziku.

Andrejs Johansons vienā no Rīgai veltītajām grāmatām bilst, ka pilsētā dzimstot augstvērtīgāki latvieši nekā laukos, saprotamā kārtā, ar šādu atzinumu vēlēdamies paaugstināt sevi kā dzimtu rīdzinieku. Ķuzānes grāmatā atradīsim daudzas norādes, ka laucinieks ir tikpat garīgi ņiprs kā pilsētnieks. Un galu galā – nekādu īstenu pilsētas latviešu jau senākos laikos nav bijis. Kas par pilsētnieku ticis, nācis ja ne pats, vismaz vecāki tomēr, tomēr no laukiem. Laucinieku tēlošanā Ķuzānei ir sava īpaša propozīcija, ko viņa ar atjautīgām iemaņām prot likt lietā. Taču kultūrvēsturiski nozīmīgu personību attēlojumā šai grāmatā Ķuzānei sekmējies labāk, nekā tēlojot ordinārus mēmeliešus, kas par tādiem palikuši laiku laikos.

Tagad zirgu staļļos meiteņu ir vairāk nekā zēnu, tais laikos, ko Ķuzāne tēlo, raksturodama savu vecāku jaunību, ar zirgiem darbojās tikai vīrieši. Taču Neretas baznīckungs savus zirgus uzticēja Ķuzānes mātei, kas bija, draudzīgi izsakoties, mācītājkunga staļļmeistare, faktiski, mācītājmuizās zirgu puisis.

No tēva Kristapa Medņa Lūcija savukārt mantojusi mākslinieces tvērienu. Mednis ir bijis teicams fotogrāfs, kas laikā ap I Pasaulē karu katrā ziņā bija arī mākslinieks. Gricgales krogu Mednis ir ieguvis agrārās reformas laikā, laimējot to sarīkotajā īpašumu sadalē. Miļuprāt viņš meitai jau tad kroga daļu būtu atvēlējis mākslinieciskiem un literāriem sarīkojumiem. Bet viņš jauns nomira, un kroga sagatavošana mākslas baudīšanai bija jāuzņemas meitai vienai pašai. Tas, saprotams, notika, krievu okupācijai un kolhozu sistēmai beidzoties. Tad nu viņa Gricgalē veidoja tādu kā Vācijas Kohbergu pēc Steina kundzes parauga, jo viņai bija savs Gēte – Aleksandrs Pelēcis. Viņš gan dzīvoja no Gricgales tālu – Talsos, bet bieži devās uz literāriem vakariem Leišmalē. Ar zirgu viņš, pieļauju, neļāja, nedz brauca turp puskarietē kā Gēte, Pelēcis izmantoja parastu satiksmes autobu-

su, taču nekad sarīkojuma organizētāju nepiekrāpa.

Pelēcis, pa ceļam uz Gricgali, šad tad iegriezās arī manās mājās un vienmēr stingri sacīja: *Ja tu neesi bijis Gricgalē, nekādai Veimārai, par ko tu neapnicis raksti, nav nozīmes. Gricgale ir svarīgāka vieta par Veimāru.* Neapšaubāmi, jo tur uzturas ne vien Šteina kundze jeb Lūcija Ķuzāne, bet bieži uzturējās arī pats hercoga slepenpadomnieks Gēte, alias, Aleksandrs Pelēcis.

Pelēcis diemžēl dzimis Malienā, nevis Leišmalē, viņam nevar tikt atvēlēta tik liela vieta, kāda grāmatā ir Kristapam Mednim, Medņū Marei, fotogrāfam Mārtiņam Bucleram un māksliniekam Plītem – Pleitem. Šīm četrām personām, nebīsimies sacīt – personībām, Ķuzānes grāmatā veltīta vislielāka vieta un mīla uzmanība. Ar šo četrus cilvēkus raksturošanu vien būtu grāmatai gana, bet tajā ietverti daudzi Augškurzemes ļaudis un nozīmīgi pagājušā gadsimta sākuma un vidus posma vēsturiski notikumi.

Jānis Liepiņš

GARA STIPRUMS

Sanita Reinsone. *Meža meitas*. Rīgā: Dienas Grāmata, 2015. 366 lpp.

Meža meitas piesaistījušas sabiedrības uzmanību tik lielā mērā, ka grāmatas reprezentācija Okupācijas muzejā izvērtās gluži par svētkiem. Vairāki preses izdevumi jau veltījuši darbam labvēlīgus raksturojumus. Protams, vispirms izceļama autore Inese Reinsone, kas „meža meitas” uzmeklējusi un iztaujājusi, kas grāmatu veidojusi. Viņa rīkojas šai tematikai veltīt arī turpmākus pētījumus.

2015. gada 30. janvāra *Sestdienā* Egilam Zirnīm ir plašs meža meitas Regīnas Tilības uzbildums. Viņas dzimtais uzvārds ir Lāce, un Lāču saknes ir Gatartā. Bet, atgriežoties no soda nometnes, Gatartā Tilība izjutusi ironiski nedraudzīgu attieksmi gan izpildu komitejā, gan sevišķi kolhoza kantorī. Tālab viņa atgriezies Padurē, kur savulaik mitinājies un kur dzīvo arī tagad. Nav nekāds brīnums par kolhoza kantoristēm, kas bailēs no partijas organizācijas pārraugiem smaidīja, kam

smaidīt pieklājas, rādīja niknu ģīmi, kam politiska uzbrēkšana vajadzīga, tā sakot, audzināšanas nolūkā. Padomju lubu klasiķis Egils Lukjanskis vēl pat tai laikā, kad neviens vairs nemeklēja padomju tautas ienaidniekus un negrasījās tos pāraudzināt, nacionālos partizānus nosauca par bandītiem, kā viņa darbuzdinātāji visu laiku bija izteikušies.

Bez Regīnas Tilības klājas nosaukt visas meža meitas, kuru varonīga dzīve ietverta grāmatā: Mihalīna Supe, Lienīte Sestule, Domicella Pundure, Eleonora Poljsadova, Brunhilda Fogeļe, Hilda Miezīte, Anna Šmite, Dzidra Bukāte, Leontīne Slucka, Antonija Žmuidiņa un Lidija Kalcenava. Ne veltīgi daba tiem, kam ir stiprs gara spēks, piešķir arī spēcīgu fizisko ķermeni. Visas meža meitas nodzīvojušas ilgu mūžu, vairums šai saulē ir vēl tagad.

Protams, iztaujāšanai atlikusi vairs neliela daļa no apmēram četriem simtiem sieviešu, kas piedalījās pretestības kustībā, vērstoties pret okupācijas žņaugiem. Padomju vara, rīkodamās ar nepieredzēti zemiskiem kaujas paņēmieniem, nodevību izvirzīdama kā galveno cīņasveidu, lielāko daļu meža meitu apcietināja vai iznīcināja. Visas tika vainotas padomju dzimtenes nodevībā. Atjautīgā, izdomas pilnā, garīgi un fiziski nīprā Mahalina Supe, ko Liepājas ārste Biruta Gereiša cildinājusi kā latviešu sievietes paraugu, padomju tiesas kungiem un dāmām par Supei piedēvēto nodevību izteikusies apbrīnojami skarbā tiešumā, nebīdamās, ka par tādu izteikšanos sods tiks palielināts: *Kāda es dzimtenes nodevēja, savu dzimteni es nenodevu! A tā jūsu dzimtene – tā man ir sveša. Kaut kāda Krievija man kaimiņos ir, bet kāpēc lai tā būtu mana dzimtene? Tā bija Latvija, es par Latviju i cīnījos.*

Supes ir tagad visiem labi pazīstama dzimta. Supes krievu okupāciju sagaidīja pirmie, būdami Abrenes apriņķa Purvmalas pagasta zemnieki. Ģimenes lielākā daļa tika iznīcināta barbarisko iebrucēju militārajās akcijās.

Grāmatas apakšvirsraksts ir „12 sievietes par dzīvi mājās, mežā, cietumā”. Visi stāsti ir saistoši un spriegi. Tajos būtiski atklājas mums nepietiekami zināmi notikumi un cilvēki. Izdevumam pievienoti plaši zinātniski pēcvārdi, kuru autore ir Inese Dreimane: „Latvijas sievietes – nacionālās partizānes un nelegālistes 20. gadsimta 40.-50. gados”. Viss darīts ar izmaņu un cieņu. Vienīgā noziegšanās ir pret latgaliešiem, raugot viņu

izloksnēs sacītus teicienus paskaidrot. Tāda rīcība ir niekcalbīga augstākajā mērā. Kurš latvietis tad ir tik aptaurēts, ka nesaprot, ko latgalietis izloksnē saka! Un visu viņi – nekādi neapšaubāmi – saka latviešu valodā. Dīvainu karogu var gan māžu ļaudis samontēt un uzdot par latgaliešu karogu, bet latviešu valodu padarīt par latgaliešu valodu, kā grāmatas piezīmēs sacīts, nav neviena spēkos. Ja nu aiz ierastas latgaliskas nesavaldības Endzelīnu ignorētu, tad leišu izcilo valodnieku Kazimiru Būgu (ieskatā par vienu valodu visām latviešu ciltīm!) apšaubīt nebūs jaudas.

Jānis Liepiņš

Rakstnieks un Dr. med. vienā personā, Jānis Liepiņš, ir dzejoļu, eseju un atmiņu grāmatu autors, laikraksta *Latvija Amerikā* (Toronto, Kanādā) un *JG* līdzstrādnieks, „mazās šūbertiādes” *Dziesmiņi un leļļerkaste* (JG279:13-19) autors. Dzīvo Rīgā.

CILVĒKPĒTNIECĪBAS PURVĀ

Ilze Jansone. *Vienīgais*. Rīgā: Dienas Grāmata, 2015. 192 lpp.

Ilzes Jansones romāns *Vienīgais* ir darbs, kas teju 200 lappušu garumā mēģina slēpt savu saturu. Jansone ir sapludinājusi trīs tuvu cilvēku, vienaudžu retrospektīvus skatījumus uz vienu un to pašu laikposmu, kur ir gan kopīgi piedzīvoti notikumi, gan arī individuāla pieredze. Katra nodaļa – kopumā tādas ir trīs – ir rakstīta savā stilā, noskaņā, ar saviem akcentiem, un katrai autore ir piešķīrusi citu balsi – Arņa, Madaras vai Dinas.

Vienīgais ir Ilzes Jansones ceturtais grāmata, un tajā viņa turpina skart tādas tēmas kā teoloģija, seksualitāte un cilvēka iekšējās pasaules komplicētība. Kaut arī darbība galvenokārt notiek mūsdienu Rīgā, tas ir romāns, kur laiks un vieta ir sekundāri, jo neatkarīgi no gadu desmita vai simteņa un ģeogrāfiskajām koordinātām būtisks būs jautājums par cilvēka pieaugšanu, patstāvīgas dzīves sākšanu, attiecību veidošanu ar citiem, sevis meklēšanu un atrašanu jaunajā, paša būvētajā kārtībā.

Grāmata ir daudzšķautņaina, un tieši tālab tā spēj būt ļoti personiska – ar daudzām pa-

zīstāmām, piedzīvotām vai novērotām sajūtām un situācijām – „bulciņu starpbriži” skolā, „vieglo” aliņu dzeršana parkā, vienu cigareti dalot uz diviem vai trim (85), nepatika pret pirmdienu rītiem un arī pret svētdienu vakariem, kas ir kā gatavošanās pirmdienai (motīvs vairākkārt atkārtojas romāna otrajā nodaļā), īgni cilvēki trolejbusa pieturā, kuri ir biezi saģērbusies un uzvedas tā, *it kā pakustēšanās nozīmētu momentānu nosalšanu* (89). Un tās sajūtas, kas svešas vienam lasītājam, noteikti būs zināmas kādam citam. Jo romāna lasītāji savā dažādībā droši vien no varoņiem neatpaliks.

Sīžets ir vienkāršs, un, jāatzīst, ne pārāk aizraujošs – Arnim, Madarai, Dinai un Linardam ir gadījies satikties un dažādās kombinācijās satuvināties. Linarda skatījumu uz viņa pazīšanos ar Arni, pēcāk – uz draudzību ar Dinu, kas pāriet draudzībā ar Madaru, lasītājam izdibināt neizdodas, un nav tā, ka šī skatījuma pietrūktu. Lielais notikums, kas tiek retrospektīvi apspēlēts, ir Madaras un Arņa mīlestība, kam lemts uzplaukt, pāraugt laulībā un novīst. Un katrs grāmatas varonis šo laika periodu atceras no sava skatpunkta, atklājot arvien jaunas un atšķirīgas, citiem apslēptas nianšes. Taču romānā figurē arī laiks pirms Arņa un Madaras laulības, un tajā – bērniībā, skolas gados – piedzīvotais ļauj lasītājam labāk saprast grāmatas varoņu rīcību.

Tā kā autore izvēlas nevis attīstīt sīžetu, bet gan virzīties arvien dziļāk cilvēkpētniecības purvā, katra daļa atsevišķi šķiet veiksmīgāka par romānu kā veselumu, jo katrā no tām tiek atklāta kāda cita varoņa personības veidošanās un nobriešana, procesi, kas pēcāk ietekmē attiecības ar apkārtējiem. Tomēr darba nodaļas cita bez citas ir nepilnīgas, jo, tikai izlasot veselumu, var pamanīt, cik atšķirīgos veidos trīs cilvēki var lūkoties uz vienu un to pašu notikumu.

Būtiskākas par sīžetu ir rūpīgi noslīpētās detaļas – asprātības, trāpīgie salīdzinājumi, profānā un sakrālā mijiedarbība, autores uzdrīkstēšanās tekstā ielikt ikdienā neizmantotus leksikas slāņus – un ne brīdi nerodas šaubas, ka šādu disonansi starp sīžeta nenozīmīgumu un detaļu būtiskumu autore ir veidojusi apzināti. Jansone prot atrast trāpīgus, neordinārus apzīmējumus dažādām dzīves situācijām, piemēram, runājot par pagātnes notikumiem, ko atminēties negribas, viņa raksta: *No pagātnes viņu šķir dziļš notekūdeņu grāvis, iztēlē Arnis tajā sablīvē-*

jis krietnu latvāņu audzi, lai pat svētdienās nekam no tā visa vairs nekad netiktu klāt (10). Toties iedzimtie rīdzinieki, kuri pēc vidusskolas beigšanas vecāku apartamentus ir nomainījuši pret istabu komunālajā dzīvoklī, tiek nodēvēti par *patstāvīgas dzīves apguvējiem ar drošības spilveniem* (21). Taču – jo vairāk šādu detaļu, jo kailāks šķiet pats romāna sižets.

Grāmatas nosaukums nekļūdīgi veido sasaiti ar kristīgo reliģiju. Katrā grāmatas nodaļā mijiedarbojas sakrālais ar profāno, turklāt abiem pretpoliem ir dažādi vaibsti, piemēram, Arnis vēlas kļūt par priesteri, un šī iecere atrodas opozīcijā viņa izvēlei apprecēties, Dina savā dzīvē iztiek bez garīguma, un sakrālais tajā ielaužas vien kā zinātnisku pētījumu tēma, bet Madaras dzīvē lielu lomu ieņem dēmoni – tieši šajā vārdā viņa sauc prāta tumšākajos nostūros mītošās domas. Kāds Dievu pieņem un atzīst vairāk, kāds – mazāk, taču ikvienam neatkarīgi no ticības spēka vai tās trūkuma tieši vai netieši ar Viņu ir attiecības.

Romāns, sevišķi tā pirmā daļa, ir bagāts ar atsaucēm uz kristietības vēsturi. Arņa un Madaras laulības iziršana tiek salīdzināta ar Bībelē bieži minēto spītālību: *tā ir lēna pūšana* (...) *laulības ķermeņa daļas pamazām atmirst cita pēc citas* (...) *viss sākas ar maziem, baltiem plankumiņiem pirkstu galos, un tu nespēj ne attapties, kad jau staigā, ietīnies linaudeklā un šķindinādams zvaniņu* (...) *audums, pieskaroties miesai, sagādā neciešamas sāpes* (68).

Nodaļā, kuras centrā ir Madara, priekšplānā izvirzās viņas nepārtrauktā cīņa ar iekšējām barjerām – nedrošību, kompleksiem, dziņām, vēlmi būt labākai vai vismaz iederētīties starp pārējiem –, netieši liekot paraudzīties uz cilvēku nespēju vai nevēlēšanos tikt šiem psiholoģiskajiem šķēršļiem pāri. Madaras vēstījumā atklātāk, bet aplēpti Arņa un Dinās stāstījumos, atklājas, cik daudz cilvēka rīcību un domāšanu ietekmē viņa agrīnā pieredze, bailes un vēlmes. Te tiek minēti vairāki dēmoni – *pretestības dēmons kas neļauj pakļauties nevienai kārtībai, kas nešķiet līdz galam saprotama, (...) mazvērtības dēmons, kas spīdzina vēl dienām ilgi pēc katras sliktākās atzīmes vai nevietā pateiktā joka* (85) u.c., kuru skaits un daudzveidība ar gadiem mēdz vērsties plašumā – droši vien lasītājs starp visiem sastaps savējo. Toties trešā nodaļa, kuras galvenā varone ir pašpārliecinātā

filoloģijas doktorante Dina, ir grāmatas atslēga. Tajā ietverta likumsakarīga atbilde uz jautājumiem, kas radušies, iedziļinoties grāmatas varoņu attiecībās.

Tālab, ka autore nepilnās 200 lappusēs ir mēģinājusi iespiest trīs cilvēku – kaut arī jaunu – dzīvi, grāmata šķiet pārsātināta. Gan ar varoņu atmiņām no skolas un studiju gadiem, gan ar tā dēvētajiem dēmoniem, gan ar motīviem, kas atkārtojas pārāk bieži. Apjomīgākā romānā iespaidīgāka šķistu arī epizode ar kādu skaļu un trakulīgu sievieti, ko nejauši sastop visi grāmatas varoņi. Arnis viņu satiek, tramvajā skaļi runājot pa telefonu un savas dzīves intīmākās detaļas padarot zināmas visiem pasažieriem – domājams, ka tēls izraisīs smaidu ne vienam vien, kuram nācies sabiedriskajā transportā saskarties ar līdzīga tipa ļaudīm. Madara par viņu dzird kādā sarunā, kas norisinās lielveikalā, bet Dina viņu sastop ārzemēs, lidostā, un lasītājs atkal var aizdomāties par to, cik pasaule ir maza. Vienīgi nevar teikt, ka visu romāna varoņu sastapšanās ar šo sievieti, kura varoņu dzīvē ir tikai garāmejoša figūra, ir neprognozējama – kad kolorītā dāma netieši ienāk Madaras dzīvē, ir skaidrs, ka arī Dina viņu satiks. Šis „mazās pasaules” efekts ir asprātīgs, taču romāns ir pārāk īss, lai to padarītu neparedzamu.

Ilzes Jansones romānam piemīt kāds paradokss – kaut arī varoņi ir pilnīgi apjukusi un sevī apmaldījušies ļaudis, kuri egoisma un haotiskās iekšējās būtības dēļ diezīn vai šķītīs simpātiski, grāmatas teksts, kas par viņiem vēsta, vietām ir tik baudāms, ka raisa vēlēšanos vismaz pāris teikumus pārrakstīt piezīmju bloknotā. Droši vien tālab, ka starp daudzajiem trāpīgi un talantīgi pierakstītajiem novērojumiem lasītājs neviļus atradīs arī dažus savējos.

Laura Celmiņa

Kuldīdzniece Laura Celmiņa, <ubisun> līdzstrādniece, absolvējusi LU Vēstures un filozofijas fakultāti. Ikdienā raksta ziņas.

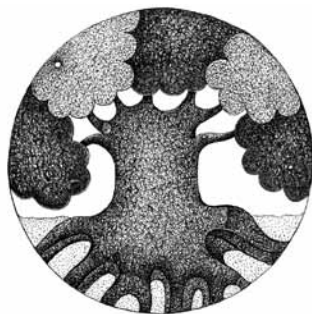
JG aktīvs līdzstrādnieks, ekonomists

Prof. Dr.

GUNDARS ĶENIŅŠ KINGS

1926-2015

JAUNĀS GAITAS LABVĒLI

Zīm. Agnese Matisona

*Vendīgs auga ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Kopš 2010. g. līdz šim ziedojuši...

Z E L T A (no \$500 = €455)

Amerikas Latviešu apvienība
Voldemārs un Irēne Aveni
Sigurds Brīvkalns
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Rīta Drone
Šellija Ekmane
Andrievs Ezergailis
Rita Gāle
Andrejs & Ilona Ķīse
Guntis Liepiņš
Arturs Neparts
Andrejs Ozoliņš
Jānis Peniķis
Ilze Plaudis
Andris Priedītis
Krištīna Putenis
Māris Roze
Jautrīte Saliņa
Ilgvars Šteins
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Juris Ubāns
Kārlis Vasariņš
Latviešu Rakstnieku apvienība
ANONĪMI – 2

S U D R A B A (\$100 - \$499)

Anna un Sandors Abeni
Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Andrejs Baidiņš
Nikolajs Balabkins
Igoris-Ivars Balodis
Evarists Bērziņš
Wilma Teness un Uģis Bērziņš
Maija Bišmanis
Uldis Blukis
Vilma Bolšteins
Ilze Bregzis
Jānis Brežinskis
Oļģerts Cakars
Laila un Pāvils Cakuli
Māra un Ojārs Celles
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Gundega Dāvidsone
Aina Dravnieks
Jānis Eglītis
Līga Gaide
Ligita Galdiņa
Lelde Gilman
Uldis Grava
Richards Grigors
Lolita Gulbis

Vija Ilziņa
Ingrīda Jākobsone
Dzintra Janavs
Laima Kalniņa
Tija Kārkle
Fred A. Keire
Gundars Ķeniņš Kings
Dace Kezbers
Mirdza Krastiņa
Egils Kronlins
Kazimirs Laurs
Ieva Lerchs
Valda Lēvenšteina
Maruta Lietiņa-Ray
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Vija Moore
Lalita Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Guna Mundheim
Valters Nollendorfs
Ausma Matcate-Nonācs
Juris un Sīlvija Orles
Juris Petričeks
Jānis J. Pirktiņš
Gundars Plavkalns
Guntis un Māra Plēsumi
Vilis M. Plinte
Vaiva Puķīte
Ieva Puris
Jānis Rogainis
Helmi Rožankovska
Gerda Roze
Astra un Andris Rozes
Mārtiņš Saulespurēns
Alfreds R. Semeiks
Aina Siksa
Maija un Juris Šleseri
Ojārs un Zinta Sovers
Ilona un Raimonds Staprāni
Irīna un Dailons Štauers
Rasma Stelps-Kiršteins
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Maksims Strunskis
Biruta Sūrmane
Mikēlis Svilāns
Tupešu Jānis
Lauma Upelnieks Katis
Dagmāra Vallena
Pāvils Vasariņš
Zigrīda Vidners
Aivars Vilemsons
Rasma Vītola
Vilis Vītols

Maruta Voitkus-Lukins
Irma Zālīte
Modris un Gita Zandbergi
Girts Zēgners
Āija Zommers
Gunars Zvejnieks
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S (līdz \$99 = €90)

Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Adolfs Avens
Vilnis Baumanis
Andrejs Brošs
Jānis Dimants
Lidija Dombrovska Larsena
Lauris Eglītis
Ligita Evans
Edīte Franklin
Dace Frišs
Marta Grinberga
Ilga Harrington
Sīlvija Jones
Liena Kaugara
Ojārs Krātiņš
Tija un Maigonis Krūmiņš
Indulis Lācis
Jānis Langins
Dagmāra Lejnieks
George Liepiņš
Ieva Liepkaula
Modris Morozovs
Ilze Mueller
Agate Nesaule
Andris un Māra Padeģi
Lilija Pencis
Rita Podnieks
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Ausma Rabe
Vītolds Rāčenis
Dzidra Razevska-Upāne
Austra Reine
Marga Reinholds
Jānis M. Riekstiņš
Sīlvija Rūtenberga
Ilze Šimane
Olga Taylor
Linda Treija
Leo Trinkuns
Aina Urdze
Eva Vidner
Māra Viksniņa
Astra Zemzars
Aija Zichmane

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
telefakss: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com

Redaktori:

Voldemārs Avens, Māris Brancis,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Silenieks, Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilita Zaļkalne

Konsultanti:

Ingrīda Bulmane, Līga Gaide,
Tija Kārkle, Uldis Matīss, Andris Priedītis

Izdevējs un maketētājs:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
juris.zagarins@gmail.com

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

JG mājas lapa: <<http://jaunagaita.net>>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Atsevišķa *JG* numura cena: USD 10 = EUR 9 = CAD 12 (sākot ar nr. 264)

Rīgā Jāņa Rozes veikalos, NicePlace Mansarda un LOM krietiņi lētāk. Bibliotēkās – par brīvu!

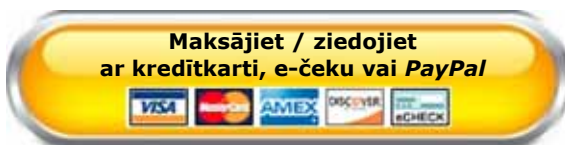
JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

Visās valstīs vienādi, atbilstoši pastāvošajam valūtas kursam:

1 gadam: USD 39 EUR 35 CAD 48
2 gadiem: USD 76 EUR 69 CAD 93

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*
Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ <<http://jaunagaita.net>> nospiežot pogu:

JAUNO GAITU VARAT ARĪ PASŪTĪT NO MŪSU PĀRSTĀVJIEM CITĀS VALSTĪS:

LATVIJĀ (maksājumi euro valūtā)

Māris Brancis
O. Kalpaka iela 28
Jelgava, LV-3001
e-pasts: <maris.brancis@inbox.lv>
Bankas konts: Swedbank LV28HABA000130A213871
Personas kods - 210147-10007

Citur EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@tele2.se>
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“
BIC code - NDEASESS
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708
Īpaši ZVIEDRIJĀ:
Pasta tekošais rēķins: Nosaukums „Ad Notam“
Postgiro konto nr 76 69 70-8

AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)

Imants Līcis
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“
P.O. Box 457
Strathfield, NSW 2135
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575
e-pasts: <slb_riga@bigpond.com>

LITERATURE, LITERARY COMMENTARY

We mark the passing of poet **Astrīde Ivaska** (1926-2015) with a selection of her poetry and with a poem dedicated to her by **Valters Nollendorfs**, board chairman of the Museum of the Occupation of Latvia and **Jauna Gaita** co-founder. Ivaska's many contributions to this quarterly helped shape the character of *Jaunā Gaita*. For 20 years (1962-1982), she served on its editorial board. Her books of poetry won literary prizes both in the exile community and in post-Soviet Latvia. Together with her husband, Estonian poet, publicist and editor of *Books Abroad* (later *World Literature Today*), Ivar Ivask (1927-1992), she worked to cultivate contact with writers behind the Iron Curtain. Following her husband's death, Ivaska relocated from Ireland to her native Rīga, where she has now been laid to rest. ●●● In the latest segment from **Ainārs Zelčs'** novel of fictional history, *Abrene 2002*, the young protagonists go dancing while the politicians deal with issues of nuclear energy. ●●● The year 2015 is the 150th anniversary of the birth of **Rainis** (1865-1929) and **Aspazija** (1865-1943), two of Latvia's greatest poets and playwrights. We present some rarely seen photographs of them and also **Sarma Muižniece Liepiņa's** report on a celebratory happening in, of all places, the middle of the Chihuahua desert in Texas. ●●● **Rolfs Ekmanis'** account of the career of **Māris Čaklais** (1960-2003) concludes with a summary of the poet-publicist-editor's writings in the last decade before his death. ●●● A selection of Rumanian songs of sorcery is rendered in Latvian by **Leons Briedis**, one of Latvia's foremost poets and translators. ●●● In **Sandis Laime's** scholarly study of witchlore in Northeastern Latvia, we learn that witches practiced smothering, torturing, tickling to death, strangulation and seduction of men.

MUSIC

Musicologist **Ilze Šarkovska-Liepiņa** describes works by Latvian exile composers Bruno Skulte, Jānis Kalniņš, Tālvāldis Ķeniņš, Imants Ramiņš and Lolita Ritmane, as performed in the fall of 2014 in two cities, Rīga and Cēsis. The performances by the symphony orchestra of The Latvian Academy of Music under the direction of Ainārs Rubiķis were organized by the Culture Foun-

dation of The World Federation of Free Latvians (PBLA). ●●● Conductor and composer **Andrejs Jansons** reminisces on bringing works of his teacher and mentor Bruno Skulte (1905-1976) to the stage, most notably, the opera *Vilkaču mantinieci* (Werewolf's Heir).

VISUAL ART

Our art editor Linda Treija describes the art of **Dita Lūse**, whose recent exhibit of paintings at *Artifact*, a New York gallery, was favorably reviewed. Samples from this exhibit are reproduced on pages 12, 26 and 49 and on the cover.

HISTORY AND ACTUALITIES

Franks Gordons (Tel Aviv) reminds us how the Molotov-Ribbentrop Pact (August 23, 1939) resulted in tragedy for Europe on May 8 and 9, 1945. ●●● Historian **Ritvars Jansons** describes the evolution of the security apparatus of Soviet occupied Latvia. ●●● Writer/physician **Kārlis Zvejnieks** (1921-2015) conjures a bleak dialog between a Soviet interrogator and the proud man he sentences to 25 years in the *Gulag*. ●●● In the section *Scripta Manent*, cinematographer **Vija Beinerte** and frequent *Jaunā Gaita* contributor, independent journalist **Sanita Upleja** warn never to forget the mass deportations of Balts to Siberian labor camps. ●●● A review article by **Juris Šlesers** brings into sharp relief four strong personalities involved in the shaping of Latvia's political culture after the collapse of the Soviet Union: Uldis Ģērmanis, Didzis Liepiņš, Eduards Berklāvs and Jānis Liepiņš. ●●● *Dažos vārdos* (In a Few Words) offers a broad perspective on recent cultural events in Latvia, as well as sociopolitical happenings relevant to the Baltic region.

BOOK REVIEWS

Writer/physician Jānis Liepiņš examines *No kurienes nākam* (Whence do we come), a memoir by **Lūcija Ķuzāne**, and **Sanita Reinsone's** *Meža meitas* (Daughters of the forest) – about women partisans resisting Soviet rule after World War II. ●●● **Ilze Jansone's** latest novel *Vienīgais* (The Only One) deals with the post-Soviet generation in Latvia. Reviewer Laura Celmiņa is a contributor to *ubisunt* (University of Latvia).